20 ވަނަ ރައްޔިތުންގެ މަޖިލިސް
ރައްޔިތުންގެ މަޖިލިސް
ރައްޔިތުންގެ މަޖި ލީހުގެ ކޮމިޓީ ޔައުމިއްޔ
ޖުޑީޝިއަރީ ކޮ މިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން
18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ބައްދަލުވުން ބޭއްވުނު ތަން: ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ގެ (ކޮމިޓީ ކުރ ކޮޓަރި)11
ފެށުނު ގަޑި: 15:15

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
}ރިޔާސަތުގައި އިންނެވީ ކޮމިޓީގެ މުގަ އްރިރު ؛ ހޮޅުދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު ޢަބްދުއްސައްތާރު މުޙައްމަދު{
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
.` އައްސަލާމްޢަލައިކުމް. ރައްޔިތުންގެ މަޖިލީހުގެ ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުމަށް ތިޔަ
އެންމެހައި އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންނަށް މަރުޙަބާ ދަންނަވަން. އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެ ފަދައިން އަޅުގަނޑުމެންގެ
މިއަދުގެ އެޖެންޑާ ހަމަޖެހިފައި އޮތް ގޮތުން މި އޮތީ ކޮމިޓީން ކުރިން ނިންމާފައި އޮތް ނިންމުމަކާ ގުޅިގެން ބާ
ކައުންސިލުގެ މެންބަރުން ހާޒިރުކޮށް، މެންބަރުންގެ ކަންބޮޑުވުމާއި އަދި މިހާރު މި ގާނޫނީ ގޮތުން ކިޔަވަމުންދާ
ދަރިވަރުންގެ ކްރައިޓީރި އާއަށް ބާ ކައުންސިލުން ހުށަހަޅުއްވާފައި އޮތް އިޞްލާޙަކާ ގުޅިގެން ބައެއް ދަރިވަރުން
ފޮނުއްވާފައި ހުރި ސިޓީތަކާއި މިކަހަލަ ކަންބޮޑުވުމާ ގުޅިގެން ކޮމިޓީން ނިންމާފައި ވަނީ ބާ ކައުންސިލުން މައުލޫމާތު
ސާފުކުރެއްވުމަށް ފަހު ކައުންސިލުގެ މެންބަރުން ހާޒިރުކޮށް އިތުރަށް މައުލޫމާތު ސާފުކުރުމަށް. އެހެންވީމާ، އެގޮތުން
ބޭއްވޭ ބައްދަލުވުމެއް މިއީ. ދެން ބާ ކައުންސިލުގެ މެންބަރުން ހާޒިރުވެވަޑައިގަންނަވާނެ. އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން
އިއުތިރާޒުނުކުރައްވާ ނަމަ އަޅުގަނޑު ގަސްދުކުރަނީ ވަގުތު ސަލާމަތްކުރުމުގެ ގޮތުން ބާ ކައުންސިލުގެ މެންބަރުންނަށް
ވާހަކަދައްކަވަން ފުރުޞަތުދިނުމަށް ފަހުގައި މެންބަރުންނަށް ފްލޯ ހުޅުވައިލަން. އެއީ ތި ބޭފުޅުންނަށް ވެސް އިތުރު
މައުލޫމާތު ލިބިގެންދާނެތީއާއި އަދި ވަގުތު ސަލާމަތްވާނެތީއާއި އަދި ފަސޭހަވާނެތީ. ދެން އިއްޒަތްތެރި ހުރިހާ
މެންބަރުންގެ މައުލޫމާތަށް ޓަކައި ބާ ކައުންސިލުގެ ސިޓީއާއި އަދި ދަރިވަރުން ފޮނުވާފައި ހުރި ސިޓީތައް ވެސް
ޝެއަރކުރެވިފައި ވާ ކަމަށް ސެކްރެޓޭރިއޭޓުން މައުލޫމާތު ދެއްވާފައި ވަނީ. އެހެންވީމާ، ބާ ކައުންސިލުގެ މެންބަރުން
ހާޒިރުކުރެއްވުން އެދެން. އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. (ވަގުތުކޮޅަކަށްފަހު) .` އައްސަލާމްޢަލައިކުމް. ބާ ކައުންސިލުގެ
އެންމެހައި މެންބަރުންނަށް ވަރަށް ބޮޑަށް މަރުޙަބާ ދަންނަވަން އިނގޭތޯ. ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ ނިންމެވުމަކާ ގުޅިގެން
ތި ބޭފުޅުން މި ކޮޅަށް ހާޒިރުވުމަށް ދަންނަވައިލި ދަންނަވައިލުމަށް ބައިވެރިވެވަޑައިގެންދެއްވީތީ. ދެން އަޅުގަނޑުމެންގެ
ކޮމިޓީގެ މިއަދުގެ އެޖެންޑާ ހަމަޖެހިފައި އޮތް ގޮތުން ހަމައެކަނި މިއަދު އެޖެންޑާގައި މި އޮތް މައްސަލައާ ބެހޭ ގޮތުން
ވާހަކަދައްކައިލުން އޮންނާނީ. ދެން އަޅުގަނޑުމެންގެ ވަގުތަކީ ކޮމިޓީން އެހެން ގޮތަކަށް ނުނިންމާހައި ހިނދަކު ދޮޅު
ގަޑިއިރު. ދެން ވަގުތު ސަލާމަތްކުރުމުގެ ގޮތުންނާ އެއްކޮށް އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިލާނަން ހުރިހާ އިއްޒަތްތެރި
މެންބަރުންގެ މައުލޫމާތަށް ޓަކައި އަދި ރެކޯޑަށް ޓަކައި ހާޒިރުވެވަޑައިގެން ތިއްބެވި ހުރިހާ ބޭފުޅުން. ދެން އެގޮތަށް
ގެންދިޔައީމާ އަވަސްވާނެ ކަމަށް ބަލާފައި އަޅުގަނޑު މި ގޮތަށް މި ހަދަނީ. ދެން އަޅުގަނޑުމެން މި ބައްދަލުވުން
ކުރިއަށް ގެންދާނީ ފުރަތަމަ ފަށާފައި ހަމަ ތި ބޭފުޅުންނަށް، ބާ ކައުންސިލުގެ މެންބަރުންނަށް ފުރުޞަތުއަރުވާފައި ތި
ބޭފުޅުންގެ ވާހަކަތަކަށް ފަހުގައި ދެން މެންބަރުންނަށް ފްލޯ ހުޅުވައިލާނަން. ދެން އެޖެންޑާ ހަމަޖެހިފައި އޮތް ގޮތުން
1

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
މިއަދު މި އޮތީ ގާނޫނީ ގޮތުން ކިޔަވަމުން މި ދާ ދަރިވަރުންގެ އެންޓްރީ ކްރައިޓީރި އާގެ މިނިމަމް ސްޓޭންޑަޑަށް ތި
ބޭފުޅުން ގެންނެވި އިޞްލާޙާ ގުޅިގެން ބައެއް ދަރިވަރުން ހުށަހަޅާފައި ހުރި މައްސަލަތަކާއި އަދި ބައެއް އިއްޒަތްތެރި
މެންބަރުންގެ ކަންބޮޑުވުމާ އެއްކޮށް ހުރި އިރުގައި އެކަމާ ބެހޭ ގޮތުން މައުލޫމާތު ސާފުކޮށްލުން. ދެން އަޅުގަނޑު
ފާހަގަކޮށްލާނަން ބާ ކައުންސިލުން ފޮނުއްވާފައިވާ ސިޓީ ، އެއީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ލިޔުމުން މައުލޫމާތު ހޯދުމަށް އެދުމާ
ގުޅިގެން ފޮނުވި ސިޓީ ވެސް މިހާރު ހުރިހާ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުންނަށް ހިއްސާކޮށްލެވިފައި ވާނީ. އެ ގޮތުން
އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިލާނަން މި ބައްދަލުވުމުގައި ބާ ކައުންސިލުގެ ފަރާތުން ބައިވެރިވެވަޑައިގަންނަވަނީ ކައުންސިލުގެ
ރައީސް އަލްއުސްތާޛު ޙުސައިން ސިރާޖް، ނައިބު ރައީސް އަލްއުސްތާ ޛު އިބްރާހީމް ޝަމީލް، އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ
މެންބަރު އަލްއުސްތާޛު އަޙްމަދު ޝިފާޢު، އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރު އަލްއުސްތާޛު މުޙައްމަދު ޝަފީޢު،
އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރު އަލްއުސްތާ ޛު މުޙައްމަދު އަޒުމީ، އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރު އަލްއުސްތާ ޛު ސާދިޙު
ނަޞީރު، ލީގަލް އެޑިއުކޭޝަން ކޮމިޓީގެ ޗެއަރޕަރސަން އަލްއުސްތާ ޛު އިބްރާހީމް ރަޝީދު، ލީގަލް އެޑިއުކޭޝަން
ކޮމިޓީގެ ވައިސް ޗެއަރޕަރސަން އަލްއުސްތާޛު ޢަލީ ނަޢީމް، ސެކްރެޓަރީ ޖެނެރަލް އަލްއުސްތާޛާ ޢާއިޝަތު ޢިއްފާ
އަޝްރަފް، ޑައިރެކްޓަރ ޕްރޮގްރާމްސް އަލްފާޟިލާ ފާޠިމަތު ނީފީން އިބްރާހީމް. ދެން ކޮންމެ މެންބަރަކު ވެސް
ވާހަކަފުޅުދައްކަވާ އިރުގައި ޔައުމިއްޔާގެ ފަސޭހައަށާއި އަދި ރެކޯޑަށް ޓަކައި ނަން ވިދާޅުވެލައްވާފައި، މަގާމާ އެއްކޮށް
ވިދާޅުވެލައްވާފައި ވާހަކަފުޅު ކުރިއަށް ގެންދެވުން އަޅުގަނޑުމެން އެދެނީ އިނގޭތޯ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު އެންމެ
ފުރަތަމަ ވެސް ހަމަ ބާ ކައުންސިލުގެ މެންބަރުންނަށް ފުރުޞަތުއަރުވާނަން. ޝުކުރިއްޔާ އިނގޭތޯ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް ވާހަކަދެއްކެވުން:
.` ޕާލިމަންޓުގެ ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ މުގައްރިރު އަދި މަޖިލީހުގެ މި ކޮމިޓީގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން؛
އައްސަލާމްޢަލައިކުމް. އަޅުގަނޑުގެ ނަމަކީ ޙުސައިން ސިރާޖް. މި ވަގުތު ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް އަޅުގަނޑަކީ. މި
ޕެޓިޝަނާ ގުޅިގެން ބާ ކައުންސިލުން ފާހަގަކުރަން ހުރި ބައެއް ކަންތައްތައް ފާހަގަކޮށްލާނީ މި ގަޑީގައިތޯ ނޫނީ
ހުރިހާ ބޭފުޅުން ވާހަކަދައްކަންތޯ؟ އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑު ފުރަތަމަ ކަމަކަށް ދަންނަވައިލަން އޮތީ ބާ
ކައުންސިލަކީ މިއީ ލީގަލް ޕްރޮފެޝަންސް އެކްޓުގެ ދަށުން؛ އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑު އޭރު
ދަންނަވައިލަމުން ދިޔައީ ބާ ކައުންސިލަކީ ގާނޫނީ ފަންނުގެ ގާނޫނުގެ ދަށުން އުފައްދާފައިވާ މުއައްސަސާއެއް 2019
ވަނަ އަހަރުގެ ތެރޭގައި. ބާ ކައުންސިލު އުފެއްދި މުހިންމު މަގުސަދުތައް ގާނޫނުގައި އެބަ އޮތް ބަޔާންކޮށްފައި. އޭގެ
ތެރެއިން އެއް ކަމަކަށް ޚާއްސަ ގޮތެއްގައި އެބަ ފާހަގަކުރޭ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ މަތީ ތަޢުލީމުދޭ މަރުކަޒުތަކުން ދޭ
ގާނޫނީ ތަޢުލީމު ކުރިއެރުވުމުގެ ގޮތުންނާއި އެ ތަޢުލީމުގެ ފެންވަރު ހިފެހެއްޓުމުގެ ގޮތުން އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅުތައް
2

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އެޅުން އެއީ ބާ ކައުންސިލުގެ މަގުސަދުތަކުގެ ތެރޭގައި. އެހެންވީމާ، ލީގަލް ޕްރޮފެޝަންގެ ނަޒާހަތްތެރިކަމާއި،
އިންޓަރގްރިޓީއާއި ފެންވަރު މަތިކޮށް، ރައްޔިތުން އަދި ދައުލަތުގެ އިދާރާތައް ވެސް އިތުބާރުކުރާ ފަންނަކަށް ހެދުން
އެއީ އެއް މަގުސަދު. އެހެންވީމާ، އެގޮތުން އަޅުގަނޑުމެން ކުރާ ކަމެއް މިއީ ގާނޫނީ ފަންނުގެ؛ މިހާރު ގާނޫނީ
ފަންނުގެ މެންބަރަކަށް ވުމަށް ޓަކައި މައިގަނޑު ތިން މަރުޙަލާއެއް މިވަނީ. ފުރަތަމަ މަރުޙަލާއަކީ ކޮލިފައިންގ ލޯ
ޑިގްރީއެއް ފުރިހަމަކުރެއްވުން. އޭގެ ފަހުގައި ތަމްރީނު ޕު ރޮގުރާމެއް ބާ ކައުންސިލުން ކަނޑައަޅާ ގޮތެއްގެ މަތީން
ފުރިހަމަކުރެއްވުން. އެއަށްފަހު ގައި ބާ އިމްތިޙާނަކުން ފާސްވުން. އެހެންވީމާ، ކޮލިފައިންގ ލޯ ޑީގްރީއެއް
ހާސިލުކުރުމުގެ މިންގަނޑުތައް ނުވަތަ އޭގެ މިނިމަމް ސްޓޭންޑަޑްސް ބާ ކައުންސިލުން މި ކަނޑައަޅަނީ. ދެން
މިގޮތަށް ކަނޑައަޅާ އިރުގައި ބާ ކައުންސިލުން އަބަދު ވެސް ކުރާ ކަމެއް މިއީ ގުޅުން ހުރި މުއައްސަސާތަކާ އި ގުޅުން
ހުރި ފަރާތްތަކާ، މާނައަކީ ސްޓޭކްހޯލްޑަރުންނާ މަޝްވަރާކުރުން. އެގޮތުން މިނިމަމް ސްޓޭންޑަޑަށް މި ގެނައި
ބަދަލުގައި އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި އެންމެ ބޮޑު ކަންބޮޑުވުމެއް މި އޮތީ ބާ އިމްތިޙާނު، މާފުކުރައްވާތި! ކޮލިފައިންގ
ލޯ ޑިގްރީއެއްގެ އިމްތިޙާނު ހެދުން ވަރޗުއަލްކޮށް ނުވަތަ އޮންލައިންކޮށް ހެދުމުގެ ބަދަލުގައި އިމްތިޙާނު ހަދަން ވާނީ
ހާޒިރުވެގެން އިން-ޕަރސަން ކަމަށް ކަނޑައެޅި ކަނޑައެޅުން. މާނައަކީ ލޯ ޕުރޮގުރާމެއް ހިންގުމުގައި އޮންލައިންކޮށް
ކިޔަވައިދިނުމަކަށް ނުވަތަ އޮންލައިންކޮށް ކިޔެވުން ކުރިއަށް ގެންދިއުމަކަށް އެއްވެސް ހުރަހެއް ނެތް. އެހެންނަމަވެސް،
އިމްތިޙާނު ހެދުމުގައި ހާޒިރުވެގެން ކުރިއަށް ގެންދާ ގޮތަށް އޮތްއޮތުން. އެހެންވީމާ، މި ބަދަލު އަޅުގަނޑު ފުރަތަމަ
ދަންނަވައިލާނަން މި ބަދަލު ގެނައުމުގެ ކުރިން އަޅުގަނޑުމެން ގުޅުން ހުރި ފަރާތްތަކާ މަޝްވަރާކުރިން. އެގޮތުން،
20 މޭ 2006ގައި ބާ ކައުންސިލުގެ ސްޓެޓިއުޓަރީ ކޮމިޓީތައް، ގާނޫނީ ތަޢުލީމާ ބެހޭ ކޮމިޓީގެ ފަރާތުން
ބައްދަލުކުރެއްވި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ދައުލަތުގެ ޕަބްލިކު ދެ ޔުނިވަރސިޓީ ކަމުގައި ވާ މޯލްޑިވްސް ނޭޝަނަލް
ޔުނިވަރސިޓީއާއި އިސްލާމިކް ޔުނިވަރސިޓީ އޮފް މޯލްޑިވްސް. މި ދެ ޔުނިވަރސިޓީއާއި އަދި އޭގެ އިތުރުން ބައެއް
ޕްރައިވެޓް ކޮލެޖުތަކާ ވެސް. އެގޮތުން، ވިލާ ކޮލެޖު، ޒިކުރާ އިންޓަރނޭޝަނަލް ކޮލެޖު، އެވިޑް ކޮލެޖު. އެއީ މިހާރު
ގާނޫނީ ދާއިރާގެ ކޯސްތައް ހިންގާ މަރުކަޒުތަކަކީ. އެ މަރުކަޒުތަކާ ބައްދަލުކޮށް މިފަދަ ބަދަލުތަކެއް ގެނައުމުގެ
ވިސްނުން ގެންގުޅޭ ކަމާއި އޭގެ ބޭނުންތެރިކަމާ ބެހޭ ގޮތުން، މަގުސަދާ ބެހޭ ގޮތުން މަޝްވަރާކުރެވިފައި ވަނީ. ދެން
މިކަމުގެ ދައުލަތުގެ އެންމެ މުހިންމު އެއް އިދާރާއެއްގެ ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން މި ދެކެނީ މޯލްޑިވްސް ކޮލިފިކޭޝަން
އޮތޯރިޓީ. އެ ބޭފުޅުންނާ ވެސް މަޝްވަރާކުރެވިފައި ވަނީ. އެ ބޭފުޅުން ވެސް ވަރަށް ބޮޑަށް ބާރުއަޅުއްވާ ކަމެއް މަތީ
ތަޢުލީމުގެ ފެންވަރު ހިފެހެއްޓުމަށް ޓަކައި އިމްތިޙާނު ހެދުން. ކިޔެވުމެއް ނޫން. އިމްތިޙާނު ހެދުން އިން-ޕަރސަންކޮށް
ބާއްވާ ގޮތަށް. އިންފެކްޓް މި ބަދަލު ގެނައުމާ ގުޅިގެން މޯލްޑިވްސް ކޮލިފިކޭޝަން އޮތޯރިޓީން ބާ ކައުންސިލަށް
3

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ފޮނުއްވި ސިޓީއެއްގައި ވެސް ވިދާޅުވެފައި އޮވޭ ޖުމުލަ ގޮތެއްގައި ބާ ކައުންސިލުން މި ގެނައި ބަދަލަކީ، މާނައަކީ
އިން-ޕަރސަންކޮށް އިމްތިޙާނު ހެދުމަށް މި ގެނައި ބަދަލަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަތީ ތަޢުލީމުގެ ފެންވަރު ކުރިއަރުވަ އި
ނެގެހެއްޓުމަށް އެޅި މުހިންމު ހަރުދަނާ ފިޔަވަޅެއްގެ ގޮތުގައި މޯލްޑިވްސް ކޮލިފިކޭޝަން އޮތޯރިޓީން ގަބޫލުކުރައްވާ
ކަމަށް. ދެން އަޅުގަނޑުމެންގެ ފަރާތުން ކޮލެޖުތަކާއި މަޝްވަރާކުރި އިރުގައި ވެސް އެއްވެސް ކޮލެޖަކުން ފާހަގައެއް
ނުކުރައްވާ އެއީ އޭގެ ޒާތުގައި ގޯސްކަމެއްގެ ގޮތުގައެއް. އެކަމަކު ބައެއް ކޮލެޖުތަކުން ވިދާޅުވި އެ ބޭފުޅުން ބައެއް
ކަހަލަ އިދާރީ އިންތިޒާމުތައް ހަމަޖެއްސުމަށް ޓަކައި ވަގުތު ބޭނުންވާ ވާހަކައާއި މި ކަހަލަ ކަންތައްތައް
ފާހަގަކުރެއްވި. ދެން އަޅުގަނޑު މިހާރު ފާހަގަކޮށްލަން ހަމަ މިހާރު ވެސް ދިވެހިރާއްޖޭގައި މި ހިނގަމުންދާ ޕަބްލިކް
2 ޔުނިވަރސިޓީގައި، މޯލްޑިވްސް ނޭޝަނަލް ޔުނިވަރސިޓީގައާއި އިސްލާމިކް ޔުނިވަރސިޓީގައި މިހާރު ވެސް ހުރިހާ
އިމްތިޙާނެއް ބާއްވަނީ އިން-ޕަރސަންކޮށް. ދެން އަޅުގަނޑުމެން ބައްދަލުވުންތަކުގައި މި ދެކެވޭ ވާހަކައިގަ އި
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފާހަގަވި ބައެއް ކޮލެޖުތަކުން އެބަ ހުރި ފާހަގަކުރައްވާފައި އެ ކޮލެޖުތަކަށް ފާހަގަވާ ކަމަށް
މިސާލަކަށް އޮންލައިންކޮށް ބާއްވާ އިމްތިޙާނެއްގައި، ވަރޗުއަލް އިމްތިޙާނެއްގައި ދަރިވަރަކު ވަރަށް މަތިން ނަތީޖާ،
މާކްސް ހޯއްދަވާފައި އެކަމަކު އިން-ޕަރސަންކޮށް ބާއްވާ އިމްތިޙާނެއްގައި ލިބޭ ނަތީޖާއާ ވަރަށްބޮޑު ފަރަގެއް ހުރި
ކަމަށް. ދަށް ކަމަށް. އެހެންވީމާ، ހަގީގަތުގައި އޭގައި މުޅި އެ އެގްޒާމްގެ އިންޓަ ގްރިޓީއާ ދޭތެރޭގައި ނުވަތަ
ނަޒާހަތްތެރިކަމާ ދޭތެރޭގައި ޚުދު އެ ކޮލެޖުތަކުން ވެސް މި ސުވާލު، މި ދެންނެވީ އެ އިތުބާރެއް ނެތް ކަމަށް
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދޭހަވި. ދެން އަނެއް ކަމަކަށް އަޅުގަނޑު ފާހަގަކޮށްލަން އެމް.ކިޔު.އޭގެ މި އެކްރެޑިޓޭޝަން
ގައިޑްލައިންތައް. އޭގަ އި ވެސް ބުނާގޮތުން އޭގައި ބުނާ އެއް ވާހަކައަކީ އިމްތިޙާނަކީ އެ ކުދިންގެ އަންއެއިޑެޑް
ކެޕޭސިޓީ އޮފް ދަ ސްޓޫޑެންޓް މަސްޓް ބީ އެސެސްޑޭ. މާނައަކީ އިތުރު ތިންވަނަ ފަރާތެއްގެ އެހީތެރިކަމާ ނުލައި
ހަމައެކަނި އިމްތިޙާނުކުރެވޭ ދަރިވަރުގެ ފެންވަރު ވަޒަންކުރެވޭ އެއްޗަކަށް ވާންވާނޭ އިމްތިޙާނަކީ. އެއީ ކުރިން ވެސް
އެމް.ކިޔު. އޭގެ ގައިޑްލައިން އޮތްގޮތަކީ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު މި ދަންނަވައިލި ގޮތަށް ލީގަލް ޕްރޮފެޝަންސްގެ
ގާނޫނާއި، އަޅުގަނޑުމެން މި ކުރި މަޝްވަރާތަކާއި، އެމް.ކިޔު.އޭގެ ގައިޑްލައިންތަކާއި މި އެއްޗެހީގެ އަލީގައި މި
ގެނައި ބަދަލުގެ ބޭނުމަކީ މިއީ ހަމަ ރާއްޖޭގެ ފޯރުކޮށްދޭ ގާނޫނީ ތަޢުލީމު ކުރިއެރުވުމާއި، އަދި އެ ގާނޫނީ ތަޢުލީމުގެ
ފެންވަރު ހިފެހެއްޓުން. ދެން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އަޅުގަނޑުމެން އެންމެން ވާހަކަދެއްކުމުގެ ބަދަލުގައި ބާ
ކައުންސިލުގެ ނައިބު ރައީސް އެއްޗެއް ވިދާޅުވެފައި ގާނޫނީ ތަޢުލީމު ކޮމިޓީގެ ފަރާތުން ކޮމިޓީގެ ޗެއަރ ނުވަތަ
ވައިސް ޗެއަރ ، ދެ ބޭފުޅުން ކުރެ ބޭފުޅަކު ޚުލާސާކޮށް އެއްޗެއް ދަންނަވަ އިލަނިކޮށް ދެން އަޅުގަނޑުމެންގެ ފަރާތުން
ދަންނަވަން ހުރި ވާހަކަތައް، އިނީޝިއަލް ވާހަކަތައް ދަންނަވަ އިލެވިފައިހެން ހުންނާނީ. ޝުކުރިއްޔާ.
4

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ހުރިހާ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން ވެސް ވާހަކަދައްކަވަން ބޭނުންފުޅުވާނެހެން. އަޅުގަނޑު ކުރިން މި
ދެންނެވިހެން ދޮޅުގަޑިއިރު އޮތީ. އެހެންވީމާ، ވީހާ ވެސް ތަފުސީލުކޮށް ކުރުކޮށް ގެންދެވުން ވީހާ ބޮޑަށް އެދެނީ
އިނގޭތޯ. ދެން ރަނގަޅު ދެންމެ ތި ވިދާޅުވި ވާހަކަ. އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ނައިބު ރައީސް އިބްރާހީމް ޝަމީލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު. އަޅުގަނޑަކީ އިބްރާހީމް ޝަމީލް، ބާ ކައުންސިލުގެ ނައިބު ރައީސް. ދެންމެ ބާ
ކައުންސިލުގެ ރައީސް އެ ފާހަގަކުރެއްވި ފަދައިން އަޅުގަނޑުމެން ގަވާއިދަށް ނުވަތަ އުސޫލުތަކަށް މި ބަދަލު ގެނައީ
ކީއްވެގެންކަން ރައީސް ވިދާޅުވެދެއްވައިފި. އަޅުގަނޑު ހިތުން ކޮމިޓީއަށް ވެސް މި ހުށަހެޅުނު އެންމެ ބޮޑު އެއް
ޝަކުވާއަކީ ފަހަރުގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން މި ގެނައި ބަދަލު ބައެއް
ދަރިވަރުންނަށް ދޭހަކުރުމުގެ މައްސަލައެއް އުޅޭ ކަމަށް އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވުނީ. އެއީ އަޅުގަނޑުމެންނާ ހިސާބަށް
އައި ޝަކުވާއަކީ ވެސް އެންމެ ބޮޑަށް އައި އެއް ޝަކުވާއަކީ އިމްތިޙާނު ހަދަން މާލެ އަންނަންޖެހޭ ގޮތަށް ބާ
ކައުންސިލުން އެ އިންތިޒާމު ހަމަޖައްސަވައިފި. އެހެންވީމާ، އޭގެ ސަބަބުން މާލީ ގޮތުން ވަރަށް ބޮޑެތި ދަތިތަކެއް
ދަރިވަރުންނަށް ދިމާވާނެ ކަމަށް އަތޮޅުތެރޭގައި ހަމަ ގާތްގަނޑަކަށް ބައެއް ކޮލެޖުތަކުގައި ކިޔަވާ ދަރިވަރުންގެ ބޮޑު
އިންސައްތައަކީ އަތޮޅުތެރޭގައި ކިޔަވާ ދަރިވަރުން ކަމަށް ވީމާ މާލެއަށް އިމްތިޙާނު ހަދަން އަންނަންޖެހުމަކީ ޚަރަދުގެ
ގޮތުން ވަރަށް ބޮޑު ތަކުލީފަކަށް އެ ބޭފުޅުންނަށް ވާ ކަމަށް. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑުމެން އެކުލަވަ އިލައިފައި އޮތް
އުސޫލުގައި މާލެއަށް، އިމްތިޙާނު ބާއްވަންޖެހެނީ މާލޭގައި ކަމަށް ބާ ކައުންސިލުން ކަނޑައަޅާފައި ނޯންނާނެ. ބާ
ކައުންސިލުގެ އުސޫލުތައް މި ބަދަލުގެނައީ އިން-ޕަރސަން ، މާނައަކީ ހާޒިރުވެގެން، އިމްތިޙާނު ހަދާ ތަނަކަށް
ހާޒިރުވެގެން އިމްތިޙާނު ހަދަންޖެހޭގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެންގެ އުސޫލު މި ބަދަލުކުރީ. އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެ ތި
ބޭފުޅުންނަށް ވެސް މި ރާއްޖޭގައި އެބަ ބާއްވާ ބައިނަލްއަ ގު ވާމީ އެކި އިމްތިޙާނުތައް. ކެމްބްރިޖު އޯލެވެލް، އޭލެވެލް
އިމްތިޙާނުތައް ވެސް އެބަ ކުރިއަށް ގެންދަވާ. މި އިމްތިޙާނުތަކަކީ އެއީ ރާއްޖޭގެ ޔުނިވަރސިޓީގެ އިމްތިޙާނުތަކެއް
ނޫން. ބޭރު ގައުމުތަކުގެ ޔުނިވަރސިޓީތަކުގެ އިމްތިޙާނުތައް ކުރިއަށް މި ގެންދަވަނީ. އެހެންވިޔަސް، ރާއްޖޭގެ އެކި
ސަރަހައްދުތަކުގެ، އެކި ސްކޫލުތަކުގެ މާލޭގެ އެކަންޏެއް ނޫން އިމްތިޙާނުތައް ބޭއްވެނީ. އެމް.ކިޔު.އޭގެ އުސޫލުތައް
ކަނޑައަޅާފައި އޮތްގޮތުން ވެސް އެގްޒާމް ސެންޓަރެއްގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅައިގެން އަތޮޅުތެރޭގެ ކޮންމެ ރަށެއްގައި
5

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ވެސް އެ އިމްތިޙާނުތައް ކުރިއަށް ގެންދެވުމަށް މިހާރު ވެސް އެއްވެސް ހުރަހެއް ނެތް. އަޅުގަނޑުމެން އެމް.ކިޔު.އޭއާ
ބައްދަލުކޮށް ކުރެވުނު މަޝްވަރާތަކުން ވެސް އެ ބޭފުޅުން ވެސް ފާހަގަކުރެއްވީ އެކަންކަން. މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި އެ
ވާހަކަ މިވަގުތު އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިލަން ބޭނުންވަނީ. ދެން އެހެން ބޭފުޅުންނަށް ފުރުޞަތު އެރުވުމަށް. ޝުކުރިއްޔާ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ލީގަލް އެޑިކިއުކޭޝަން ކޮމިޓީގެ ޗެއަރޕަރސަން އިބްރާހީމް ރަޝީދު
ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު. އަޅުގަނޑު އިބްރާހީމް ރަޝީދު، ލީގަލް އެޑިޔުކޭޝަން ކޮމިޓީގެ ޗެއަރޕަރސަން. މި
ކޮމިޓީއަށް ހުށަހެޅިފައި އޮތް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވެސް ބަލަ އި ލި އިރު މައިގަނޑު ޝަކުވާއެއްގެ ގޮތުގައި މި ފެންނަނީ
ބާ ކައުންސިލުގެ މިނިމަމް ސްޓޭންޑަޑަށް މި ގެނެވުނު ބަދަލުގެ ތެރޭގައި މި ހިމެނޭ އިން-ޕަރސަންކޮށް އެގްޒާމް
ހެދުން. ނުވަތަ ހާޒިރުވެ އެގްޒާމް ހެދުން ލާޒިމުކުރާ މިންގަނޑެއްގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅިފައި އޮންނަ މިންގަނޑު
އިނގޭތޯ. ދެން އަޅުގަނޑުމެންނާ ހަމައަށް ވެސް މި މިންގަނޑާ ގުޅޭގޮތުން ތަފާތު ޝަކުވާތައް މިހާތަނަށް
އައިސްފައިވޭ. ދެން އޭގެ ކުރިއަށް އަޅުގަނޑު ހަމަ ފާހަގަކޮށްލާ ކަމުގައި ވާ ނަމަ އެ މިންގަނޑާ ހަމައަށް
އަޅުގަނޑުމެން ދިއުމުގައި ކޮންކަހަލަ ގޮތަކަށްތޯ އަޅުގަނޑުމެންގެ ވިސްނުންހުރީ. ޚާއްސަ ކޮށް މި ކަމަކީ ހަމަ ބާ
ކައުންސިލުގެ ލީކަލް އެޑިޔުކޭޝަން ކޮމިޓީގައި މަޝްވަރާކުރެވިގެން އެ ކޮމިޓީގެ ރެކޮމަންޑޭޝަނަކާ އެކީގައި
އެމް.ކިޔު.އާ އެކުގައި ވެސް ބައްދަލުކުރެވިގެން އެ ބޭފުޅުންގެ ވެސް ހަމަ ރެކޮމަންޑޭޝަނަކާ އެކީގައި ކަނޑައެޅިގެން
ދިޔަ މިންގަނޑެއް އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑުމެން ބާ ކައުންސިލުގެ ލީގަލް އެޑިޔުކޭޝަން ކޮމިޓީގެ މައިގަނޑު ޒިންމާއަކަށް
މި އޮންނަނީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދެމުންދާ ގާނޫނީ ތަޢުލީމުގެ ފެންވަރު ހިފެހެއްޓުމާއި، އެ ފެންވަރު ހިފެހެއްޓުމަށް ޓަކައި
ކަނޑައެޅިފައި ހުރި އުސޫލުތައް ނެގެހެއްޓޭތޯ ކަށަވަރު ކުރުމާއި، އެކަންކަމާ ގުޅޭގޮތުން ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް
ކޮމިޓީއަށް ދޭންޖެހޭ ލަފައާއި އިރުޝާދު ދިނުން އިނގޭތޯ. ދެން މިގޮތުން އަޅުގަނޑުމެން ބާ ކައުންސިލުގެ
އެޑިޔުކޭޝަން ކޮމިޓީއަށް އަންނަ އެކިއެކި މައްސަލަތަކާ ގުޅިގެން އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހުށަހެޅިފައި ހުންނަ ބައެއް
ޝަކުވާތަކުގެ ތެރޭގައި ވެސް ވަރަށް ގިނަ އަދަދަކަށް ފާހަގަކުރެވިފައި ހުރޭ ތަޢުލީމީ ދާއިރާގެ ދަރިވަރުންގެ
ޚާއްސަކޮށް ކިޔަވާ ކޮލެޖުތަކުގައި ސްޓޭންޑެޑް ހިފެހެއްޓުމުގައި ހުރި ވަރަށް ގިނަ ކަންބޮޑުވުންތައް އިނގޭތޯ.
ޚާއްސަކޮށް އޮންލައިންކޮށް އިމްތިޙާނު ހަދާ އިރުގައި މިހާރު ރާއްޖޭގައި ވަސީލަތްތައް މި ހުރިގޮތުން ތަފާތު
ވަސީލަތްތައް ބޭނުންކޮށްގެން އިމްތިޙާނުތައް ނަކަލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ހަމަ ވަރަށް ބޮޑޭ ރާއްޖޭގައި. އެހެންވީމާ، އަދި
އެކި ކޮލެޖުތަކުން ބޭނުންކުރައްވަނީ އެ ކޮލެޖުތަކުގެ އަމިއްލަ ސްޓޭންޑެޑްތައް ކަމަށްވާތީވެ އެކިއެކި ބޭނުންތަކަށް އެ
6

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ކޮލެޖުތަކުން ކަނޑައަޅާފައި ހުންނަ ސްޓޭންޑެޑްތަކުގެ ވެސް ވަރަށް ގިނަ ތަފާތުތައް އިމްތިޙާނާ ގުޅިގެން އެބަ ހުރޭ.
އެހެންވީމާ، އެކަންކަމުގެ ތެރޭގައި މި ދާއިރާއަށް އެންމެ ރަނގަޅު ދަރިވަރު ނެރުމުގައި ގޮންޖެހުންތަކެއް
ކުރިމަތިވެދާނެ ކަމަށް. ދެން އަޅުގަނޑުމެން ވެސް އެކަންކަމާ ގުޅޭގޮތުން ހަމަ ދިރާސާކޮށް ބެލި އަދި އޭގެ އިތުރަށް
އަޅުގަނޑުމެން ރައީސް ފާހަގަކުރިގޮތަށް އެމް.ކިޔު.އޭ އާ ވެސް ބައްދަލުކޮށްފައި ވާނެ. އެމް.ކިޔު.އޭގައި އަދި ބާ
ކައުންސިލުން މިކަން ކަނޑައެޅުމުގެ ކުރިން ވެސް އެމް.ކިޔު.އޭގަ އި ސްޓޭންޑެޑްތަކުގެ ތެރޭގައި އޮންނާނެ ހަމަ ޑިގްރީ
ފުރިހަމަކުރާ ބޭފުޅުންގެ 50 އިންސައްތަ އެގްޒާމް ހުންނަންޖެހޭނީ ކޮންޓްރޯލް އެގްޒާމެއްގެ ގޮތުގައޭ ކަނޑައެޅިފައި
އޮންނަން ވާނީ. މިއީ އެމް.ކިޔު.އޭއިން މާ ކުރިން ވެސް ކަނޑައަޅާފައި ތަންފީޒުކުރަމުން މިންގަނޑެއް. އެހެންވީމާ،
އަޅުގަނޑުމެން އެމް.ކި ޔު.އޭ އާ ވެސް ބައްދަލުކުރިން. އަދި އޭގެ އިތުރަށް އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ ލޯ ސްކޫލުތަކާ އެކުގަ އި
ވެސް މި މައުލޫމާތުތައް ހިއްސާކުރެވުނު. އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެބަ ވިސްނަމޭ މި ކަހަލަ ގޮތަކަށް އަޅުގަނޑުމެންގެ މި
ސްޓޭންޑަޑްތައް ބަދަލުކުރުމަށް ޓަކައި. ދެން ރާއްޖޭގައި ހަމަ މިހާތަނަށް ލޯ ކިޔަވައިދެމުންދާ ހަމަ ގިނަ ސްކޫލު،
މައިގަނޑު ބޮޑެތި ޔުނިވަރސިޓީސްތަކުގައި މިހާރު ވެސް ހަމަ އެގްޒާމް ކުރިއަށް ގެންދާ މިންގަނޑަކީ އުސޫލެއްގެ
ގޮތުން މި ދެންނެވި މިންގަނޑު. ދެން އަޅުގަނޑުމެންގެ ވެސް މައިގަނޑު ބޭނުމަކީ އަސްލުގައި ތަޢުލީމީ ދާއިރާއަށް
ނިކުންނަ ބޭފުޅުންގެ ފެންވަރު ކަށަވަރުކުރުން. އެ ބޭފުޅުންނަކީ އެ ބޭފުޅުންނަށް އެ ކަނޑައެޅިފައި ހުރި މޮޑިއުލްތަކުގެ
ތެރެއިން، ހާސިލުކުރަންޖެހޭ މިންވަރު ހާސިލުވެގެން ނިކުންނަ ބައެއްކަން ނުވަތަ ނިކުންނަ ދަރިވަރުންކަން
ކަށަވަރުކުރެވޭނެ ނިޒާމަކަށް އަޅުގަނޑުމެންގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމު، ޚާއްސަކޮށް މި ލީގަލް ދާއިރާގެ ތަޢުލީމީ ނިޒާމު
ބައްޓަންކުރުން އިނގޭތޯ. އެގޮތުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ސްޓޭންޑަޑްގެ ތެރެއިން ދެންމެ ކައިންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް
ކޮމިޓީގެ ނައިބު ރައީސް ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތަށް މި ސްޓޭންޑަޑަ ކު އެއްވެސް ގޮތަކަށް ލާޒިމެއްނުކުރޭ އެ
ދަރިވަރަކު ވަކި ތަނަކަށް ހާޒިރުވެ، އެގްޒާމް ހަދާކަށެއް އިނގޭތޯ. ދަރިވަރުންގެ އެންމެ ބޮޑު ކޮންސަރނަކަށް
އަޅުގަނޑުމެން މި ބައްދަލުކުރި ކުރުމުގައި ފާހަގަކުރެވުނު އެއް ކަމަކީ އެ ބޭފުޅުން އެންރޯލްވެފައި ވަނީ
އޮންލައިންކޮށް ކިޔަވާ ގޮތަށޭ. އެހެންވީމާ، އެގްޒާމް ހަދަން ދާން ޖެހުމަކީ ވަރަށް އުނދަގޫކަމެކޭ އިނގޭތޯ.
އަޅުގަނޑުމެން މިހާރު ވެސް އެމް.ކިޔު.އޭގެ އުސޫލުތަކުގެ ތެރެއިން ވެސް އަދި ބާ ކައުންސިލުގެ މިނިމަމް
ސްޓޭންޑަޑަކުން ވެސް އޮންލައިންކޮށް ލޯ ޑިގްރީއެއް ހިންގާކަށް އެއްވެސް ހުރަހެއް ނެތް. އެހެންނަމަވެސް، އެ
ބޭފުޅުން ދެއްވާ ފައިނަލް އެގްޒާމަކީ އެއީ ކޮންޓްރޯލް އެންވަޔަރަންމަންޓެއްގައި ދެވޭ އެގްޒާމަކަށް ވާން ޖެހޭނެ ކަމަށް
މި ފާހަގަކުރެވިފައި މިވަނީ އިނގޭތޯ. އެހެންވީމާ، އެ މިންގަނޑުގެ ތެރޭގައި އަޅުގަނޑު ކުރިން ފާހަގަކުރި ގޮތަށް
އެއްވެސް ހިސާބަކުންނެއް ލާޒިމެއް ނުކުރޭ ވަކި ތަނަކަށް ހާޒިރުވެ، ވަކި ރަށަކަށް ހާޒިރުވެ އެކަން ކުރާކަށެއް.
7

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ކޮލެޖުން އިންތިޒާމުކޮށްދޭންވީ އެ ކުދިންނަށް އަޅުގަނޑުމެން މި ސްޓޭންޑަޑާ އެއްގޮތަށް އެގްޒާމް ހެދޭނެ
މިންގަނޑުތަކެއް އިނގޭތޯ. އެކަން މިހާރު ވެސް، މި ކަމަކީ މުޅިން އާ ކަމެއް ވެސް ނޫން. ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހަމަ
މިހާރު ވެސް ހަމަ ކުރަމުންދާ ކަންތައްތައް. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބޮޑެތި ޔުނިވަރސިޓީތަކަށް ބެލި ކަމުގައި ވިޔަސް،
އެމް.އެން.ޔޫ އަދި އައި.ޔޫ.އެމްގައި ހަމަ މިހާރު ވެސް ހަމަ އެކިއެކި ކެމްޕަސްތަކުގައި، އެކިއެކި ރަށްރަށުގައި ތިއްބަވާ
ބޭފުޅުން އެބަ ކިޔަވާ ވިދާޅުވަމުން އެބަ ގެންދަވާ. ހަމަ އެ ބޭފުޅުންގެ އެގްޒާމަށް އެ ބޭފުޅުން ކަނޑައަޅުއްވާފައި
ހުންނަ އުސޫލުތަކުގެ ތެރެއިން ވަކި ރަށަކަށް ނުވަތަ އެ ރަށެއްގައި ހުރެގެން ހެދޭނެ އިންތިޒާމުތައް އެބަ
ހަމަޖައްސައި އެބަ ދޭ. އަދި އޭގެ އިތުރަށް ދިވެހިރާއްޖޭގައި އެކިއެކި ޓްރެއިނިންގސްތައް ފޯރިކޮށްދޭ އެހެން
އިންސްޓިޓިއުޝަންސްތަކަށް ބަލާއިރުގައި އެބަ ހުރި ހަމަ ބައެއް އިންސްޓިޓިއުޝަންތަކުގައި ހަމަ އެ ބޭފުޅުންގެ
ކޮމްޕިޑެންސީ އެގްޒާމްސްތައް ނުވަތަ އެ ބޭފުޅުންގެ ކޯސްތަކާ ގުޅޭގޮތުން ހަދަންޖެހޭ އެގްޒާމްތައް އިން-ޕަރސަންކޮށް
ގެންދެވޭނެ މިންގަނޑުތައް. ދިވެހިރާއްޖޭގަ އި ހުރިހާ ރަށްރަށެއްގައި ވެސް އެބަ ހުރި ދައުލަތުގެ އިދާރާތައް އިނގޭތޯ.
އަޅުގަނޑުމެންނަކީ ވެސް ހަމަ ދައުލަތުގެ އިދާރާއެއް މެ. އެހެންވެއްޖިއްޔާމުން، ދައުލަތުގެ އެއް އިދާރާ އަނެއް
އިދާރާގެ މެދުގައި ކޯޕަރޭޝަން ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ގާއިމުކުރެވިއްޖެ އްޔާ އަޅުގަނޑަކަށް ގަބޫލެއް ނުކުރެވޭ އެ ކޮންމެތާކު
އެ ދަރިވަރަކު ހުރި ކަމުގައި ވިޔަސް މި ދެންނެވި ސްޓޭންޑަޑަށް އިމްތިޙާނު ހެދުމަކަށް މާ ބޮޑު ހުރަސްތަކެއް
އޮންނާނެހެނެއް. ދެން މި ސްޓޭންޑަޑަށް އަޅުގަނޑުމެން ޢަމަލުކުރަން ފެށުމާ އެކީގައި ހަމަ ކޮލެޖުތަކުގައި ވެސް ބައެއް
ކަންބޮޑުވުންތައް ހުރި ކަމަށް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފާހަގަކުރެވުނީމަ އަޅުގަނޑުމެން ބާ ކައުންސިލުގެ އެޑިޔުކޭޝަން
ކޮމިޓީގެ ފަރާތުން އަޅުގަނޑުމެން ކޮލެޖުތަކާ އެއްކޮށް އޭގެ ފަހުން ވެސް މި ދަނީ ބައްދަލުކުރަމުން. މިހާތަނަށް
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބައްދަލުކުރެވުނު ކޮލެޖުތަކުން ވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަކަށެއް އެއްވެސް ކޮލެޖަކުންނެއް ޖުމުލަ
ގޮތެއްގައި މި ސްޓޭންޑަ ޑްގެ މައިގަނޑު އިޝޫއެއް ހުރި ކަމަކަށް ފާހަގައެއް ނުކުރައްވާ. އޭގެ ތެރޭގައި މިހާރު ވެސް
މިގޮތަށް އިމްތިޙާނު ހައްދަވަމުންދާ ކޮލެޖުތަކުގައި އެ ބޭފުޅުންނަކަށް އެއްވެސް އުނދަގޫކަމެއް މި ސްޓޭންޑަ ޑާ
އެއްގޮތަށް އިމްތިޙާނު ހެދުމަކަށެއް ހުރި ކަމަކަށް ފާހަގައެއްނުކުރެވޭ. އެހެންނަމަވެސް، ބައެއް ކޮލެޖުތައް އެބަ ހުރި
މިހާރު ވެސް އޮންލައިންކޮށް އިމްތިޙާނު ދެމުންދާ ކޮލެޖުތައް. އެ ބޭފުޅުންނަށް ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް އަޅުގަނޑުމެން
އެހީތެރިކަމެއް ނުވަތަ އެ ބޭފުޅުންނަށް އިންތިޒާމުތައް ހަމަޖެއްސުމަށް ކޮންމެވެސް ވަރެއްގެ ވަގުތުކޮޅެއް ލިބިއްޖެ
ކަމުގައި ވާ ނަމަ އެ ބޭފުޅުންނަށް މި އިމްތިޙާނުގެ ކަންތައްތައް ހަމަޖެއްސިދާނެ ކަމަށް ފާހަގަކުރައްވާ. އަދި ނޫން
ނަމަ ބާ ކައުންސިލުން ކޮންމެވެސް ކަހަލަ އެހީތެރިކަމެއް އެ ބޭފުޅުންގެ އިމްތިޙާނުތައް އެރޭންޖްކުރުމުގައި މި އޮތް
މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ދެވިއްޖެ ކަމުގައި ވާ ނަމަ، އިންތިޒާމުތައް ހަމަޖެހިދާނެ ކަމަށް ހަމަ އެ ބޭފުޅުން ވެސް
8

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ފާހަގަކުރައްވާ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެން މިހާރު މި ބާ ކައުންސިލުގެ މިނިމަމް ސްޓޭންޑަޑަށް ގެނެވިފައި މި އޮތް
މައިގަނޑު ހަމަ ބަދަލަކީ އަޅުގަނޑު ފާހަގަކުރާނީ މި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ގާނޫނީ ތަޢުލީމުގެ ދާއިރާއަށް މި ނިކުންނަ
ދަރިވަރުންނަކީ ހަމަ ފެންވަރު ނެގެހެއްޓޭ އަދި އެ ބޭފުޅުންނަކީ އެ ކަނޑައެޅިފައި ހުރި ސްޓޭންޑަޑަށް، އަޅުގަނޑުމެން
ކަނޑައެޅިފައި ހުރި މިންގަނޑުތަކާ އެއްގޮތަށް އެ ޢިލްމު ލިބިގެން ނިކުންނަ ބޭފުޅުންކަން ކަށަވަރުކުރުމަށް ޓަކައި
ކަނޑައެޅިފައި އޮތް މިންގަނޑެކޭ އަޅުގަނޑު ދަންނަވާނީ. އަދި މި މިންގަނޑަކީ ތަންފީޒުކުރުމުގައި ކޮންމެވެސް
ވަރެއްގެ ގޮންޖެހުންތަކެއް، މި ހިނދަކަށް ނެތެކޭ އަޅުގަނޑު ނުދަންނަވާނަން. އެކަމަކު މި ތަންފީޒުކުރުމުގައި މާ
ބޮޑެތި ދަތިތަކެއް ދިމާވެދާނެ މިންގަނޑެއް ކަމަށް އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ގަބޫލެއް ނުކުރެވޭ އިނގޭތޯ. އެހެންވީމާ،
ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
މެންބަރުންނަށް ހުޅުވައިލުމުގެ ކުރިން ސާފުކޮށްލަން އަޅުގަނޑު ބޭނުން އިނގޭތޯ ، މި ބައެއް ދަރިވަރުންގެ
ކަންބޮޑުވުން ގޮތުގައި ހުށަހަޅާފައި އެބަ ހުރި، މިސާލަކަށް އޮންލައިންކޮށް ކިޔަވާފައި، އޮންލައިންކޮށް އެގްޒާމް
ބާއްވާފައި މިދިޔަ ދުވަސްތަކުގައި ހުރީ. ދެން އޭގެ ފަހުން ގާނޫނީ ދާއިރާގެ ބޭފުޅުން ލައިސެންސް ނެގުމަށް ޓަކައި ބާ
ކައުންސިލުން އެބަ ދެއްވައޭ އެގްޒާމެއް. އެހެންވެއްޖިއްޔާ، މި ސްޓޭންޑަޑްގެ މައްސަލައެއް އަންނާނެތޯއޭ މީގައި؟
ކޮބައިތޯއޭ ބާ ކައުންސިލުން މި ދެއްވާ އެގްޒާމް ދޭ ކަމަށް ވަންޏާ، އޮންލައިންކޮށް ދަރިވަރުން ޓެސްޓު ހެދުމުގައި
އޮތް މައްސަލައަކީ އިނގޭތޯ؟ މީތި ސާފުކޮށްލައިދެއްވީ ވަރަށް ބޮޑަށް ރަނގަޅު. ދެން ބައެއް ބޭފުޅުން ވިދާޅުވަނީ
ހަމައެކަނި، ބައެއް ދަރިވަރުން ވިދާޅުވާ ގޮތުގައި ހަމައެކަނި މި ވަކި ތާކަށް އައިސް ޓެސްޓު ހެދުމެއް ނޫން މީގައި
އުނދަގޫވެގެން މި އުޅެނީ. ބައެއް ތަންތަނުގައި މިސާލަކަށް ފުރަތަމަ މިގޮތަށް ކުރިމަތިލީ އިރުގައި ޕޮލިސް ކަހަލަ
ތަންތަން އިނގޭތޯ. ކޮންމެވެސް ރަށެއްގައި ވަޒީފާއަދާކުރާ މުވައްޒަފަކު މި ކުރިމަތިލީ މިގޮތަށްކަން މި ކޯހުގެ
އިންތިޒާމުތައް ހަމަޖެހިފައި ހުރީ. ދެން އޭގެ ފަހުން ލާރި ދައްކާ، މި ހުރިހާ ކަމެއް ވީ ފަހުން ވަކި ތަނަކަށް އެހެން
ދާން ޖެހިއްޖެއްޔާ ތިމަންނަމެންގެ މަސައްކަތު ގަޑިއާއި ތައާރުޒުވޭ. މި ކަހަލަ އުނދަގޫތަކެއް ވެސް އެބަ ހުއްޓޭ.
އެހެންވީމާ، މި ދެކަމަށް އެއްޗެއް ވިދާޅުވުމަށް ފަހު، ވިދާޅުވެދެއްވައިފިއްޔާ ވަރަށް ރަނގަޅު. އޭގެ ފަހުގައި އަޅުގަނޑު
ފްލޯ ހުޅުވައިލާނަން. ޝުކުރިއްޔާ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖު ވާހަކަދެއްކެވުން:
9

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު. އާދެ! ތި ވިދާޅުވި ވާހަކަތައް އަޅުގަނޑުމެންނާ ހިސާބަށް ވެސް އައި.
އިންފެކްޓް ބާ ކައުންސިލަށް ވެސް ގާތްގަނޑަކަށް 200 ވަރަކަށް ދަރވަރުންގެ ސޮޔާ އެކު ޕެޓިޝަނެއް ލިބުނު.
ލިބުނީމަ އެއާއި ގުޅިގެން އަޅުގަނޑުމެން ބައްދަލުވުމެއް ބޭއްވިން. އެ ބައްދަލުވުމުގައި ބައެއް ދަރިވަރުން ހާޒިރުވި.
އަދި އަނެއްބައި ބޭފުޅުން އޮންލައިންކޮށް ބައިވެރި ވެ ވަޑައިގެންނެވީ. ގާތްގަނޑަކަށް 2 ގަޑިއިރެއްހާއިރަށް
ދިގުދެމިގެންދިޔަ ބައްދަލުވުމެއް. ހަމަ ވަރަށް ގިނަ ވާހަކަތައް ދެކެވުނު. ތި ވިދާޅުވި ގޮތަށް ބާ އިމްތިޙާނެއް އެބަ
އޮވެއެއްނޫންހޭ. އެހެންވީމާ، ދެން ކީއްކުރަންހެއްޔޭ ކޮލިފައިން ލޯ ޑިގްރީއެއްގައި ސްޓޭންޑަ ޑް ތި ދަމަހައްޓަނީ. ދެން
އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި އެއީ ތަފާތު ދެ މަގުސަދެއް ހާސިލުކުރާ ހަމަ މުސްތަގިއްލު މަރުޙަލާތަކެއް މި މަރުޙަލާތަކަކީ.
އަޅުގަނޑު ކުރިން ދަންނަވައިލި ގޮތަށް ލީގަލް ޕްރޮފެޝަންސްގެ ގާނޫނުގައި ހަމަ ސްޕެސިފިކް މަގުސަދެއްގެ ގޮތުގައި،
ގާނޫނު އެކުލަވައިލި މަގުސަދެއްގެ ގޮތުގައި މި އޮތީ ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހިންގާ ގާނޫނީ ތަޢުލީމު ދޭ މަރުކަޒުތަކުން
ހިންގާ ޕުރޮގުރާމުތަކުގެ ފެންވަރު ހިފެހެއްޓުމާއި ފެންވަރު މަތިކުރުމަށް ޓަކައި އަޅަންޖެހޭ ފިޔަވަޅުތައް އެޅުން އެއީ
ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި. އެހެންވީމާ، ގާނޫނު ވެސް ރެކޮގްނައިޒްކުރޭ. މިހާރު ގާނޫނީ ވަކީލުންނަކީ އެ ބޭފުޅުން
ކުރައްވާ މަސައްކަތަށް އެ ބޭފުޅުންގެ މުވައްކިލުން ބަރޯސާވާކަމެއް ދައުލަތުގެ އިދާރާތައް ވެސް، ކުންފުނިތަކުން
ވެސް. އޭގައި ގޯހެއް ހެދިއްޖިއްޔާ ހަމަ އިޔާދަނުކުރެވޭވަރުގެ ގެއްލުންތަކެއް އެބަ ވޭ. އެހެންވީމާ، ކޮލިފައިން ލޯ
ޑިގްރީއަކީ ހަގީގަތުގައި ސަބްސެންޓިވް ލޯ، އޭގެ ކޮންޓެންޓް އެނގިފައި ހުރި ވަރު ވަޒަންކުރާ އެއްޗަކީ. އެތައް
މަރުޙަލާތަކަކަށް ބެހިގެން، ފުރަތަމަ އަހަރު، ދެވަނަ އަހަރު، ތިންވަނަ އަހަރު އަދި ހަތަރު އަހަރުގެ ޕުރޮގުރާމެއް
ކަމަށް ވަންޏާ ހަތަރުވަނަ އަހަރުގައި ވެސް. އެހެންވީމާ، އެ ހުރިހާ ކަމެއް ނޫން، މުޅިން ތަފާތު ހުނަރުތަކެއް،
ޕްރެކްޓިކަލް ސްކިލްތަކެއް ހުރިތޯ، ނެތްތޯ ބާ އިމްތިޙާނެއްގައި މި ބަލަނީ. އެހެންވީމާ، ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ ތަނެއްގައި
ވެސް އެކެޑެމިކް ޕްރޮގުރާމުގެ ފެންވަރު ހިފެހެއްޓުމަށް ޓަކައި އަޅާ މިންގަނޑުތަކެއް ވެސް އެބަ ހުރޭ. އަދި އޭގެ
އިތުރުން ޕްރެކްޓިސަށް މިހާރު ރެޑީތޯ. އެއީ ޕްރެކްޓިސަށް ނިކުންނަން ބޭނުންވާ ބޭފުޅުންނަށް ބަލާ ކަމެއް. ދެން ތި
ވިދާޅުވި އަނެއް ކަންތައްތަކަކާ ބެހޭ ގޮތުން ވެސް އަޅުގަނޑުމެން ވާހަކަދައްކައިލިން އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ
ސްޕެސިފިކަލީ؛ ތި ވިދާޅުވީ ދެވަނަ ކަންތައް އިނގޭތޯ. މިހާރު ތިމަންނަމެން ޕުރޮގުރާމެއްގައި މި ބައިވެރިވީ މި ގޮތަށް
މި ކުރިއަށްދާނެކަމުގެ. މާނައަކީ ކިޔަވައިދނުން ވެސް މި ގޮތަށް ކުރިއަށްދާނެ ކަމުގައި އަދި އެ ޕްރޮގުރާމުގެ
އެސެސްމަންޓް ވެސް މި ގޮތަށް ކުރިއަށްދާނެކަމުގެ އުއްމީދުގައޭ. އެ ގޮތަށް ގަބޫލުކޮށްގެންނޭ. އަޅުގަނޑުމެން
އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން؛ ލޯ ސްކޫލުތަކާއި ލޯ ފެކަލްޓިތަކާ ވާހަކަދެއްކިން. ދައްކާފައި އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ
ސްޕެސިފިކަލީ އެހިން، އެއްވެސް ދަރިވަރަކާ އެކު އެގްރީމަންޓެއް، އެއްބަސްވުމެއް ހެދިފައިވާނެތޯ ހުރިހާ އިމްތިޙާނެއް
10

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އޮންލައިންކޮށް ކުރިއަށްގެންދަން، އެ މެތަޑުގައެ އް. ބުނީމަ ވިދާޅުވީ "ނޫނެކޭ". އެ ފަދަ އެއްބަސްވުމެއް ނޯންނާނޭ.
އެހެންވީމާ، އިމްތިޙާނުކުރެވޭ ގޮތް؛ އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި ލޯ ޕުރޮގުރާމަކަށް ވަންނަ އިރުގައި ނުވަތަ އެހެން ވެސް
އެކެޑެމިކް ޕުރޮގުރާމަކަށް ވަންނަ އިރުގައި އެކަމާ ބެހޭ ލިޔުންތައް ބައްލަވައިލައްވައިފިއްޔާ؛ މިސާލަކަށް
އެމް.ކިޔު.އޭގައި އެ ހުންނަ މިނިމަމް ސްޓޭންޑެޑް. އެގައި އެބަ ބަޔާންކުރޭ އިމްތިޙާނުގެ 50% ވާންޖެހޭނީ
ކޮންޓްރޯލްޑް އެގްޒާމަކަށޭ. އޭގެ މާނައަކީ މައްސަލައެއް ނެތޭ އެސައިންމަންޓާއި، ޕްރެޒެންޓޭޝަނާއި، ގުރޫޕް ވޯކާއި
މި ކަހަލަ ކަންތައްތަކުން އިމްތިޙާނުގެ 50% އެއީއޭ. އެކަމަކު އަނެއް % 50 ވާން ޖެހޭނޭ ކޮންޓްރޯލްޑް އެގްޒާމަކަށް.
ކޮންޓްރޯލްޑް އެގް ޒާމަކީ ކޮބައިތޯ؟ އެއީ އެ ގައިޑްލައިންގައި، އެމް.ކިޔު.އޭގެ ސްޓޭންޑެޑްގައި ބުނާ ގޮތުން؛ އެއީ
ޕަބްލިޝްކޮށްފައި ހުރި ގައިޑްލައިންތަކެއް. އޭގައި ބުނާ ގޮތުން އަންއެއިޑެޓް ކެޕޭސިޓީ އޮފް ދަ ސްޓޫޑަންޓް
އެސެސްކުރެވޭ ކަހަލަ ގޮތަކަށް ބޭއްވޭ އެއްޗަކަށް. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެ ބޭފުޅުން އެކްސްޕެކްޓްކުރެއްވި
ގޮތް ކަންނޭނގެ. އަޅުގަނޑުމެން މި ދަރިވަރުންނާ އެކު ބޭއްވި ބައްދަލުވުންތަކުގައި ވެސް އެ ބޭފުޅުން ބޮޑަށް
ފާހަގަކުރެއްވީ ތިމަންނަމެންނަށް އެބަ އިންކޮންވީނިއަންސަކަށް އެބަ ވެއޭ. ދަތި އެބަ ވެއޭ. ތިމަންނަމެން އެހެންނޫނީ؛
މިސާލަކަށް ހަމަ ބައެއް ބޭފުޅުން، އަޅުގަނޑު ބައެއް މިސާލުތައް ވެސް ދަންނަވައިފާނަން ހަމަ ތި ބޭފުޅުންނަށް. ތި
ބޭފުޅުންނާ ހިސާބަށް ވެސް ހަމަ މައުލޫމާތު؛ މިސާލަކަށް ތިމަންނަމެން ހަމަ ކޯސްޓްގާޑުގައި ހަމަ ދަތުރުކުރަމުންދާ
އިރުގައި ވެސް އެހެންނޫނިއްޔާ ޑިއުޓީގައި ވެސް ތިބެގެން އެބަ އޮންލައިން އިމްތިޙާނެއް ވިއްޔާ އިމްތިޙާނު އެބަ
ހެދެއޭ. އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި އެއީ ޓަރޝަރީ ޑިގްރީ ޕުރޮގުރާމެއްގެ އިމްތިޙާނު ހަދަންވާނެ ގޮތެއް ނޫން.
ލައިފްގައި އަޅުގަނޑުމެން ކޮންމެ ކަމެއް ވެސް އެޗްވީކުރަން ބޭނުމިއްޔާ ކޮންމެވެސް ވަރެއްގެ ކޮމްޕްރަމައިޒެއް ވެސް
ކޮށްގެން ކަމެއް ހާސިލު ވާނީ. އެހެންވީމާ، އިމްތިޙާނެއް ހެދުމަކީ މުހިންމު ކަމެއް ކަމުގައި ދެކިގެން އެ ކަމަށް.
އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ އެހެން ކަންތައްތަކަށް ވެސް ވަޒީފާގެ މަސައްކަތުގައި ހަމަ އެކްސްކިއުޒް ހޯދާ ބީދައިން
ހޯދައިގެން އަޅުގަނޑުމެން ދެކޭ ގޮތުގައި ކުރަން ވާނީ. އެހެންވީމާ، ކޮލިޓީ ކޮމްޕްރޮމައިޒް. ދެން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ
އަޅުގަނޑުމެންގެ ރެކޯޑުތަކުން އެ ހުރީ ފެންނަން ދެއްތޯ ގާނޫނީ ދާއިރާގެ ބޭފުޅުން ވެސް އަދި އެހެން
ޕްރޮފެޝަންތަކުގެ ބޭފުޅުން ވެސް އެ ޕްރޮފެޝަނަލް ސްޓޭންޑެޑް ނެތި؛ ފެންވަރު ދަށްވީމަ ދައުލަތުގެ އެކި އިދާރާތަކާ
އަޅުގަނޑުމެން ޚިދުމަތް ފޯރުކޮށްދޭ ފަރާތްތަކަށް ދިމަވާ ދަތިތަކާއި ދިމާވާ ގޮންޖެހުންތައް. އެހެންވީމާ، ސްޓޭންޑެޑް
ކޮމްޕްރޮމައިޒް ނުކުރުން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެއީ ހަމަ ވަރަށް މުހިންމު ކަމެއްހެން. ޚާއްސަކޮށް އެޑިއުކޭޝަން
ޕްރައިވެޓައިޒް ވެގެން ދާ އިރުގައި ބައެއް ކޮލެޖުތަކުން ހަމަ ވިސްނަވަ އިފާނެ ކަންނޭނގެ އެންމެ ފަސޭހައިން
ދަރިވަރުން ގެނެވޭނީ ކިހިނެއްތޯ. އެހެންވީމާ، ދައުލަތުގެ ރެގިއުލޭޓަރީ އިދާރާތަކުގެ ކަމެއް ވަކި ފެންވަރެއް ހުރިކަން
11

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ބަޔާންކޮށްދީފައި މި ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކުން ސެޓްފިކެޓެއް މި ދެނީ. ލައިސަންސް ދިނީމަ އޭގެ މާނައަކީ އޭނައަކީ
ވަކި ފެންނަވަރަށް، ވަކި ހުނަރުތަކެއް ހުރިކަން ކަށަވަރުކޮށްދީފައި އެ ދެނީ. އެހެންވީމާ، އެ ކަން
ކޮމްޕްރޮމައިޒްނުކުރުން އަޅުގަނޑުމެންގެ ބޭނުމަކީ. ޝުކުރިއްޔާ.
ބާ ކައުންސިލުގެ ލީގަލް އެޑިޔުކޭޝަން ކޮމިޓީގެ ޗެއަރމަން އިބްރާހީމް ރަޝީދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ރައީސްގެ ހަމަ އިޒުނައާ އެކީ އެ ސުވާލަށް ކުޑަ ތަންކޮޅެއް ހަމަ އެޑްކޮށްލާނަން އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑު،
އިބްރާހީމް ރަޝީދު، ލީގަލް އެޑިޔުކޭޝަން ކޮމިޓީގެ ޗެއަރ. ދެންމެ ރައީސް ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެން ބާ
އެގްޒާމާއި އަދި ކޮލެޖުގެ ޑިގުރީ ހަދާ އިރުގައި ކޮންމެ މޮޑިއުލެއްގައި ހަމާ އެގްޒާމާ މިއީ މުޅިން ތަފާތު ދެ ކަމެއް
ހުރިހާ ދާއިރާއެއްގައި ވެސް. ހަމައެކަނި ލީގަލް ދާއިރާގައި އޮތް ކަމެއް ނޫން. މިސާލަކަށް ހަމަ ޑޮކްޓަރީ ދާއިރާގައި
ޑޮކްޓަރު ކިޔަވައިގެން އައިސް ވެސް ފީލްޑަށް ނުކުތުމަށް ޓަކައި އަޅުގަނޑުމެން މިތަނުގައި އެ އޮންނަ
ކްރައިޓީރިއާއަކުން އެގްޒާމް ހަދަން ޖެހޭ. އަދި މިހާރު އެކައުންޓިން ދާއިރާތަކުގައި ވެސް އަދި އެ ނޫނަސް ހަމަ
ނަރސިން ނުވަތަ އެލައިޑް ހެލްތު ދާއިރާތަކުގައި ވެސް، މި ހުރިހާ ދާއިރާއެއްގައި ވެސް އެ ދާއިރާއަކަށް ނުކުތުމަށް
ޓަކައި އެ ކޮމްޕިޓެންސީއެއްގެ ގޮތުގައި އެ އޮންނަ އެގްޒާމަކީ ހަމަ އެ ބޭފުޅަކު ހައްދަވަން ޖެހޭ އެގްޒާމެއް. އެ
އެގްޒާމަކީ އަޅުގަނޑުމެން ވަކިވަކި ޑިގްރީގެ ކޮންޓެންޓަށް ވުރެ ބޮޑަށް އެ ދާއިރާއަށް މުވައްޒަފުގެ، އެ ދާއިރާއަށް އެ
ދަރިވަރެއްގެ އަހުލުވެރިކަންހުރި މިންވަރެއް ބެލުމަށް ޓަކައި ނެގޭ އެގްޒާމެއް. ދެން ހަމަ ދެވަނަ ސުވާލަކަށް
ފާހަގަކުރެއްވި، އެ ބޭފުޅުން ކުރިމަތިލައްވާ އިރުގައި ވަކިކަހަލަ ވިސްނުމެއްގައޭ އެ ބޭފުޅުންނަށް ތަސައްވުރުކުރެވިފައި
އޮންނަނީ. އެހެންނަމަވެސް، މިހާރު ވެސް ބާ ކައުންސިލުގެ ވާހަކަ. ބާ ކައުންސިލުގެ އުސޫލުތަކެއް، އެމް.ކިޔު.އޭގެ
އުސޫލުތަކާއި އަދި ކޮލެޖުތަކުގެ އުސޫލުތައް އޮންނަ ގޮތުން އޮންލައިންކޮށް އެގްޒާމު ހެއްދެވި ކަމުގައި ވީ ނަމަވެސް
އެ ކޮންޓްރޯލް ތަނެއްގައި ހައްދަވަން ޖެހޭނީ. އެ ބޭފުޅުން އެކްސްޕެކްޓްކުރައްވާ އެކްސްޕެކްޓޭޝަނަކު އަޅުގަނޑަކަށް
ހިއެއްނުވޭ ހެދޭނެހެނެއް. އޮންލައިންކޮށް ހެއްދެވި ކަމުގައި ވީ ނަމަވެސް އިންނަން ވާނީ ހަމަ ވަކި ތަނެއްގައި، ވަކި
ގަޑިއެއްގައި، ވަކި ރޫމެއްގައި. އެ ރޫމް ވާން އެބަ ޖެހޭ އެއްވެސް ކަހަލަ މެޓީރިއަލެއް، އެއްވެސް މީހެއްގެ ހަމަ
ޕްރެޒެންސެއް ނެތް ތަނަކަށް. އެއީ މިހާރު ވެސް އޮތް ގޮތް. އެކަމަކު އެ ކަންކަން ތަންފީޒުކުރެވޭކަން ކޮލެޖުތަކަށް
ވެސް މިހާރު މި ގެންގުޅޭ ބޭނުންކުރާ ވަސީލަތްތަކުން ކަށަވަރުނުކުރެވޭ. ދެން އެހެންވީމަ އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވޭ
އެކަމަކު އެޑިޔުކޭޝަން ދާއިރާއަށް، ލީގަލް އެޑިޔުކޭޝަނަށް ނުކުންނަ ބޭފުޅުންގެ އެ ކަން ކަށަވަރުކުރަން. އެހެންވީމާ،
އެ ބޭނުމަށް ޓަކައި އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތުގައި މި ސްޓޭންޑެޑް މުހިންމުވެގެންދަނީ. ޝުކުރިއްޔާ.
12

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތު ހުޅުވައިލާނަން މެންބަރުންނަށް އިނގޭތޯ. އެގޮތުން ފުރަތަމަ
ފުރުޞަތުއަރުވާނަން އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު އިސްމާޢީލް ނިޒާރަށް.
ފޭދޫ އުތުރު ދާއިރާގެ މެންބަރު އިސްމާޢީލް ނިޒާރު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު. މަރުޙަބާ ބާ ކައުންސިލުގެ މެންބަރުން. އަޅުގަނޑު ހިތުން ތި ގެންނެވި ބަދަލާ ބެހޭ ގޮތުން
މާ ބޮޑު ކަންބޮޑުވުމެއް؛ އެ ކުދިންނާ އަޅުގަނޑާ ވެސް ވާހަކަދެކެވުނު. ވަރަށް ގިނަ ފަހަރަށް މަޝްވަރާތައް މި
ކަމުގައި ކަންބޮޑުވުން ހިއްސާކުރެއްވި. މައިގަނޑު ކަންބޮޑުވުމަކަށް މި އޮތީ، ފިޒިކަލް، އިން-ޕަރސަން އެގްޒާމު
ހެދުމެއް ނޫން. އެގްޒާމެއް ފެށިގެން އެއްބަސްވުމެއްގެ ތެރެއިން، ދެންމެ ރައީސް ފާހަގަކުރައްވައިފި އެފަދަ
އެއްބަސްވުމެއް ނެތް ކަމަށް. އެކަމަކު އަޅުގަނޑަށް ހަމަ އެ ބޭފުޅުން ވަރަށް ސާފުކޮށް އެ އިންފޮމޭޝަން ދެއްވި އެ
ކޮލެޖުތަކުން އެގޮތަށް އެއްބަސްވުން އޮތް ކަމަށް. އެހެންވީމާ، އެންމެ ބޮޑު ކަންބޮޑުވުމަކީ މިހާރު މި ކިޔެވުން ފެށިފައި
ތިބި ކުދިން، އެގްޒިސްޓިން އެގްރީމެންޓެއްގައި މި ތިބި ކުދިންނަށް އެ އޮތް ގޮތަށް އެ ފުރުޞަތު ލިބޭނެ ގޮތެއް
ހަމަޖައްސައިދެއްވުން. މިހާރު ކޮލިޓީ ކޮންޓްރޯލްކުރުމަށް. ތިއީ ހަމަ ވަރަށް ރަނގަޅު ވާހަކަތަކެއް. ތިކަމާ
އަޅުގަނޑުމެން އެންމެން ވެސް އެބަ ތާއީދުކުރަން. ހަމަ މި ކުދިންގެ ވެސް ތާއީދެއް އެބަ އޮތް. ހަމައެކަނި މި އޮތް
ކަންބޮޑުވުމަކީ ވަކި ގޮތަކަށް އިޢުލާންކުރެވިގެން އެ އިޢުލާނެއްގެ މައްޗަށް ޑިޕެންޑްވެގެން، ޕްލޭންތަކެއް ހެދިގެން
ބައެއް، ގިނަ ދަރިވަރުން މީގައި ބައިވެރިވެފައި މި ތިބީ. މީގައި އެބަ ތަޢުލީމު ހާސިލުކުރޭ ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ތިބި
ބައެއް ދަރިވަރުން ވެސް. ނޮޓް އޮންލީ އިން ދަ މޯލްޑިވްސް. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެންގެ ކަންބޮޑުވުމަކީ މި
އެގްޒިސްޓިން ޕުރޮގުރާމުގައި މި ތިބި ކުދިންނަށް އެ ނިމެންދެން އެ ފުރުޞަތު އެ ކުދިންނަށް ދެވޭނެ ގޮތެއް ތި
ބޭފުޅުންނަށް ހަމަޖައްސައިދެވިދާނެތޯ؟ އެއީ އަސްލު މެއިން ކޮންސަރނަކީ. ތި ގެންނެވި ބަދަލަށް ވެސް އެއްވެސް
މައްސަލައެއް ނެތް. ހަމަ އިން-ޕަރސަން އެކަން ކުރުމުން ހަމަ ރަނގަޅު ކަމެއް ކަމެއްގެ ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން
ވެސް ހަމަ ގަބޫލުކުރެވޭ. ހަމައެކަނި ކޮންސަރނަކީ ؛ ތި ދެއްކެވި ހުރިހާ ވާހަކައެއްގައި ވެސް ހަމަ ފުރިހަމައަށް
ތާއީދުކުރަން. ހަމައެކަނި ތަންކޮޅަކީ މިހާރު އެ ބައިވެރިވެފައި ތިބި ކުދިންނަށް އެ ފުރުޞަތު އެ ކުދިންނަށް ދެއްވާށޭ.
ދެން ބައިވެރިވާ ކުދިންނަށް ވަރަށް ސާފުކޮށް އެނގޭނެ މިހާރު އޮތީ މިހެންކަން. ތިމަންނަމެން އިން-ޕަރސަން ކޮންމެ
ތަނަކަށް، މާލެ އަންނަން ޖެހުނަސް ވެސް އަދި އެހެން ތަނަކަށް ދާން ޖެހުނަސް ވެސް އެ ބައިވެރިވާ ފަރާތްތަކަށް
13

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އޮންނާނެ އެ ޔަގީންކަން އެ ބައިވެރިވުމުގެ ކުރިން ތިމަންނަމެން ދާންޖެހޭނެކަން. މިތިބަމިތިބަ ކަންތައްތައް މިހެންކަން
އޮންނަން ވާނީ. އެކަމަކު ކޯހުގެ މެދުތެރެއިން އެ އައީމަ އެ ޑިފިކަލްޓީ އައިސްގެން މި އުޅެނީ. އެހެންވީމާ،
އަޅުގަނޑުމެންގެ ވަރަށް ބޮޑު ރިކުއެސްޓެއް އެއީ މިހާރު ބައިވެރިވެފައި ތިބި ކުދިންނަށް މިހާރު އެ އޮތް ގޮތަށް އެ
ކަން ކުރެވޭނެ އިންތިޒާމެއް ހަމަޖައްސައިދިނުން. އެއީ ހަމަ މައިގަނޑު މެއިން ކޮންސަރނަކީ. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން އިނގޭތޯ ޙަސަން ވަޙީދަށް ވިލުފުށީ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު.
ވިލުފުށި ދާއިރާގެ މެންބަރު ޙަސަން ވަޙީދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ ޗެއަރ. އަޅުގަނޑު ވެސް ހަމަ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު އިސްމާޢީލް ނިޒާރު އެ ފާހަގަކުރެއްވި ކަންކަން
ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވަނީ. މިހާރު މި ކުދިން ފޮނުވާފައި ހުރި، މިހާރު ކޯސް ހަދަމުންދާ ކުދިން ފޮނުވާފައި ހުރި
ލިޔުމަށް، ސިޓީއަށް ބަލާ އިރު އެ ކުދިން ހަމަ ފާހަގަކޮށްފައި މިހިރީ ތި ބޭފުޅުން ތި ކުރައްވާ މަސައްކަތަށް އެ
ކުދިން އިންކާރު ނުކުރައްވާކަމާއި، އެ ކަމަށް މަރުޙަބާ ކިޔާކަމާއި، އެހެންނަމަވެސް ، އެ ކަންކަން އިންސާފުވެރިކަމާ
އެކީގައި ކޮށްދެއްވުމަށް އެ ކުދިން އެދިފައި އޮތީ. އެގޮތުން މައިގަނޑު ދެ ކަމެއް މި ކުދިން ފާހަގަކޮށްފައި މިވަނީ. ތި
ބޭފުޅުންގެ އަރިހުން ދެ ކަމެއް ކޮށްދިނުމަށް އެދިފައި އޮތީ. އޭގެތެރެއިން ފުރަތަމަ ނުކުތާއަކީ މިހާރު ހާޒިރުވެގެން
އިމްތިޙާނު ހަދަންޖެހޭ އުސޫލު ގެންނަ ނަމަ، އަލަށް ކޯހަށް ވަންނަ ދަރިވަރުންނަށް އެކަނި ހިނގާ އުސޫލަކަށް އެކަން
ހެދުން. ދެވަނަ ނުކުތާއެއް ކަމަށް މި އޮތީ ފާހަގަކޮށްފައި މިހާރު ކޯސްތަކުގައި ކިޔަވަމުންދާ ހުރިހާ ދަރިވަރުންނަށް އެ
ކުދިން ކޯހަށް ވަން އިރު އޮތް އުސޫލުގެ ދަށުން އޮންލައިންކޮށް އިމްތިޙާނު ނިންމުމުގެ ފުރުސަތު ލިއްބައިދިނުން. މި
މައިގަނޑު ދެ ނުކުތާއެއް މި ކުދިން ފާހަގަކޮށްފައި ވަނީ. އެހެންވީމާ، މި ކަމަށް ކިހާވަރަކަށް ތި ބޭފުޅުން
ރިއާޔަތްކުރައްވާނަންތޯ؟ މި ކަންކަން މިހާރު މި އެދިފައި އޮތް ގޮތަށް މި ކަންކަން ކުރެވިދާނެތޯ؟ ކޮބައިތޯ ބާ
ކައުންސިލުގެ މިކަމުގެ ވިސްނުންފުޅަކީ؟
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ފުރުޞަތުއަރުވާނަން އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު އިބްރާހިމް ނާޒިލަ ށް. ޝުކުރިއްޔާ.
14

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ހިތަދޫ ދެކުނު ދާއިރާގެ މެންބަރު އިބްރާހީމް ނާޒިލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ ޗެއަރ. އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މެންބަރުންގެ ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބުދެމުން އައީމަ އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ސުވާލުކުރަން އިތުރަށް ފަސޭހަވާނެހެން. ގާތްގަނޑަކަށް އެއްކަހަލަ ސުވާލުތަކެއް. ދެން ބާ ކައުންސިލުން އެއަށް ދޭ
ޖަވާބަކާ ގުޅިގެން އިތުރަށް އެ ވާހަކަ ކުރިއަށް ގެންދަން. ހަމަ ކަމެއް ކުރާ އުސޫލުން މި ކޮމިޓީ މިގޮތަށް
ނިންމައިލައިފައި ދިއުމަށް ވުރެ ބޮޑަށް ރަނގަޅު ވާނީ ވަގުތު އިތުރުކޮށްގެން ވެސް އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެގޮތަށް
ދިޔައިއްޔާހެން. ކޮންމެހެން ވަގުތަށް މިކަން ނިންމަން، އެގޮތަށް ގޮސްފިއްޔާ މާ ދެރަވާނެ އަސްލު. އެހެންވީމާ،
އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން އެ ކުރާ ސުވާލަކަށް ބާ ކައުންސިލުން ޖަވާބުދެމުންދާ ގޮތަށް، އެ ބޭފުޅުން ޖަވާބުދާރީވަމުންދާ
ގޮތަށް ވެއްޖެއްޔާ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފަސޭހަވާނެ އިތުރަށް ދެން އެއަށް އެއްޗެކޭ ބުނަން.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ! އެހެންވީމާ ، ތިގޮތަށް ވެސް ހަމަ ކުރިއަށްގެންދެވިދާނެ އިނގޭތޯ. ދެން އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން
ނިންމައިފި ކަމަށް ވާ ނަމަ ހަމަ ވަގުތު ވެސް އިތުރުކުރެވޭނެ ދެން މި ކޮމިޓީގެ ގަވައިދު ހަމަޖެހިފައި އޮތް ގޮތުން.
އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު އެދެން އެންމެ ފަހުން އެ ވާހަކަ؛ އާދެ! އެ ބޭފުޅުންނަށް ޖަވާބުދޭން ފުރުޞަތުއަރުވާފައި ،
ދެން އޭގެ ފަހުގައި ނާޒިލްގެ ވާހަކަފުޅު ކުރިއަށް ގެންދަން. އެހެންވީމަ މިހާރު މި އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން އެ
ދެއްކެވި ވާހަކަ އާއި ކުރެއްވި ސުވާލަށް ތި ބޭފުޅުން ޖަވާބުދެއްވީމަ ދެން ކުރިއަށްދާ ގޮތަށް. އާދެ! ކުރިއަށްގެންދަވާ!
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އި އްޒަތްތެރި މު ގަ އްރިރު. އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު އިސްމާޢީލް ނިޒާރު އަދި މެންބަރު ޙަސަން ވަޙީދު އެ
ކުރެއްވި ސުވާލުގަ އި ހަމަ ދާދި އެއް ވާހަކައެއް މި އޮތީ. މިހާރު ތިބި ދަރިވަރުން ބާ ކައުންސިލުން މި ހެދި މިނިމަމް
ސްޓޭންޑަޑްގެ އިޞްލާޙުން އިސްތިސްނާކޮށްދެއް ވާށޭ. ތިމަންނަމެންގެ މައްސަލައެއް ނެތޭ މުސްތަގުބަލުގައި ލޯ
ޕުރޮގުރާމުތަކަށް ޖޮއިންކުރައްވާ ދަރިވަރުންނަށް މި އުސޫލު ހިންގިޔަސް. މި ވާހަކަ ދެކެވު ނު އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑު މި
ދެންނެވިހެން ބާ ކައުންސިލުން ވެސް ދަރިވަރުންނާ ބައްދަލުކުރިން، ދެ ގަޑިއިރެއް ގެ މަޝްވަރާ ދިޔަ. އެ
ބައްދަލުވުމުގަ އި ވެސް އެ ބޭފުޅުން އެ ވާހަކަ ވިދާޅުވަނީ ރިކުއެސްޓެ އްގެ ގޮތުގައި. އަނެއްހެން މި ދެންނެވީ އޭސް އަ
މެޓަރ އޮފް ރައިޓް މިހާރު އެ ބޭފުޅުންނާއި ކޮލެޖުތަކާ އެއްކޮށް ހެދިފައި އޮތް އެއްބަސްވުމެއްގެ ދަށުން އެ
ބޭފުޅުންނަށް ލިބޭ ހައްގެއްގެ ގޮތުގައެއް ނޫން. އެ ބޭފުޅުން ފޮރ ކޮންވީނިއެންސް އެދިލައްވާ ކަމެއްގެ ގޮތުގަ އި
15

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އެގޮތަށް ވިދާޅުވީ. އަޅުގަނޑު މި ދެންނެވި ގޮތަށް އެފަދަ އެއްބަސްވުމެއް އޮތް ކަމަކަށް އެއްވެސް ކޮލެޖަކުން
ވިދާޅެއްނުވޭ. އަޅުގަނޑުމެން އެ ކަންތައް ޗެކުކުރެ އްވި. އެހެންވީމާ، މީގަ އި ފެކްޓު ޗެކް ކުރަން އެބަ ޖެހޭ ކަންނޭނގެ
މިހާރު އެފަދަ އެއްބަސްވުމެއް އޮތްތޯ ނުވަތަ ނެތްތޯ. ދެން އަނެއް ކަމަކީ އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މީގެ އޯވަރރައިޑިން ގ
ސްޓޭންޑަޑްތައް މި ކަނޑައަޅުއްވަނީ، ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަތީ ތަޢުލީމުގެ ސްޓޭންޑަޑްތައް މި ކަނޑައަޅުއްވަނީ މޯލްޑިވްސް
ކޮލިފިކޭޝަން އޮތޯރިޓީން. ހަޔަރ އެޑިޔުކޭޝަންގެ ލެވެލް ސެވަންގެ ޕުރޮގުރާމެއް ކަމަށް ވިޔަސް، ލެވެލް ނައިންގެ
ޕުރޮގުރާމެއް ކަމަށް އޭގެ މިނިމަމް ސްޓޭންޑަޑް އެމް.ކިޔު.އޭއިން މި އޮންނަނީ ހަޔަރ އެޑިޔު ކޭޝަން ގާނޫނުގެ ދަށުން
ކަނޑައަޅުއްވާފައި. އޭގައި އެބަ އޮވޭ އަޅުގަނޑު މި ދެންނެވިހެން 50% އެއީ ކޮންޓްރޯލްޑް އެގްޒާމަކަށް ވާންވާނޭ.
އެ އިމްތިޙާނަކީ އެ ދަރިވަރެއްގެ އަންއެއިޑެޑް ކެޕޭސިޓީ އެސެސްކުރެވޭ އިމްތިޙާނަކަށް ވާންވާނެ. އެއީ އެގްޒިސްޓިން
ސްޓެޓިއުޓަރީ، މި ދެންނެވީ ރެގިއުލޭޓަރީ ޕްރޮވިޝަންސްތަކެއް އެންމެންގެ މައްޗަށް ހިނގާ ދަރިވަރަކު ލޯ
ޕުރޮގުރާމަކަށް ވަންނަން އެދިފަ އި ފޯމު ހުށަހަޅާ އިރުގަ އި ވެސް. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި އެ ބޭފުޅުން
މި އަންނަ ސުވާލަކީ މާ ފަހުން ހެދި އުސޫލަކުން ނޫނީ މާ ފަހުން ހެދި ގަވާއިދަކުން ތިމަންނަމެންގެ އެގްޒިސްޓިން
ރައިޓްތަކެއް ބްރީޗްވެއްޖެއޭ. ދެން އަޅުގަނޑަށް ވެސް އެނގޭ މިވާ ގޮތް އިނގޭތޯ. އޮންލައިންކޮށް ކިޔެ ؛ މިހާރު
އަޅުގަނޑު މި ދެންނެވިހެން މި ސްޓޭންޑަޑުން މަނާކުރާ ކަމެއް ނޫން އޮންލައިންކޮށް ކިޔެވުމަކީ. އެހެންނަމަވެސް ،
އިމްތިޙާނު ހެދުމުގައި މި ވަކި ޚާއްސަ އުސޫލުތަކެއް މިއޮތީ ކަނޑައަޅާފައި. އެހެންވީމާ، އެ ބޭފުޅުންގެ އު އްމީދު
ނުވަތަ އެ އެކްސްޕެކްޓޭޝަން އޮތް ކަންނޭނގެ ކުރިން ވެސް މި ގޮތަށް ބައެއް ފަރާތްތަކުން ޕްރެކްޓިސްކުރަމުން
ގެންދިޔައިމަ އެ ޕްރެކްޓިސް ދެމިގެންދާނެ ކަމަށް. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑުމެން ދެކޭ ގޮތުގައި އޭގެ ކުރިން އެ
އޮތް ޕްރެކްޓިސްއަކީ ހަމަ އެމް.ކިޔު.އޭއިން ކަނޑައަޅާފައި އޮތް އުސޫލުތަކާ ވެސް އެއްގޮތަކަށް ދިޔަ އުސޫލުތަކެއް
ނޫން އެއީކީ. އެ އީ ޖުމުލަ ގޮތެއްގަ އި. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ނުދެކެން އެ ބޭފުޅުންގެ އެގްޒިސްޓިން ރައިޓެއް ނުވަތަ
ކޮންޓްރެކްޓެއް ގެ ދަށުން އެ ބޭފުޅުންނަށް ލިބިވަޑައިގަންނަވާ ހައްގެއް އޭގެ ޒާތުގައި ގެއްލިގެންދާ ގޮތަށްހެންނެއް މި
އުސޫލު ކަނޑައެޅިފައި މި އޮތީކީ. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަދި، ކުރިއަށް ގެންގޮސްދެއްވާ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ނައިބު ރައީސް އިބްރާހީމް ޝަމީލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
16

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އަޅުގަނޑު ހަމަ ރައީސް ؛ ބާ ކައުންސިލުގެ ނައިބު ރައީސް އިބްރާހީމް ޝަމީލް. ދެންމެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް
ވިދާޅުވި ވާހކަތަކުގެ އިތުރަށް އަޅުގަނޑު ހަމަ އެޑްކޮށްލަން ބޭނުން ދަރިވަރުންގެ ފަރާތްޕުޅުން މި ހުށަހަޅުއްވާ
ކަންބޮޑުވުމަކީ އެ ބޭފުޅުން ކޯހަށް ވަދެވަޑައިގެން އިރު އެ ބޭފުޅުންގެ އެކްސްޕެކްޓޭޝަނަކީ އޮންލައިންކޮށް އެގްޒާމް
ހެދޭނެއޭ. އެހެންވީމައޭ އެ ބޭފުޅުން ކޯހަށް މި ވަދެވަޑައިގަތީ ވެސް. އެހެންވީމާ ، މިހާރު ކިޔަވާވިދާޅުވަމުން ގެންދަވާ
ދަރިވަރުންނަށް ކޯސް ނިމެންދެން ވެސް އެ ފުރުޞަތު އޮންނަންވާނެއޭ. އެހެންނަމަވެސް، ބާ ކައުންސިލު ގެ ފަރާތުން
އަޅުގަނޑުމެން ކުރިން ވެސް މި ދެންނެވިހެން މި ބަދަލުތައް މި ގެނައީ ގާނޫނީ ފަންނުގެ ގާނޫނުގެ ދަށުން ގާނޫނީ
ތަޢުލީމު ކިޔަވަ އިދޭ އެކި ކޮލެޖުތަކުން ހިންގާ ޕުރޮގުރާމު ތަކުގެ ސްޓޭންޑަޑް ހިފެއްޓުމަށް ޓަކައި، ސްޓޭންޑަޑް
މަތިކުރުމަށް ޓަކައި. އަޅުގަނޑުމެން ބާ ކައުންސިލަށް އައިސްފައި ހުރި ޝަކުވާތަކުގެ އިތުރަށް އެމް.ކިޔު. އޭއާ އެއް ކޮށް
އަޅުގަނޑުމެން ބޭއްވި ބައްދަލުވުންތަކުގައި އެމް.ކިޔު. އޭއިން ވެސް ފާހަގަކުރެ އް ވި މިހާރު އޮންލައިންކޮށް މި ބާއްވާ
އިމްތިޙާނުތަކުގަ އި ދަރިވަރުން ކޮޕީކުރުމާއި އޭ.އައި ބޭނުންކޮށްގެން އިމްތިޙާނުތަކުގެ ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބުދިނުން
ކަންކަމުގެ ސީރިއަސް ޝަކުވާތައް އެ ބޭފުޅުންނާ ހިސާބަށް ވެސް އައިސްފައި ހުރިކަން. އެހެންވީމާ، މިހާރު
މިހާތަނަށް ރެގިއުލޭޓްކުރެވެމުންދިޔަ ކަންކަމަށް ބަލާ އިރު ވެސް މީގައި ސީރިއަސް ކަންބޮޑުވުންތަކެއް އެބަ ހުރި.
އަޅުގަނޑުމެން ތަކުރާރެއްނުކުރާނަން. ރައީސް ވިދާޅުވިހެން ގާނޫނީ ފަންނުގެ ގާނޫނުގެ ދަށުން ބާ ކައުންސިލަށް
މަތިކޮށްފައި އޮތް ޒިންމާގެ ދަށުން އަޅުގަނޑުމެން ވަކާލާތުކުރުމުގެ ހުއްދަ މި ދެނީ ވަކި މަރުޙަލާތަކެއް
ފުރިހަމަކުރުމަށް ފަހު. އޭގެ ޒާތުގައި ވަކާލާތުކުރުމުގެ ހުއްދަ އެކަންޏެއް ވެސް ނޫން. އެއީ ގާނޫނީ ދާއިރާއިން
ޑިގްރީއެއް ހާސިލުކުރެއްވުމަށް ފަހު ދައުލަތުގެ އެކި އިދާރާތަކުގަ އި، ދިވެހި ފުލުހުންގެ ޚިދުމަތުގައި ވިޔަސް،
ކަރެކްޝަނަލް ސަރވިސްގަ އި ވިޔަސް، މަޖިލީހުގައި ވިޔަސް، މިސާލަކަށް ވަކާލާތުކުރުމުގެ ހުއްދަ ނުހޯއްދަވައި، ބާ
އެގްޒޭމް ނަހައްދަވައި، އެހެންވިޔަސް ގާނޫނީ މަސައްކަތް ލީގަލް އޮފިސަރުންގެ ގޮތުގައި ކުރައްވާ ބޭފުޅުން އެބަ
ތިއްބަވާ. އެހެންވީމާ، އެ ބޭފުޅުން ކުރައްވާ މަސައްކަތަކީ އެއީ އޭގެ ޒާތުގަ އި އެކަށީގެންވާ ފެންވަރު ހުރި
މަސައްކަތަކަށް ވުމަކީ އެއީ ދަ އުލަތުގެ އޭގެ ޒާތުގައި ވަރަށް ބޮޑު މަސްލަހަތެއް އޮންނާނެ ކަމެއް. އެއީ ފްރީ ޑިގްރީ
ޕުރޮގުރާމުގެ ދަށުން ދަ އުލަތުން ވަރަށް ބޮޑު ޚަރަދެއް ކުރައްވާ އެ ކުދިން ކިޔެވުމަށް ޓަކަ އި. އެހެންވީމާ، އެ ކުރައްވާ
ޚަރަދު އެއީ އޭގެ ޒާތުގައި ޕްރޮމޯޝަނަކަށް ކުރެވޭ ކަމަކަށް، ހަމައެކަނި ޓައިޓަލްއަކަށް ލޯ ޑިގްރީއެއް ހާސިލުކުރުން
ކަމަށް ވުމަކީ އެއީ އަޅުގަނޑު ހިތުން ދައުލަތުން ވެސް މި ކުރައްވާ ބޮޑު ޚަރަދާ ބައްދަލުކަމަކަށް ނުވާނެ. ދެން
ހަމައެއާއެކު، ގާނޫނީ ފަންނުގެ ގާނޫނަށް ޢަމަލުކުރަން ފެށި އިރު ރާއްޖޭގަ އި ހަމަ ގިނަ އަދަދަކަށް ދަރިވަރުން ގާނޫނީ
ދާއިރާއިން ކިޔަވަމުންދިޔަ. އޭ ރު އެހާތަނަށް އޮތް ޕްރެކްޓިސަކީ ގާނޫނީ ދާއިރާއިން ކިޔަވާ ނިމުމަށް ފަހު ދެ
17

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ވަކީލެއްގެ ރެކޮމަންޑޭޝަން ލެޓަރއަކާ އެކު ހުށަހެޅުމުން، އެޓަރނީ ޖެނެރަލް އޮފީހުން ނުވަތަ ސުޕްރީމް ކޯޓުން އެ
ބޭފުޅުންނަށް ހުއްދަ ދެއްވާ، ވަކާލާތުކުރުމުގެ ހުއްދަ ދެއްވާ. ބާ އެގްޒާމެއް ހައްދަވާކަށް، އެ ރިކުއަރމެންޓެއް ނޯވޭ.
ހަމަ ގާނޫނު އައި އިރު މި ދަންނަވާހެން ކިޔެވުމުގެ އެންމެ ފަހު މަރުޙަލާގެ ފަހު ސެމިސްޓަރގައި ތިއްބެވި ކުދިން
ވެސް ތިބި. އެންމެ ފަހު ވަގުތު ސެޓްފިކެޓްތައް އެކްރެޑިޓް ނުކުރެވިގެން ހުށަނޭޅުއްވުނު ބައެއް ދަރިވަރުން ވެސް
ތިބި. ހަމަ އަނެއްކާ ހަމަ ގާއިމުވެފައި އޮންނަ ގާނޫނުގެ ދަށުން ހަމަ ނިއު ރެޖީމަށް އެ ބޭފުޅުންނަށް
ވަޑައިގަންނަވަންޖެހުނީ. އެހެންވީމާ، މި އުސޫލުތައް އަޅުގަނޑުމެން މި ގެންނަނީކީ އޭގެ ޒާތުގައި ކުދިންނަށް
ދަތިކުރާކަށް، މި ޕްރޮފެޝަނަށް ކުދިން ވަނުމަށް ހުރަސްއަޅާކަށް ނޫން. އެއީ އެބަ ހުރި ސީރިއަސް ކޮންސަރންތަކެއް.
އަޅުގަނޑުމެން މިހާތަނަށް ރާއްޖޭގައި ރެގިއުލޭޓް ނުކުރެވި އޮތް ޕްރޮފެޝަނެއް މި ޕްރޮފެޝަނަކީ. އަޅުގަނޑުމެން އެކި
މަސައްކަތް މި ކުރަނީ މި ޕްރޮފެޝަންގެ އިންޓަ ގްރިޓީ ހިފަހައްޓަން ކިޔަވާ ވިދާޅުވާ ދަރިވަރުންގެ އެ ފެންވަރު އަދި
ތަޢުލީމީ ޕުރޮގުރާމުތަކުގެ ފެންވަރު ވެސް ހިފެހެއްޓުމަށް ޓަކައި. އެއީ މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި އަޅުގަނޑުމެން މި
އިޞްލާޙުތައް މި ގެންނަން ޖެހުނު ސަބަބަކީ ވެސް. އެއީ ދައުލަތުގެ ކަމާ ބެހޭ އިދާރާތައް، ޚާއްސަކޮށް އެމް.ކިޔު.އޭގެ
ހަމަ ސީރިއަސް ކަންބޮޑުވުންތަކެއް އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތުގައި ތި ބޭފުޅުން އެމް.ކިޔު.އޭގެ ބަހެއް ވެސް މި
ކަމުގައި ހޯއްދަވާނެ. އެ ބޭފުޅުން އަޅުގަނޑުމެންނާ އެކު ބޭއްވި ބައްދަލުވުންތަކުގައި ވެސް އެ ބޭފުޅުން ފާހަގަކުރެއްވި
ހަމަ ސީރިއަސް ކަންބޮޑުވުންތަކެއް އެ ބޭފުޅުންގެ އެބަ ހުއް ޓޭ. އެހެންވީމާ، އަނެއްހެން އެހާ ލުއިކޮށް ދޫކޮށްލެވެން
އަޅުގަނޑުމެންނަށް އޮތް ކަމެއް ނޫން. އެއީ ދަރިވަރުންނަށް ދަތިކުރާކަށް ކުރާ ކަމެއް ނޫން. އެހެންނަމަވެސް، މި
ސްޓޭންޑަޑް ހިފެހެއްޓުމަށް ޓަކައި މިހާރުން މިހާރަށް މިހާރު މާ ބޮޑަށް ވެސް ލަސްވެއްޖެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ގަބޫލުކުރެވޭ ގޮތުގައި މި ބަދަލުތައް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ގެނައުމުގައި. ޝުކުރިއްޔާ .
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ނާޒިލް ކުރިއަށްގެންގޮސްދެއްވާ.
ހިތަދޫ ދެކުނު ދާއިރާގެ މެންބަރު އިބްރާހީމް ނާޒިލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ ޗެއަރ. އާދެ! މަރުޙަބާ ހުރިހާ ބޭފުޅުންނަށް. ބާ ކައުންސިލު ގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ލިބިފައި އޮތް ސިޓީގެ
ދެވަނަ ނަންބަރުގައި އެބަ އޮތް ވަރަށް ސާފުކޮށް 3-G /2022، އެމް.ކި ޔު.އޭގެ ގައިޑްލައިންގެ ވާހަކަ . ގައިޑްލައިންގައި
އެބަ ބުނޭ 3.1ގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތަޢުލީމު ދޭ މަރުކަޒަކުން ހިންގާ ޑިގްރީ ޕުރޮގުރާމެއް ފަންސާސް ޕަސެންޓަކީ
18

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ކޮންޓްރޯލް އިމްތިޙާނަކަށް ވާންޖެހޭނެ ކަމަށް. މިއީ 2022ގައި ނެރެފައި އޮތް އެއްޗެއް. މިގޮތަށް އެމް.ކި ޔު.އޭއިން
މިގޮތަށް މި ގައިޑުލައިން ނެރެފައި އޮއްވާ މި އިމްތިޙާނު، މި ބުނާ ފިފްޓީ ޕަސެންޓް ކޮންޓްރޯލް މާޙައުލެއްގައި
ނޫންގޮތަކަށް ހަދާ އިމްތިޙާނެއްގައި ކިހިނެއްތޯ އެކްރެޑިޓް ކުރެވޭނީ؟ އެކަން އެމް.ކިޔު.އޭއިން ކޮށްދީފާނެތޯ؟ ތި
ބޭފުޅުންގެ ބައްދަލުވުމުގައި އެމް.ކިޔު.އޭއިން ކިހާވަރެއް ގެ ބަލަހައްޓާނެތޯ އެ މިންގަނޑުގެ ތެރޭގައި އެކަން ކުރެވުނުތޯ
ނޫންތޯ؟ ދެންމެ އިބްރާހީމް ރަޝީދު ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި 50%ގެ ވާހަކަ. އެގޮތަށް ރައީސް ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި.
ނައިބު ރައީސް ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި. އަދި މި ސިޓީގައި ވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެބަ ފާހަގަކުރެވޭ. މިގޮތަށް މިހެން
އޮއް ވާ ކިހިނެއްތޯ ކޮލެޖުން ވަކި ގޮތަކަށް ދަރިވަރުންނަށް އަންގާފައި އޮތީ އެ ކޮންޓްރޯލް މާޙައުލެއްގައި ނޫންގޮތަކަށް
އެ އެގްޒާމް ހަދައިލެވޭނެ ކަމަށް. އެކަހަލަ އެއްވެސް އުސޫލެއް ނޫނީ އެއްބަސްވުމަކަށް ސޮއިކުރެވިފައި އޮތިއްޔާ އެ
އެއްބަސްވުން އަޅުގަނޑުމެން މި ކޮމިޓީއަށް ގެންނަން އެބަ ޖެހޭހެން ހީވަނީ. ކިހިނެއްތޯ އެ އުސޫލުން ބޭރުން
އެއްބަސްވުމެއް ހަދާފައި އޮތްތޯ ނެތްތޯ، ކިހިނެއްތޯ ހެދިފައި އޮތީ؟ އަދި ދެންމެވެސް ރައީސް އެ ފާހަގަކުރެއްވީ އެ
ދަރިވަރުންނާ އެކީގައި އެ ބައްދަލުކުރުންތަކުގައި އެއްވެސް ކަހަލަ ގޮތަކަށް އެ ދަރިވަރުންގެ ފަރާތަކުން ނެތޭ
އައިސްފަކާއެއް އެ ވާހަކައެއް. އަދި ކޮލެޖުން ވެސް ނެތޭ ޔަގީންކޮށްދީފައި ތިމަންނަމެންނަކަށް ވެސް އެކަން ހިނގާ
ވަކި ގޮތެއް. އަޅުގަނޑުމެން އެބަ ޖެހޭ މި އުސޫލެއް ހެދިފައި ނޫނީ ކޮލެޖުން ވީ އެއްބަސްވުމަކާ އެއްވެސްގޮތަކަށް
އެބަ އޮތްތޯ މި ބުނާހެން ހަންރެޑު ޕަސަންޓު އޮންލައިންކޮށް އެ ބޭނުންތަނެއްގައި ދެންމެ ވިދާޅުވި ގޮތަށް މިސާލަކަށް
އެ ކޯސްޓުގާޑުގައި ހުރެގެން ވެސް ހެދޭ ގޮތަށްތޯ އޮތީ، ނޫނިއްޔާމު ކާރެއް ދުއްވަމުން ވެސް އެ އޮންލައިންކޮށް
ހެދޭގޮތަށްތޯ އޮތީ. ކިހިނެއްތޯ އޮތީ؟ އެގޮތަށް ކޮލެޖުން އެ އެއްބަސްވުން ހެދިއްޔާ ކޮލެޖުން އެއްބަސްވުން ހެދުމުގެ
އެބަ އުޅޭނޫންތޯ މައްސަލައެއް އެމް.ކިޔު.އޭ ގެ މި ބުނާ އުސޫލުތަކާ ޚިލާފަށް ނޫންތޯ އެ އޮތީ، ގައިޑުލައިނާ ޚިލާފަށް
ނޫންތޯ ހެދިފައި އޮތީ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެން އެބަ ޖެހޭ އެ ކޮލެޖުތަކަކީ ކޮބައިތޯ، ކިހިނެއްތޯ، ކިހިނެއްވެގެންތޯ
ކޮލެޖުން ދަރިވަރުންނާ އެކީގައި އެއްބަސްވުމުގައި ދަރިވަރުންނަށް މުޅި އެތި އޮޅޭ ގޮތަށް މި އެއްބަސްވުމެއް
އައިސްފައި އޮތީ ކިހިނެއްތޯ ބަލަން އެބަ ޖެހޭހެން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ. ކިހާވަރަކަށްތޯ ބާ ކައުންސިލާ އެ މޭރުމުން
އެއްވެސްވަރަކަށް އެއްވެސް ބަޔަކާ ވާހަކަދެއްކިފައި އެބަ އޮތްތޯ؟
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް ވާހަކަދެއްކެވުން:
މަޝްވަރާކުރެވިފައި އިނގޭތޯ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު، ވަނީ. ދެން އެމް.ކިޔު.އޭ ގެ މަސައްކަތާ ބެހޭގޮތުން
އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ރަސްމީކޮށް އެއްޗެއް ނުދެންނެވޭނެ. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑުމެންނަށް ބޭއްވުނު
19

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ބައްދަލުވުންތަކުގައި އެ ބޭފުޅުން ވިދާޅުވޭ އެ ބޭފުޅުންގެ ގައިޑުތަކާއި އެމް.ކިޔު.އޭ ގެ ސްޓޭންޑަޑުތައް މަތީ ތަޢުލީމު
ފޯރުކޮށްދޭން މަރުކަޒުތަކުން އެ ހިފަހައްޓާތޯ އެ ބޭފުޅުންގެ ކޮލިޓީ އޮޑިޓްސް ނުވަތަ އެ ސްޓޭންޑަޑް އޮޑިޓްސް ހަދާ
ކަމަށް. އަދި އެގޮތަށް ހަދާ އޮޑިޓުތަކުން ވެސް ވަރަށް ސީރިއަސް ކަންކަން ހުރިކަން ފާހަގަކުރެވޭކަން. އެހެންވީމާ، އެ
ކަންތައްތައް ރަނގަޅުކުރަން މަސައްކަތްކުރާ ކަމަށް ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި. ދެން ތި ވިދާޅުވިހެން އަސްލުގައި
ޔުނިވަރސިޓީއަކުން ވިޔަސް އަދި އެހެން އިދާރާއަކުން ވިޔަސް ތަޢުލީމު ފޯރުކޮށްދޭއިރުގައި ހަގީގަތުގައި ގެރެންޓީއެއް
ނުވެސް ދެވޭނެ އިމްތިޙާނު ބާއްވާނީ މިގޮތަށޭ ކިޔާފައި. އެއީ އަބަދު ވެސް ސަބްޖެކްޓް ރެގިއުލޭޓަރީ އޮތޯރިޓީގެ
ގައިޑުލައިންތައް ؛ އެހެންވީމާ، ކޯހެއް ފަށާފަހުން ވެސް ރެގިއުލޭޓަރީ އޮތޯރިޓީއަކުން ހަމަ އިތުރު ސްޓޭންޑަޑެއް
ކަނޑައަޅަ އިފާނެ. އެހެންވީމާ، މީގައި ބަލަންޖެހޭނީ އަންރީޒަނަބަލް ކަމެއްތޯ މި ކުރީ ނޫނީ ހަމަ ހަގީގަތުގައި ވެސް
ބައެއްގެ ހައްގުތައް ނިގުޅައިގަތުމަށް ޓަކައި ނުވަތަ ތަޢައް ސުފީ ގޮތެއްގައި ގެނައި ބަދަލުތަކެއްތޯ ނުވަތަ ހަގީގަތުގައި
ވެސް ހަމަ މުޅި ޤައުމުގެ އެންމެ މަތީ މަސްލަހަތުތައް ދެމެހެއްޓުމަށް ޓަކައި ގެނައި އެކަށީގެންވާ ބަދަލެއްތޯ.
އެހެންވެއްޖެއްޔާ އެފަދަ ބަދަލުތަކަކީ އަންނާނެ ބަދަލުތަކެއް ކަމަށް އެކްސެޕްޓުކުރަން ވާނީ. އަޅުގަނޑު މި
ދެންނެވިހެން ކޮލެޖުތަކުން އަދި މި ދެންނެވީ ރާއްޖޭގެ ޕަބްލިކް ދެ ޔުނިވަރސިޓީ، އެ ބޭފުޅުން ގަބޫލެއްނުކުރައްވާ
އޮންލައިން އިމްތިޙާނަކީ އެއީ ކޮށްގެންވާނެ ކަމެއް ކަމަކަށް. އެހެންވީމާ، އެ ބޭފުޅުން މިހާރު ވެސް ޕްރެކްޓިސްކުރާ
ކަމެއް ނޫން މޯލްޑިވްސް ނެޝަނަލް ޔުނިވަރސިޓީއާއި އިސްލާމިކް ޔުނިވަރސިޓީއާ. މި ދެ ޔުނިވަރސިޓީގައި
ޕްރެކްޓިސްކުރާ ކަމެއް ނޫން މިހާރު ވެސް މި މިނިމަމް ސްޓޭންޑަޑު ބަދަލު ގެނައުމުގެ ކުރިން ވެސް އޮންލައިންކޮށް
އިމްތިޙާނު ހެދުމަކީ. ބައެއް ޕްރައިވެޓް ކޮލެޖުތަކުގައި ކުރައްވާ ކަމެއް އެއީ. މާކެޓިންއަށް ވަރަށް ފަސޭހަ ކަމެއް އެއީ.
ތަންކޮޅެއް ފަސޭހައިން ދަރިވަރުންނަށް އެ ހަދައިގެން ފުރިހަމަކުރެވޭ ގޮތަށް އެމް.ކިޔު.އޭ ލެވެލް ސެވެން ނުވަތަ
ލެވެލް ނައިންގެ ސަނަދެއް ލިބޭ ގޮތަށް އޮތުމަކީ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ދެކޭގޮތުގައި ، އަޅުގަނޑުމެނަށް މި
ކޮލެޖުތަކުން ވިދާޅުވޭ އެކަމަކު، އެހެންނަމަވެސް، އެފަދަ އެގްރިމެންޓެއް ހެދިފައި ނޯންނާނެ ކަމަށް ވަކިގޮތަކަށް
އިމްތިޙާނު ބާއްވާނެ ކަމަށް ގެރެންޓީކޮށްދީފައި. އަދި މި ކޮލެޖުތަކުން ވެސް، ގިނަ ކޮލެޖުތަކުން ވިދާޅުވީ ހަމަ ތިއީ
ވަރަށް ރަނގަޅު ކަމެކޭ. ތިމަންނަމެންނަށް ވަގުތުކޮޅެއް ދޭށޭ ތީތި އިމްޕްލިމެންޓުކުރުމަށް ޓަކައި. އެހެންވީމާ، އެ
ވިސްނުމުގެ ދަށުން، އެ މަޝްވަރާގެ ދަށުން އިންފެކްޓް އަޅުގަނޑުމެން މި ސްޓޭންޑަޑު އެކުލަވަ އިލާފައި ފުރަތަމަ
ކަނޑައެޅީ މިދިޔަ، ތަންކޮޅެއް ކުރީގެ ތާރީޚެއްގައި މި އިމްޕްލިމެންޓުކުރަން، ޖޫން ހިސާބުގައި. އެހެންނަމަވެސް، އެ
މަޝްވަރާތަކުގެ އަލީގައި މިހާރު މިއޮތީ 1 ޖަނަވަރީ 2027އާ ހިސާބަށް ޢަމަލުކުރުން ފަސްކޮށްފައި. އެއީ ދައުލަތުގެ
20

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ކަމާ ބެހޭ އިދާރާތަކާއި އަދި ލޯ ކޮލެޖުތަކާ ވެސް މަޝްވަރާކުރުމަށް ފަހުގައި. އެހެންވީމާ، ގިނަ ކޮލެޖުތަކުން ވިދާޅުވި
އެ ބޭފުޅުންނަށް އެ އިންތިޒާމުތައް ހަމަޖެއްސޭނެއޭ. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ކުރިއަށް ގެން ގޮސްދެއްވާ.
ހިތަދޫ ދެކުނު ދާއިރާގެ މެންބަރު އިބްރާހީމް ނާޒިލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ކޮލެޖުތަކާ އެކީގައި މަޝްވަރާކުރެވުނު އިރު ދެންމެ ރައީސްގެ ވާހަކަފުޅުން ވެސް ފާހަގަކުރެވުނު، މިސާލަކަށް
ދަރިވަރުން ހޯދުމުގެ ބޭނުމުގައި، ގިނަ ދަރިވަރުން ހޯދުމުގެ ބޭނުމުގައި، އަނގަބަހުންތޯ ނޫނިއްޔާމު ލިޔުމުން އެ
ކަހަލަ ވާހަކައެއް ދެކެވިފައި އޮތީތޯ ނޫނީ އެ ބޭފުޅުންގެ އެޑްވަޓައިޒުމެންޓެއްގައި ނޫނީ އެކަހަލަ އެއްވެސް
އެއްޗެއް ގައި އޮތް ކަމަށް ފާހަގަކުރެވިފައި އެބަ އޮތްތޯ؟
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ނޫން. އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނެތް އެޑްވަޓައިސްމެންޓެއްގެ ނުވަތަ ލިޔެކިޔުމުން ހުރިހާ ކުލާހެއް ވެސް ބޭއްވޭނީ،
ސެންޝަނެއް ވެސް އޮންނާނީ އޮންލައިންކޮށްނޭ. އަދި ހުރިހާ އިމްތިޙާނެއް ވެސް އޮންނާނީ، އެސެސްމަންޓުގެ ހުރިހާ
މަރުޙަލާއެއް ވެސް އަންނާނީ އޮންލައިންކޮށްނޭ ކިޔާފަ އި އެގޮތަށް އިސްތިހާރެއް ކޮށްފައި އޮތް ތަނެއް އަޅުގަނޑު
ނުއެއް ދެކެން. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ކުރެންދޫ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝާމިން ޙަބީބަށް ފުރުޞަތުއަރުވަން.
ކުރެންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝާމިން ޙަބީބު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު. މަރުޙަބާ މެންބަރުން. އަޅުގަނޑު ހަމަ ތި ބޭފުޅުން ތި ނިންމެވި ނިންމެވުން އަޅުގަނޑު ހަމަ
މަރުޙަބާ ކިޔަން. ރަނގަޅު ގަވާއިދުތަކެއް އިނގޭތޯ ތި ހެއްދެވީ. އެ ކަމަކު މި ވަގުތު މި ކުރެވޭ މަޝްވަރާއަކީ މިހާރު
ހިނގަމުންދާ ކޯސްތަކާ ދޭތެރޭގައި އުފެދުނު ސުވާލަކާ ބެހޭ ގޮތުން އިނގޭތޯ. އެހެންވީމާ، އެއަށް ޙައްލެއް ހޯދުމުގެ
21

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ގޮތުން އަޅުގަނޑުމެން ވާހަކަދެކެވެމުން މި ދަނީ ދެއްތޯ. ދެން ފާހަގަކުރައްވައިފި 50%އަކީ ކޮންޓްރޯލް
އެންވަޔަރަންމަންޓެކޭ އެގްޒާމް ހިމެނޭ. އެހެންވެގެން އަޅުގަނޑު ހަމަ ސުވާލުކޮށްލަން ބޭނުން، ދެތިން ސުވާލެއް އެބަ
އުޅޭ އިނގޭތޯ. އެއް ސުވާލަކީ މި ގޮތަށް ރައީސް ވެސް ފާހަގަކުރައްވައިފި ގިނަ އޮންލައިން ކުލާސްތަކަކީ ނޫނީ
އެގް ޒާމްތަކަކީ އެހާ ރަނގަޅު އުސޫލެއްގެ ގޮތަކު ނޫނޭ. އެއިން ދަރިވަރުންނަކަށް ނޫން މި ރިފްލެކްޓްވަނީކީ. ސުވާލު
މި އުފެދެނީ ކޮލެޖުތަކަށް. ކޮލެޖުތަކުގެ އިންޓަރގްރިޓީއާ ބެހޭގޮތުން ތި ބޭފުޅުން ތި ސުވާލުކުރައްވަނީ، ރަނގަޅެއް
ނޫނޭ ގެންދަވާ ގޮތް. އެހެންވީމާ، ރަނގަޅުނުވީމަ ރަނގަޅުކުރަނިއްޔޭ. އޭގެ މާނައަކީ އެ ގަވާއިދެއް އެގޮތަށް ހެއްދެވީމާ
މިހާރު އެގްޒިސްޓިން ގ ، މިހާރު މި ވަގުތު ކޯސްތަކުގައި ބައިވެރިވެފައި ތިބި ކުދިންނަށް މީގެން މި ރިފްލެކްޓު މި
ވަނީ، އުނދަގޫތައް މި އަންނަނީ ދެއްތޯ. މި އަޅުގަނޑުމެން ބަލަންޖެހޭނީ ހަމައެކަނި ރާއްޖޭގައި ކިޔަވާ ކުދިން
ގޮތުގައި އެކަންޏެއް ނޫން. ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ކިޔަވާ ކުއްޖަކަށް ވެސް ހަމަ އިންކޮންވީނިއަންސެއް، މި ދެންނެވީ
އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކުރެވެނީ ލިޔެކިޔުމުން ސޮއިކޮށްފައި ނެތަސް ވެސް އެގްޒާމެއް، ކޯހެއް ހަދާ ކަމަށް ވަންޏާ އެ
ކޮލެޖަކުން އަންގާނެއޭ އެ ކޯސް ކޮން ގޮތަކަށްތޯ އެގް ޒާމް އޮންނާނީ. ކޯސް ނިމިގެންދާނީ ކިހިނއެއްތޯ؟ އެހެންވީމާ،
އަޅުގަނޑު ކޯހެއްގައި ނޫނިއްޔާ ދަރިވަރު ކޯހެއްގައި ބައިވެރި ވާނީ އޭނަ ބޭނުންވަނީ އެ ގޮތަށްކަން ކުރިއަށްގެންދަން.
އެހެންވެގެން ހާފްވޭ ތުރޫ އޭނައަށް އޭގެ މުޅިން ގަވާއިދު ބަދަލުވެ އޭނަ ޓްރެވަލްކުރަންޖެހި، ބޭރުގައި ހުންނަ މީހަކު
ރާއްޖެ އަންނަންޖެހި، އެ އިންކޮންވީނިއަންސެއް ދެން އެއީ އިނގޭތޯ. އޭގެ އިތުރަށް ތި ބޭފުޅުން، އަޅުގަނޑަށް
ގަބޫލުކުރެވެނީ ހަރުދަނާ ގަވާއިދުތަކެއް ހައްދަވާ ކަމަށް ވަންޏާ އެންމެ ފުރަތަމަ ކަމަކީ ކޮލެޖުތަކުގެ ތި ކުރައްވާ
ސުވާލު ރަނގަޅަކަށް ނޫނޭ، އިންޓަރގްރިޓީއާ ބެހޭ ގޮތުން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ސުވާލެއްކުރެއްވިއްޖެހެން މިތާނގައި.
ރަނގަޅަށް ނޫނޭ، 50% ކޮންޓްރޯލް އެންވަޔަރަންމަންޓެއްގައި ނޫންވީމައޭ ދަރިވަރުންގެ ފެންވަރު ދަށްވަނީ.
އެހެންވެއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ މުސްތަގުބަލުގައި މި ކަންތައްތައް ރަނގަޅު ކުރުމުގެ ގޮތުން ކޮލެޖުތަކަށް ހަރުކަށި
ފިޔަވަޅުތަކެއް ނޫނީ މި ދެންނެވީ ގަވާއިދުތަކެއް ހެއްދެވުމަކީ ވެސް ކުރެވިދާނެ ކަމެއް. އެމް.ކިޔު.އޭ ގައި
އެކްރެޑިޓް ކުރައްވާ އިރުގައި ވެސް އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ބައްލަވާނެ ކަންނޭނގެ މި ހުރިހާ ކަންތައްތަކަ ކަށް ވެސް.
އެހެންވެގެން، މިއީ އަޅުގަނޑަށް އިންޓަރނަލް، އޮފިޝަލް ބޮޑީޒުން ޑިސްކަސްކޮށްގެން ނިންމަވަންޖެހޭ ކަމެއް
ކަންނޭނގެ. މިއަށް ދަރިވަރުންނާ ހަމައަށް އައިސްގެންނުވާނެ ކަންނޭނގެ. މިހާރު ކިޔަވަމުންދާ ކުދިންނަށް
އުނދަގުލަކަށް ވެސް ނޫނިއްޔާ މި ދެންނެވީ، އަޅުގަނޑު ބައިވެރިވި ކޯހަކީ މިގޮތަށް ބައިވެރިވި ކޯހެކޭ. މި ހަމައެކަނި
ބަލަންޖެހޭނީ ރާއްޖޭގައި ކިޔަވާ ކުދިންގެ ގޮތުގައި އެކަންޏެއް ނޫން. އިސްމާޢީލް ނިޒާރު ފާހަގަކުރެއްވިހެން ރާއްޖެއިން
ބޭރުގައި ވެސް އެބަ ކުދިން ކިޔަވާ. އެހެންވެގެން، އޯވަރ އޯލްކޮށް މި މޮނިޓަރކުރަންޖެހޭ ވެސް ކަމެއް ނޫން. މިހާރުގެ
22

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އެގް ޒާމަކީ އަޅުގަނޑުމެން ބަލަންޖެހޭނީ ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ތިބެގެން ވެސް ކިޔަވާ ކުދިން ތިބި ކަމަށް އެތައް ބަޔަކު
އިނގޭތޯ. އެހެންވެއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ މިއަށް ޙައްލެއް ހޯދާ ކަމަށް ވަންޏާ އަޅުގަނޑުމެން ޖެހޭނީ މި ގަވާއިދަށް ފެތޭ
ކަމަށް ވަންޏާ މި ޝަކުވާ އަންނާނެ ކަންނޭނގެ. ދެން ފާހަގަކުރައްވައިފި ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒާމެ އް ވެސް އެބަ
އޮވޭ. އެހެންވެގެން އެ ވެސް ހަމަ އިތުރު ގޮތްގޮތަށް ގަވާއިދުތަކެއް ހެއްދެވިދާނެ ދެއްތޯ، މި ދެންނެވީ
ޕްރެކްޓިސްކުރުމުގައި، ހަމައެކަނި ކޯޓުތަކުގައި ޕްރެކްޓިސް ނުކުރިޔަސް ހަމަ އަދި އޮފީސްތަކުގައި ވެސް،
އަޅުގަނޑަކަށް ހިއެއްނުވޭ އެއްވެސް މުއައްސަސާއަކުން ނޫނީ އެއްވެސް ޕްރައިވެޓް ކޮމްޕެނީއަކުން، ބޮޑީއަކުން މީހަކު
ހަޔަރކުރާނެހެންނެއް އޭނަގެ އެ ކެޕޭސިޓީ ނެތިއްޔަކާ. ކިޔަވައިގެން ހަމައެކަނި ލޯ ޑިގްރީއެއް އޮތަކަސް އޭނަ
ނުނަގާނެ. އެހެންވެއްޖެ ކަމަށް ވަންޏާ މިހާރު މި ތިބަ ކުދިން ކިޔަވާ އިރު އަޅުގަނޑަށް ކޮންމެވެސްވަރެއްގެ އެބަ
ލީނިއަންސީއެއް އެބަ ދޭންޖެހޭ ކަންނޭނގެ. ދެން އެ މީހުންގެ އެ ފެންވަރު ނެތިއްޔާ ކުރިއަށް އޮތް ތާނގައި
އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އަޅުގަނޑުމެން މިކޮޅުގައި އުފައްދާ ދަރިވަރުންގެ ނޫނިއްޔާ ހާސިލުކުރާ ލޯ ޑިގްރީތައް ކޮލިޓީވާނެ
ކަމަށް ބަލާފައި ކޮންމެވެސް ވަރެއްގެ ލީނިއަންސީއެއް ނޫނީ ވާހަކަދައްކައިގެން މިއަށް ޙައްލެއް ހޯދުމަކީ އަޅުގަނޑަށް
ހީވަނީ އޮތް ކަމެއް ކަންނޭނގެ. އެހެންވީމާ، މިއަށް ތި ބޭފުޅުންގެ ޚިޔާލަކީ ކޮބައިތޯ ބަލައިލަން ބޭނުން. ޝުކުރިއްޔާ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ޝާމިން. އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މީގައި ހަމަ އަނެއްކާ ވެސް ތަކުރާރުވެއްޖެ ބާ
އެގްޒާމެއް އެބަ ބާއްވައެއް ނޫންހެއްޔޭ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ ކޮލިފައިންގ ލޯ ޑިގްރީއެއްގައި ތި ވަރަށް ރެގިއުލޭޓްކުރަން
ތި އުޅެނީ ކީއްވެގެންހެއްޔޭ. އެ ސުވާލު. އަޅުގަނޑު އެހިސާބުން ފަށާނަން.
ކުރެންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝާމިން ޙަބީބު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ނޫން، ތީ އަދި ރަނގަޅަކަށް ނޫން ތި ވިދާޅުވީ. އަޅުގަނޑު މި ދެންނެވީ އެ އެގްޒާމް ވެސް އެބަ އޮވެޔޭ. އަޅުގަނޑު
އެއްގޮތަކަށް އިދި ކޮޅެއް ނޫނޭ ތި ބޭފުޅުން ތި ހެއްދެވި ގަވާއިދަކަށް ވެސް. ހަމަ ވީހާ ވެސް ހަރުކަށިކޮށް
މޮނިޓަރކުރެވޭ ގޮތަށޭ އޮންނަންވީ. އެކަމަކު މި ދެންނެވީ މިހާރު މި ޖެހުނު މައްސަލައާ އެއްކޮށް އެބަ ރިފްލެކްޓްވެއޭ
ކޮލެޖުތަކުގައި ކިޔަވައިދޭ ފެންވަރަށް. ހަމައެހެންމެ، އެ ތަނުގައި އެންރޯލްވާ ވަރަށް ބައިވެރި ކުދިން އެބަ ތިއްބޭ.
އެހެންވީމާ، އެ ކުދިންނަށް މި އުނދަގުލެއް ނޫނިއްޔާ އެ މީހުން އެއްބަސްވެފައި އޮތް ގޮތަށް ކޯހެއް ހިނގަމުންދާ
އިރު އެއަށް ބަދަލެއް އަންނަ އިރު ތި ބޭފުޅުން ހަމަ ގަވާއިދަށް، ތި ކޮޅުގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒާމް ވެ ސް
23

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ރަނގަޅު. އަނެއްކާ މޮނިޓަރކުރައްވަން ވެސް ހަމަ ވީ. އެކަމަކު މިއާ ހެދި ދަރިވަރުންނަށް މި އުނދަގޫ
އައިސްގެންނުވާނެއޭ. އަޅުގަނޑު އެއްފަހަރު ވެސް މި ދަންނަވަން މި ދެންނެވީ ތި ބޭފުޅުންގެ އެގްޒާމެއް އޮތީމައޭ
ނޫނިއްޔާ އެ ބޭފުޅުން ކޮލެޖުގެ އެގް ޒާމެކޭ. އެ ކަންތައްތައް ތި ގެންދަވާ ގޮތް ނޫނީ ނިންމަވާފައި އޮތް ގޮތް ވެސް
އަޅުގަނޑު ތާއީދޭ. އެކަމަކު ދަރިވަރުންގެ ފަރާތުން އަންނަ މި ސުވާލަށް، އަޅުގަނޑުގެ ހަމަ އަންނަ ސުވާލުތަށް
އަޅުގަނޑު މި ހުށަހަޅަނީ. ޝުކުރިއްޔާ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިލަން އުޅުނީ ބާ އިމްތިޙާނުގައި މި އޮންނަނީ ގާތްގަނޑަކަށް ފަސް ވަރަކަށް
ޓެސްޓެޑް އޭރިޔާ އިނގޭތޯ. ފަސް ވަރަކަށް ޓޮޕިކް އެހެންނަމަވެސް، ގާނޫނީ ދާއިރާއިން ކިޔަވާ އިރުގައި
ގާތްގަނޑަކަށް އެޓްލީސްޓް 24 ވަރަކަށް މޮޑިއުލް، ސަބްޖެކްޓް އޭރިޔާ ކިޔަވާނެ. އެހެންވީމާ، ބާ އެގްޒާމަކު އެ ހުރިހާ
އޭރިޔާއެއް ކަވަރއެއްނުކުރާނެ. ދެން އަނެއް ކަމަކީ ބާ އިމްތިޙާނުގެ ނަތީޖާ، ބާ އިމްތިޙާނު ދިވެހިރާއްޖޭގައި ބާއްވާތާ
މިހާރު އަހަރުތަކެއް ވެއްޖެ. އޭގެ ނަތީޖާ އަޅުގަނޑުމެން އެނަލައިޒްކުރީމާ ފެންނަ އެއް ވާހަކަ އަޅުގަނޑު ތި
ބޭފުޅުންނާ ހިއްސާކޮށްލަފާނަން. އޮންލައިންކޮށް ކިޔަވައިދޭ ޕުރޮގުރާމުތަކުގެ ނަތީޖާ ބާ އިމްތިޙާނުގައި އެވަރެޖުކޮށް މި
ފާސްވަނީ 54% ،53% އެހާކަންހާ ވަރު ކޮންމެ އަހަރަކު ވެސް. ބައެއް އަހަރުތަކުގައި އެބަ ހުރި 60% ވަރު
ވެސް ފާސްވެފައި. އާންމުކޮށް އޮންލައިންކޮށް ކިޔަވައިދޭ ޕުރޮގުރާމުތަކުގައި ފާސްވާ ނިސްބަތް ދަށް. އަދި އޭގެތެރެއިން
ވެސް އޮންލައިންކޮށް އިމްތިޙާނު ބާއްވާ އިދާރާތަކުން ބައިވެރިވާ ދަރިވަރުންގެ ބާ އިމްތިޙާނުގައި ފާސްވާ ނިސްބަތް
އަދި ވަރަށް ވަރަށް ބޮޑުތަން ދަށް. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެބަ އެނގޭ ހަމަ ހަގީގަތުގައި ވެސް ފެންވަރުގެ
ކޮލިޓީ އެބަ ކޮމްޕްރޮމައިޒްވާކަން. ދެން ތި ވިދާޅުވިހެން މި ކަހަލަ އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މި ޕަބްލިކް ޕޮލިސީ ޑިބޭޓެއް،
މި ދެންނެވީ މަޝްވަރާއެއް އަޅުގަނޑުމެން މި ކުރަނީ. ކުރާއިރުގައި އެއްކޮޅުން އަޅުގަނޑުމެން ބަލަން މި ޖެހެނީ
މީގައި ކޮމްޕީޓިންގ އިންޓަރެސްޓުތަކެއް މިހިރީ. އެއް ކޮޅުން ހަމަ މުޅި ދައުލަތުގެ ނިސްބަތުން ވިސްނާފައި ފެންވަރު
ހިފެހެއްޓުމަށް ޓަކައި؛ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެބަ ފެނޭ، މި ދެންނެވީ ތި ބޭފުޅުން ވެސް އަނެއްހެން ލޯ ލެކްޗަރާއިންނާ
ވާހަކަދައްކާލިޔަސް، ކޮލެޖުތަކާ ވާހަކަދެއްކިޔަސް، އެމް.ކިޔު.އޭއާ ވާހަކަދައްކާ، ހުރިހާ ފަރާތަކުން ވެސް އަންނާނެ
އެއް ވާހަކައަކީ އޮންލައިންކޮށް ބާއްވާ އިމްތިޙާނުތަކުގެ ކޮލިޓީ ކޮމްޕްރޮމައިޒްވާ ވާހަކަ. އިމްތިޙާނުގައި ތިބެގެން ވެސް
ބައެއް ބޭފުޅުން ފޯނުން ގުޅާ އެ މަޢުލޫމާތު ހޯދާ ސީދާ އެގްޒާމް ކުއެސްޝަން އިންގޮތަށް މެސެޖުކޮށް، އަޅުގަނޑު މި
ދަންނަވަނީ ހުރިހާ ބޭފުޅުންގެ ވާހަކައެއް ނޫން. މަދުން ނަމަވެސް މި ކަންތައް އެބަ ހިނގާ. އެހެންވީމާ، މީ ގައި
24

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ކޮމްޕީޓިންގ އިންޓަރެސްޓޭ އަޅުގަނޑު މި ދެންނެވީ އެއްކޮ ޅުން ދަރިވަރުން ހަމަ ބޭނުންފުޅުވާނެ ވާހާ ފަސޭހައިން
އިމްތިޙާނު ހެދޭނެ ގޮތަށް، ވާހާ ފަސޭހައިން ލުއި ގޮތަކަށް އެ ސަނަދު ހޯދުން. އެއީ ކަންނޭނގެ ދެން ކިޔަވާ
އިރުގައި ބައެއް ބޭފުޅުންގެ މަސްލަހަތު. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މީގެ އެއަށް ވުރެ ބޮޑު މައްސަލަހަތެއް
އެބަ އޮތްތޯ މީގައި ސުވާލަކީ. މުޅި ދައުލަތުގެ ނިސްބަތުން ވިސްނާ އިރުގައި ކޮލިޓީ ކޮމްޕްރޮމައިޒްވާކަން
އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެނގޭ އިރުގައި އަދި މިހާރު ހުރި އެގްޒިސް ޓިންގ ސްޓޭންޑެޑުތައް ވެސް ކޮންޓްރޯލްޑް
އެގްޒާމަކަށް އަންއެއިޑެޑް ކެޕޭސިޓީކަން އެސެސް މި ކުރަންޖެހެނީ. އެ ކަން އެގޮތަށް އޮތްއިރުގައި އެ ކަން ނުވާ
ކަމަށް ވަންޏާ ތަންފީޒުކުރުން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެއީ މުހިންމު ކަމެއްހެން. އަޅުގަނޑުމެން ގަވާއިދެއް ހަދަން ވާނީ
ނުވަތަ ސްޓޭންޑެޑެއް ކަނޑައަޅަން ވާނީ އެ ހިތުގެ އަޑިން އެ ސްޓޭންޑެޑް އަޅުގަނޑުމެން ގަބޫލުކުރާ ކަމަށް ވަންޏާ.
އެ ތަންފީޒުކުރަން އަޅުގަނޑުމެން ބޭނުންވާ ކަމަށް ވަންޏާ. އެހެންނޫނީ ޖެހޭނީ ހަމަ އެމް.ކިޔު.އޭ އެހެރަ
ސްޓޭންޑެޑްތައް ވެސް ހަމަ އުވައިލަންޖެހޭނީ. އުވަ އިލާފައި، އެހެންނޫނީ އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މި ލިޔުމުގެ ބޭނުމެއް
ނެތްހެން. އަޅުގަނޑުމެން ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކާއި ގާނޫނުން އުފައްދާފައި ހުރި މުއައްސަސާތަކުގެ އަގުވެއްޓި ،
އަޅުގަނޑުމެން އަމިއްލައަށް ހިފައިގެން ނިކުންނަ ސަނަދަށް އަޅުގަނޑު އަމިއްލައަށް އިޙު ތިރާމު ނުކުރާ ދަރަޖައަށް
ގޮއްސިއްޔާ އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ ދައުލަތުގެ ނިސްބަތުން ބަ ލާ އިރުގައި އެއީ ރަނގަޅު ގޮތެއް ނޫން ހެން. އެއީ ދެން
އަޅުގަނޑުމެންގެ ވިސްނުމަކީ. މި ދެންނެވިހެން މަޝްވަރާކުރިން ހުރިހާ ކޮލެޖަކާ. ދައުލަތުގެ އިދާރާތަކާ
މަޝްވަރާކުރިން. އެބޭފުޅުން ވިދާޅުވީ ތިމަންނަމެން އިމްޕްލިމެންޓްކުރުމަށް ވަގުތުކޮޅެއް ދެއްވާށޭ. ބައެއް އިދާރާތަކުން
ހަމަ ތާރީޚު ކަނޑައަޅުއްވާފައި. މިސާލަކަށް އެއް ކޮލެޖަކުން ވިދާޅުވި ތިމަންނަމެންގެ އިމްތިޙާނެއް ދެން އެންމެ
އަވަހަށް އޮންނާނީ މާރިޗު 2027ގައޭ. އެހެންވީމާ މާރިޗު 2027ގައި ވެއްޖެއްޔާ ތިމަންނަމެންނަށް މައްސަލައެއް ނެތޭ.
އެހާހިސާބަށް. އަޅުގަނޑުމެންގެ ވިސްނުންހުރި ގޮތް މި ދަންނަވައިލީ. އަޅުގަނޑަށް އެނގޭ ބައެއް ބޭފުޅުންނަށް
ދަތިތައް ކުރިމަތިވާނެކަން.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތު އަރުވާނަން ކަނޑިތީމު ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު އަމީން ފައިޞަލަށް.
ކަނޑިތީމު ދާއިރާގެ މެންބަރު އަމީން ފައިޞަލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
25

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު. މަރުޙަބާ ހުރިހާ ބޭފުޅުން. އަޅުގަނޑު ފުރަތަމަ ސުވާލަކީ، ބާ ކައުންސިލުން އެއްވެސް
ވަރަކަށް ބަލައިލިންތޯ ކިހާ ކުދިންނަކަށް ކަން މި ކަމުގެ އަސަރުކޮށްގެން މި އުޅެނީ. އެއްވެސް ވަރަކަށް އެ ގޮތަށް
އެނގިފައި އިންތޯ؟ މިސާލަކަށް ކިތައް ސަތޭކަ ކުދިންތޯ މި ވަގުތު އޮންލައިންކޮށް މައިގަނޑު، އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ޝަކުވާ ލިބިފައި މި އޮތީ މައިގަނޑު ހަނދާންވަނީ ތިން ކޮލެޖެއްގެ ފަރާތުން. ޒިކުރާ، ވިލާ ކޮލެޖު، އެވިޑް ކޮލެޖު
ކުދިންގެ ޖުމުލަކޮށް ހުރިހާ ދަރިވަރުންގެ ފަރާތުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެބަ އޮތް. ދެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި ކަން
ފެށިގެން އައި އިރު ބައެއް ކުދިން މިހާރު ކިޔަވާ ފުލުހުންގެ އިދާރާގަ އި އެހެން ގޮސް ބައެއް ކިޔަވާ ކުދިން އެބަ ހުރި
އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ ބޭފުޅުންނަށް އަނެއްހެން ތި ބުނާހެން އެގްރީމެންޓެއް ނެތް. އެހެންނަމަވެސް، އެ ކުދިންނަށް
ދީފައި، ކޮލެޖުން ދީފައި އޮތް އޮފަރ ލެޓަރގައި އެ ކުދިން މި މެންޝަން ކުރަނީ ކިޔަވައިދޭނެ ގޮތަކީ އީ-ލަރނިންގ
ވީމަ އެގޮތަށް އެއްބަސް ވެގެންނޭ ތިމަންނަމެން ކޯސް މި ފެށީ. އެހެންވީމާ، މިހާރު އެއާ ޚިލާފުވާ ގޮތަކަށް ބާ
ކައުންސިލުގެ ނިންމުމުގެ ސަބަބުން ބަދަލުވާތީއޭ ކޮންސަރނަކީ. އަޅުގަނޑު ވެސް ގަބޫލުކުރަން ކޮލިޓީ ރަނގަޅުވާނެ
ފިޒިކަލީ އެ ކުއްޖަކު ގޮސްގެން. އެކަމަކު މީގަ އި އަޅުގަނޑުމެން ވިސްނާލަން އެބަ ޖެހޭ މިސާލަކަށް ރާއްޖެ މި
އުފެދިފައި އޮތް ގޮތުން، މިސާލަކަށް މާލޭގައި ވަޒީފާއަށް ދާ ކުއްޖާއަށް އެ ލިބޭ ފުރުޞަތު އަތޮޅެއްގައި ވަޒީފާއަދާކުރާ
ކުއްޖާއަށް ނުލިބޭނެ އެ ކޮލެޖެއްގެ ސެންޓަރެއް އެތާނގައި ނުހުންނަންޏާ. މިސާލަކަށް އަޅުގަނޑުމެން އަތޮޅުތެރެއިން
މިސާލަކަށް އުތުރުގައި ވެއްޖެއްޔާމު ޖެހޭނީ ވީކެންޑަށް ކުޅުދުއްފުށްޓަށް ދާން ބްލޮކް މޯޑަށް. މިހާރު ބްލޮކް މޯޑުގައި
ވެސް އަދި ފިޒިކަލީ އެތާނގައި އިނަސް އެއް ދުވަހާއި ގަޑިއެއް، ދޮޅުގަޑިއިރު ނޫނީ ތިރީހަކަށް މިނެޓު ބްރޭކް ދީފައި
މުޅި ވިހިތިރީސް ގަޑިއިރު ކިޔަވައި ދިނުމަކީ ވެސް އޭގެ އަސަރުތަކެއް، ތަފާތުތަކެއް ހުންނާނެ ކޮންމެ ދުވަހަކު ވަކި
ވަރެއް އޭނަ ވަޒީފާގައި އަދާކޮށްފައި، މީގެ އެބަ ހުރި ތަފާތުތަކެއް ކުދިންނަށް. މީގައި ދެން ރަނގަޅު. ބައެއް
ކުދިންނަކީ ވަރަށް ގަޔާވެގެން ކިޔަވާ ކުދިން. އަނެއްބައި ކުދިންނަކީ ސަނަދަކަށް ކިޔަވާ ކުދިން. އެހެންވީމާ،
އެއްވެސް ވަރަކަށް އެބަ އޮތްތޯ ކިހާ؛ ފުރަތަމަ ސުވާލަކީ، ކިހާ ދަރިވަރުންނަކަށްތޯ މި އުޅެނީ މިކަން ކޮށްގެން.
އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ވެސް އެހެންނެއް ބަލައިލެވިފައި ނެތް. އެހެންނަމަވެސް ޝަކުވާ ވަރަށް ގިނައިން
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވެސް އާދޭ ހަމަ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު. އަޅުގަނޑު ބައެއް ނަންބަރސް ދަންނަވައިލާނަން ތި ވިދާޅުވި ސުވާލާ ގުޅިގެން.
އިސްލާމިކް ޔުނިވަރސިޓީގައި މިވަގުތު ހަތްދިހަ ހަ ދަރިވަރުން ގާނޫނީ ދާއިރާގައި ކިޔަވަމުން ދަނީ. އޮންލައިންކޮށްތޯ
26

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އިން-ޕަރސަންކޮށްތޯ އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ޔަގީނެއް ނޫން. އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑު ކުރިން ދަންނަވައިލިހެން
އިސްލާމިކް ޔުނިވަރސިޓީއާއި ނެޝަނަލް ޔުނިވަރސިޓީ އޮފް މޯލްޑިވްސްގައި އެ ބޭފުޅުން ހަމަ އަބަދު ވެސް ، ކުރިން
ވެސް، މިހާރު ވެސް އިން-ޕަރސަންކޮށް އިމްތިޙާނު ބާއްވަނީ. ޒިކުރާ ކޮލެޖުގައި ސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް އެއް ދަރިވަރަކު
ގާނޫނުގެ ދާއިރާއިން ކިޔަވަމުންދަނީ. އޭގެ ތެރޭގައި އޮންލައިންކޮށް ކިތައް ބޭފުޅުން ކަމެއް ވަކިންނެއް
އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ މަޢުލޫމާތެއް އަދި އެ ބޭފުޅުން ހިއްސާކުރައްވާފައެއް ނެތް. ވިލާ ކޮލެޖުގެ ސަތޭކަ ތިރީސް ނުވަ
ދަރިވަރުން ގާނޫނީ ދާއިރާގައި މި ވަގުތު ކިޔަވަމުން ދަނީ. އޭގައި ވެސް އޮންލައިން ކޮށް ކިތައް ބޭފުޅުންތޯ ނޫންތޯ
ވިދާޅުވެފައެއް ނެތް. އެމް.އެން.ޔޫ ދެން އަޅުގަނޑު ކުރިން ދެންނެވިހެން އެ ބޭފުޅުން ރިލަވެންޓެއް ނޫން. އެ ބޭފުޅުން
ފިޒިކަލްކޮށް ބާއްވަނީ. އެހެންވީމާ، އެއީ އޮތް ގޮތަކީ. ދެން އީ-ލަރނިންގގެ މާނައަކީ އަޅުގަނޑުމެން ދެކޭގޮތުގައި
ކްލާސްތައް، ރެގިއުލަރ ކްލާސްތައް އޮންލައިންކޮށް ބޭއްވުން. އެހެންނަމަވެސް، އިމްތިޙާނަކީ ހާޒިރުވެގެން.
އަޅުގަނޑުމެން މި ދެންނެވީ ރާއްޖެއިން ބޭރުގެ ބައެއް ކޯސްތައް ހަދާއިރުގައި ވެސް ހުންނާނެ އެ ބޭފުޅެއްގެ އޯން
ޓައިމްގައި އަޕްލޯޑްކޮށްފައި ހުންނަ ވީޑިއޯތައް ބަލައި ނޫނީ އިންޓަރރެކްޓިވް އޮންލައިން ސެޝަނެއްގައި ކުރިއަށް
ގޮސް. އެހެންނަމަވެސް، އިމްތި ޙާނަށް ހާޒިރުވާންޖެހޭ. ދެން އަޅުގަނޑު ފާހަގަކޮށްލަން އިނގޭތޯ ދަތުރުފަތުރުކުރުމުގެ
ދަތީގެ ވާހަކަ. އަޅުގަނޑު ވެސް ހަމަ ގަބޫލުކުރަން ރާއްޖެ އުފެދިފައި އޮތް ގޮތުން ރާއްޖޭގެ އެކި ސަރަހަ އްދުގައި
ތިބެގެން ކިޔެވުމުގެ ފުރުޞަތުތައް ވީހާ ފުޅާ ދާއިރާއެއްގައި އަޅުގަނޑުމެން ފަހިކޮށްދޭންޖެހޭނެ. އެއަށް
އަންނެސެސަރިލީ ހުރަސްއަޅައިގެން ނުވާނެ. އެކަމަކު އަޅުގަނޑު މި ދަންނަވާހެން ގާނޫނު ކިޔަވާ ދަރިވަރުންނާ
ބައްދަލުކޮށް އެކި ކަންތައްތަކުގައި މަޝްވަރާކުރާތީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެނގޭ އެ ބޭފުޅުންގެ ތަޢުލީމީ ހަޔާތުގައި މި
ހުންނަ މަރުޙަލާތައް. މިސާލަކަށް ޕްރައިވެޓް ކޮލެޖުތަކުގައި ކިޔަވާ ބޭފުޅުން ވެސް އެ ބޭފުޅުންގެ ކޮލެޖުގައި އޮންނަ
"މޫޓް ކޮމްޕެޓިޝަން"އަށް މާލެ ވަޑައިގަންނަވާ އިނގޭތޯ ހަމަ ރެގިއުލަރކޮށް. މޫޓް ކޮމްޕެޓިޝަނަކީ އަނެއްހެން
މުބާރާތެއް. މުހިންމު ހުނަރުތަކެއް ވެސް ދަސްވާނެ. މީހުންނާ ބައްދަލު ވެސް ވާނެ. މަޝްވަރާ ވެސް ކުރެވޭނެ.
އެހެންވީމާ، އެއަކަށް ޝަކުވާއެއް ނޯވޭ. ހަމަ މޫޓް ކޮމްޕެޓިޝަނަށް ބަރާބަރަށް މާލެ ވަޑައިގަންނަވާ. ދެން
މަރުކަޒުތައް. އެއާ ބެހޭގޮތުން އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިލަން އޮތީ އެއްވެސް ހާލެއްގައި މި ދަންނަވަނީކީ ކޮލެޖުގެ ދާއިމީ
މަރުކަޒެއް ނުވަތަ އެ ކޮލެޖުގެ އިމްތިޙާނު ސެންޓަރެއް ކޮންމެ ރަށެއްގައި ގާއިމުކުރާށެކޭ ނޫން. އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ
މީގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކޮންމެވެސް ވަރަކަށް ޕެރެލަލްސް ޑްރޯ ކުރެވިދާނެ ކަންނޭނގެ މިހާރު ވެސް ސިވިލް
ސަރވިސް ކޮމިޝަނުން ޢަމަލުކުރައްވާ ގޮތުން. ސިވިލް ސަރވިސްގެ ޚިދުމަތަށް ބޭފުޅަކު ވަޑައިގަންނަވާ އިރުގައި
ނުވަތަ އިންޓަވިއު ނިންމާފައި އިންޓަވިއުއެއް އެބަ އޮވޭ. އޮންނަ އިރުގައި އިންޓަވިއު ހަމަ އެ ރަށެއްގައި ހުރެގެން މި
27

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ކުރަނީ އިނގޭތޯ. މާނައަކީ އެ ރަށުގެ ކައުންސިލާ ގުޅިގެން ކައުންސިލުގެ އިދާރާއިން ހަމަޖައްސަވާ ގޮތެއްގެ މަތިން
ނުވަތަ އެ ފަހަރަކު މުވައްޒަފުން ނަގާ އިރު ތަންކޮޅެއް ގިނަ އަދަދަކަށް މުވައްޒަފުންނާ އިންޓަވިއުކުރާ ކަމަށް ވަންޏާ
ސްކޫލުގެ ހޯލެއް ނޫނީ ސްކޫލުގެ ކުލާސްރޫމެއް އެކަހަލަމިކަހަލަ ކޮންޓްރޯލްޑް އެންވަޔަރަންމަންޓެއްގެ ތެރޭގައި އެ
ކަންތައް ކުރާނީ. އެހެންވީމާ، އެކަހަލަ އިންތިޒާމެއް ހަމަޖައްސާ ވާހަކަ އަޅުގަނޑު މި ދަންނަވަނީ. ރެޖިސްޓަރޑް
އެގްޒާމް ސެންޓަރެއް ގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅޭ ތަނެއްގައި އެއީ ކޮންމެހެން ވަކި ރަށަކަށް، އަތޮޅުވެރިކަން ކުރާ ރަށަށް
ދާކަށް ވެސް ނުޖެހޭ ކޮންމެހެންނެއް. ޝުކުރިއްޔާ.
ކަނޑިތީމު ދާއިރާގެ މެންބަރު އަމީން ފައިޞަލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ދަރިވަރުންގެ ޝަކުވާތަކުގެ ތެރޭގައި އެބަ ހުރި އެ ދަރިވަރުންގެ ވަޒީފާގައި ތިބެގެން ކިޔަވާ ދަރިވަރުންގެ ޗުއްޓީގައި
އެގްޒާމަށް އަންނަން ޖެހުމާއި ދެން މިސާލަކަށް މިގޮތަށް އެގްޒާމް ބަދަލުވީމަ ބައެއް ކުދިންގެ ކިޔެވުން ހުއްޓާލަން
ޖެހިދާނެ ކަމާއި، އެގޮތަށް ތި ބޭފުޅުން، ބާ ކައުންސިލުން އެއްވެސް ވަރަކަށް ޚާއްސަ ކޮށް ފުލުހުންގެ ތެރޭގައި،
އެމް.އެން.ޑީ.އެފް ތެރޭގައި މި ގޮތަށް މިހެން ދިމާވާ ކަހަލަ ގޮތަކަށް އަޅުގަނޑަށް ދޭހަވަނީ އެ ބޭފުޅުންގެ ސިޓީގައި.
އެއްވެސް ވަރަކަށް އެ ބޭފުޅުންނާ މަޝްވަރާކުރިންތޯ މި ކަމުގައި އެ ކިޔަވާ ދަރިވަރުންނަށް ލުޔެއް ދެވިދާނެތޯ
ޗުއްޓީ އިން ނުކެނޑޭ ގޮތަށް އެގްޒާމް ހަދަން ދާން މި ކުދިންގެ ހުށަހަޅާފައި މިހިރަ ކަންބޮޑުވުންތަކަށް، އެ ގޮތަށް
މަޝްވަރާކުރެއްވިންތޯ؟ ދެން މިސާލަކަށް ސަރުކާރާ މަޝްވަރާ ކުރިންތޯ މިސާލަކަށް ފުރަތަމަ ސެމިސްޓަރ ނޫނީ
ދެވަނަ ސެމިސްޓަރގައި މިހެން ބަދަލުކުރީމަ ކިޔެވުން ހުއްޓައިލާ ދަރިވަރެއްގެ ސަރުކާރަށް ދައްކަން ޖެހޭ ފީ
ދެއްކުމުގައި އެއްވެސް ލު ޔެއް އެ ގޮތަށް ދެވިދާނެތޯ. މިސާލަކަށް މި ގޮތަށް ދަރިވަރުން މި ބުނަނީ މިހެން ބަދަލުވީމަ
އެ ފަރާތަކަށް ނެތޭ ކިޔެވުން ކުރިއަށް ގެންދެވޭކަށް. އެހެންނަމަވެސް، އެ ހިސާބުން ހުއްޓާލައިފިއްޔާ ތިމަންނަ
ދައުލަތަށް އެބަ ދަރައޭ. އެހެންވީމާ، އެ އެގްރީމަންޓަށް ލުޔެ އް ދެވޭނެ ގޮތަކަށް އެއްވެސް ވަރަކަށް ބާ ކައުންސިލުން
ކަންބޮޑުވުންތަކަށް ޙަ އްލެއް ހޯދަން ސަރުކާރާއި ވަޒީފާގައި ތިބެގެން ކިޔަވާ ކަމަށް މީގައި މި ބުނާ މުއައްސަސާތަކާ
މަޝްވަރާކުރިންތޯ އެ ފަރާތްތަކަށް ލުޔެއް ހޯދައިދިނުމަށް.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު. ތި ސުވާލުކުރެއްވީމަ ރަނގަޅު ކަންނޭނގެ ދަންނަވަ އި ލަން. ގާނޫނީ ދާއިރާއިން
ކިޔަވާ ބޭފުޅުންނާއި ގާނޫނީ ދާއިރާއިން ކިޔަވާފައި ތިބި ބޭފުޅުން މިހާރު އެންމެ ގިނައިން ތިއްބެވި ދެ
28

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
މުއައްސަސާއަށް ވާނެ ތި ވިދާޅުވި ދެ މުއައްސަސާ. ފުލުހުންގެ އިދާރާއާއި އެމް.އެން.ޑީ.އެފްގެ ދާއިރާ އިނގޭތޯ. ދެން
އަޅުގަނޑުމެން ބަލައިލި އިރުގައި ނޮން-ޕްރެކްޓިސިންގ ލޯޔަރސް. މާނައަކީ ގާނޫނީ ދާއިރާއިން ކިޔަ ވާފައި އެކަމަކު
ސީދާ ގާނޫނީ ދާއިރާއާ އެއްވެސް ގުޅުމެއް ނެތް މަސައްކަތުގައި އެންމެ ގިނައިން ތިއްބެވި ބޭފުޅުން ވެސް ތިއްބަވާނީ
ތި ވިދާޅުވި ދެ މުއައްސަސާގައި. އެ ތިއްބަވާ އެއް ސަބަބެއް ކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން ބޭއްވުނު، އެންމެ ފަހުން މި
ވަކީލުންނާ އެއްކޮށް މި ބޭއްވުނު ބައްދަލުވުމުގައި ވެސް އަދި ގާނޫނު ކިޔަވާ ދަރިވަރުންގެ މި ޕެޓިޝަން ޝަކުވާއާ
ގުޅިގެން ބޭއްވުނު ބައްދަލުވުމުގައި ވެސް ފުލުހުންގެ އިދާރާގެ ނުވަތަ އަދި އެމް.އެން.ޑީ.އެފްގައި ވަޒީފާއަދާކުރަމުން
ކިޔަވަމުންދާ ދަރިވަރަކު ވިދާޅުވި ތިމަންނަމެން މި ކިޔަވަނީ ކޮންމެހެން ގާނޫނު ޕްރެކްޓިސްކުރާކަށް ނޫނޭ. ބާ
އެގްޒާމެއް ވެސް ނުހަދާނަމޭ. ކޮންމެހެން ލޯޔަރ އެ ޓައިޓަލް ވެސް ކިޔާކަށް ބޭނުމެއް ނޫނޭ. އެމް.ކިޔު.އޭ ލެވެލް 7ގެ
ކޮލިފިކޭޝަނެއް އޮތީމާ ތިމަންނަމެންނަށް ޕްރޮމޯޝަން އެބަ ލިބެޔޭ. އެއީއޭ ތިމަންނަމެން؛ އެހެންވީމާ، ޑިގްރީ
ސެޓްފިކެޓެއް އޮތީމާ ވަޒީފާގެ ތިމަންނަމެން އަދި އެހެން ދާއިރާއަކުން ވިޔަސް ކުރިއަށް ދާން އެބަ ފަސޭހަވެއޭ.
އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި ދައުލަތުން ހޭދަކުރަން އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތެއް ނޫން އެއީކީއެއް. އެ ދާއިރާއަކުން
ޚިދުމަތްކުރަން އަދި ދައުލަތަށް، ދިވެހިރާއްޖެއަށް އެ ދާއިރާއަކުން ޚިދުމަތް ބޭނުންވާ ކަންތައްތަކަށް އަޅުގަނޑުމެން
ހޭދަ ވެސް ކުރަން ވާނީ މީހުން ބިނާކުރުމަށް ޓަކައި. ކެރިއަރ ބަދަލުކޮށްފާނެ އެ ބޭފުޅަކު. އެކަމަކު އެ
ސިސްޓަމެޓިކްކޮށް އެ ޕެޓަރން ފެންނަން ހުރިއްޔާ އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެއީ ހަމަ ކަންބޮޑުވުން އޮތް ކަމެއް ހެން.
ދެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވަކިވަކި އިދާރާތަކަކާ މަޝްވަރާއެއްނުކުރަން. މީގައި މި ދެންނެވި ތި ވިދާޅުވި ގޮތަށް
ސްޓޫޑެންޓު ލޯނު މާފުކޮށްދޭނެތޯ ނޫންތޯ. އެއީ ވަކި އިންތިޒާމެއް ކަންނޭނގެ. އެކަމަކު އަޅުގަނޑަކަށް ހިޔެއްނުވޭ
ދިވެހިރާއްޖޭގައި އާންމުކޮށް ރާއްޖޭގެ ވަޒީފާގެ ބާޒާރަށް ބަލާ އިރުގައި، ޚާއްސަކޮށް ދައުލަތުގެ ވަޒީފާތަކަށް ބަލާ އިރު
ދަރިވަރަކު އިމްތިޙާނު ހެދުމަށް ޓަކައި އެއް ދުވަހަށް ވީއްލަދިނުން އަދި އެއް ދުވަހަށް ވެސް ވީއްލާކަށް ނުޖެހޭ.
އިމްތިޙާނު އެ އޮންނަ ގަޑިއަކަށް، އެ އޮންނަ ދަންފަޅިއަކަށް ވީއްލަދިނުން، ވީއްލަނުދީގެން އެ ޝަކުވާ އެ ވަރުގެ
ކަމެއް އޮންނާނެހެން. އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެ ނޫނަސް ޢާއިލީ ބޮޑެތި ކަންކަމުގައި މިހާރު ވެސް ވަޒީފާއާ ބެހޭ
ގާނޫނުގައި އިމަޖެންސީ ކަންތައްތަކަށް، ބޮޑެތި ކަންތައްތަކަށް ދިހަ ދުވަހުގެ ޗުއްޓީއެއް އެބަ އޮވޭ މުސާރައިން
ނުކެނޑޭ ގޮތަށް. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ދެކޭ ގޮތުގައި ރާއްޖޭގެ ގާނޫނީ ނިޒާމާއި އަދި ވަޒީފާގެ ނިޒާމުތައް މި އޮތް
ގޮތުން އެއަކަށް ޕްރެކްޓިކަލް ދައްޗެއް އޮތްހެނެއް އަޅުގަނޑަކަށް ހިޔެއްނުވޭ. އެކަމަކު މި ދެންނެވިހެން އޭގައި
ކޮންމެވެސް ވަރެއްގެ އިންކޮންވީނިއަންސް އެބަ އޮތް. އަޅުގަނޑުމެންގެ ވިސްނުމަކީ މި އަޅައިކިޔާ އިރުގައި އޭގެ
29

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އިންކޮންވީނިއަންސާއި މުޅި ދައުލަތުގެ މަސްލަހަތު ހިފެހެއްޓުން، ތަޢުލީމީ ނިޒާމުގެ ފެންވަރު ހިފެހެއްޓުން. އެއަށް
ބަލާ އިރުގައި އޭގެ އައުޓްވޭ އެބަ ކުރެއޭ މި ބަދަލު.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަމީން ކުރިއަށް ގެންގޮސްދެއްވާ.
ކަނޑިތީމު ދާއިރާގެ މެންބަރު އަމީން ފައިޞަލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަސްލު ސިރާޖް ތި ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތަކަށް ނޫން އޮންނަނީކީ އިނގޭތޯ. މިސާލަކަށް، އަޅުގަނޑު ކުރިން އުޅުނީ
ޓީޗިންގގައި. މިސާލަކަށް، އަޅުގަނޑު ކިޔަވަން ބޭނުންވަނީ މަދަރުސާގެ ނޫނީ އެ ސްކޫލެއްގައި ކިޔަވައިގެން އައިސް
މަގާމު ނެތް މާއްދާއެއް. އެހެންވެއްޖެއްޔާމު އޭރު ގައި ވެސް އުސޫލު އޮންނަ ގޮތުން އަޅުގަނޑު ކިޔަވަން ދާކަށް
ދުލެއްނުކުރާނެ އިނގޭތޯ. ދެން ހަމަ މިސާލަކަށް، ދެން މިސާލަކަށް އަޅުގަނޑު ވީކެންޑުގައި ދަނީ ކިޔަވަން ބްލޮކު
މޯޑަށް. ގޮސްފައި މޫސުން ގޯސްވެގެން ވިޔަސް އެހެން ގޮތަކަށް ވިޔަސް އާދީއްތަ ދުވަހަށް ނާދެވިއްޖެއްޔާމު ހަމަ
އިމަޖެންސީ ލީވެއްގެ ގޮތުގައި ހަމަޖައްސައިނުދޭނެ. އެ އެނގޭނެ ކޮންމެހެން ބަލިވެގެން ނޫންކަން، ކިޔަވަންކަން
ދިޔައީ. އެހެންވީމާ، ހަމަ ނާންނަ ދުވަހެއް ގޮތަށް. މިއީ ހަމަ އަޅުގަނޑު ވެސް ޕަރސަނަލީ ނިޒާމުގެ ތެރެއިން
ތަޖުރިބާކޮށްފައި ހުރި ކަމެއް ވީމާ ހަމަ ހިއްސާކޮށްލީ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން ޙަސަން މުފީދަށް، މިލަންދޫ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު.
މިލަންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު ޙަސަން މުފީދު ޢަބްދުލްޤާދިރު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު. ހަމައެއާއެކީގައި މަރުޙަބާ ހުރިހާ މެންބަރުންނަށް ވެސް ބާ ކައުންސިލުގެ.
އަޅުގަނޑު ވަރަށް ރަނގަޅަށް މި ހުރިހާ ޝަކުވާތަކެއް ކިޔައިލެވިފައި ވީ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑަށް ދެންމެ ހަނދާނަށް
އެބަ އާދޭ ރައީސް ވިދާޅުވި ވިދާޅުވުމެއް އިނގޭތޯ. އެއްވެސް ކޮލެޖަކުން ނެތޭ ބުނެފައެއް ލީގަލް ބައިންޑިން
އެގްރީމެންޓެއް ދަރިވަރުންނާ ހެދިފައި އޮތް ކަމަކަށް ވިދާޅެއްނުވެއޭ. އެކަމަކު ދަރިވަރުން އެބަ ބުނޭ ޝަކުވާގެ
ތެރޭގައި ތަކުރާރުވެފައި ހުރި އެންމެ ގިނަ އެއް ޕޮއިންޓަކަށް އަޅުގަނޑަށް ފާހަގަކުރެވުނީ ދަރިވަރުންގެ ޝަކުވާގެ
30

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ތެރޭގައި މި ވިދާޅުވަނީ ތިމަންނަމެން އޮންލައިންކޮށް ކިޔަވައިދޭނެ ކަމަށާއި، އެގްޒާމް ހެދުމަށް އެ ފުރުޞަތު
އޮތަތީވެއޭ ކޯހުގައި ޖޮއިންކުރީ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑަށް މީގައި ތި ބޭފުޅުން ތި ކޮލެޖުތަކާ ނޫނީ އެހެނިހެން ވެސް
ޒިކުރާ ކޮލެޖު ވިޔަސް، ވިލާ ކޮލެޖު ވިޔަސް، އެވިޑު ކޮލެޖު ވިޔަސް، އެމް.އެމް.ޔޫ ވިޔަސް އެ ބޭފުޅުންގެ ވާހަކަތަކާއި
މި ބޭފުޅުންގެ، މި ދަރިވަރުންގެ ޝަކުވާއާ ދިމާނުވާތީ ކޮބައިތޯ މީގައި ހުރި ޚިލާފަކީ؟ މި ކުދިން އެބަ ބުނޭ
ތިމަންނަމެންނަށް އޮންލައިންކޮށް އެގްޒާމް ވެސް ހެދޭނެ ކަމަށް ކޮލެޖުތަކުން ވިދާޅުވެ އެނައުންސްމެންޓު އެގޮތަށް
ލިބިފައި އޮތީމައޭ މިހެން މިކަން ކުރީ. އެކަމަކު ރައީސްގެ ވާހަކަފުޅުގައި ތި ވިދާޅުވަނީ ކޮލެޖުތަކުން ވިދާޅެއްނުވޭ
ލީގަލް ބައިންޑިން އެގްރީމެންޓެއް ދަރިވަރުންނާ ހެދިފައި އޮންނާނެ ކަމަކަށް. ކޮބައިތޯ މީގެ ހުރި ތަފާތަކީ ؟
ސާފުކޮށްލަދެއްވަފާނަންތޯ. ޝުކުރިއްޔާ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު. އަޅުގަނޑު ކުރިން ދަންނަވައިލި ގޮތަށް މީގައި ފެކްޓު ޗެކުކުރަން އެބަ ޖެހޭ
މެންބަރު ނާޒިލް ވެސް އެ ވާހަކަ ފާހަގަކުރެއްވިހެން. ދެން ފީއެއް ނަގާފައި ކިޔަވައިދެންޏާމު އެއީ ޚިދުމަތެއް
ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ކޮންޓްރެކްޓެއް. އެކަމަކު މީގައި ސުވާލަކީ އޮންލައިންކޮށް ހުރިހާ އިމްތިޙާނެއް ބާއްވާނެ ކަމުގެ
ގެރެންޓީ ދެވިފައިވާނެހޭ ނޫނީ ލިޔުމުން އެގޮތަށް ކޮލެޖުން ހުށަހަޅައި އެ ގެރެންޓީ ދީފައި އޮތްހޭ. އަޅުގަނޑު މި
ދަންނަވަނީ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވާފައި އޮތް މައުލޫމާތުގައި އެގޮތަށް 100% ހުރިހާ އިމްތިޙާނެއް އޮންލައިންކޮށް
ބާއްވާނެ ކަމަށް ވައުދުވެގެން އެ ބޭފުޅުން ދަރިވަރުން ނަގާފައިނުވާނެ ކަމަށް. އަނެއްހެން އޭގައި އަޅުގަނޑުމެން ފެކްޓު
ޗެކުކޮށްލަން ކަންނޭނގެ ޖެހޭނީ. އޭގައި ކޮންފްލިކްޓިން މައުލޫމާތު ދެކޮޅުން އަންނަ ކަމުގައި ވަންޏާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ކުރިއަށް ގެންގޮސްދެއްވާ!
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝަފީޢު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑުގެ ނަމަކީ މުޙައްމަދު ޝަފީޢު. އަޅުގަނޑަކީ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރެއް ބާ
ކައުންސިލުގެ. އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު މުފީދުގެ ސުވާލަށް ޖަވާބު އަރުވަމުން އަޅުގަނޑު އަދި އިތުރު ކަމެއް
ފާހަގަކޮށްލާނަން އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑު ހިތަށްއަރަނީ ދެން ރައީސް ވެސް އެ ފާހަގަކުރެއްވި ފަދައިން މިހާތަނަކަށް
31

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފާހަގަކުރެވިފައެއް ނެތް އެއްބަސްވުމެއް އޮތް ކަމަކަށް. ދެން ހަމަ އަޅުގަނޑުމެން ބަލަންޖެހޭނެ
އޮތް ކަމަށް ބުނާ ނަމަ ކީކޭތޯ އޭގައި އޮތީ ނޫނީ ކޮބައިތޯ އެކްސްޕެކްޓޭޝަނަ ކީ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފާހަގަވަނީ
ދަރިވަރުންތަކެއްގެ އެކްސްޕެކްޓޭޝަންތަކެއް ހުރި ކަމަށް. ހުރި ކަމަށް ވިޔަސް އަޅުގަނޑުމެން ބަލައިލަންޖެހޭނެ
ކޮލެޖުތަކަށް ނޫނީ ޔުނިވަރސިޓީތަކަށް އެއީ ދެވޭނެ ޔަގީންކަމެއްތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ. މި ނުކުތާ ގޮސް ގުޅެނީ
އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ނާޒިލް އެ ވިދާޅުވި ގައިޑްލައިނާ. 2022 ވަނަ އަހަރުގެ 39 ނަންބަރު ގައިޑްލައިންގައި އެބަ
ބުނޭ މިފަދަ އިމްތިޙާނުތަކުގެ 50%އަކީ ކޮންޓްރޯލްޑް އެންވަޔަރަމަންޓެއްގައި ހަދާ އިމްތިޙާނުތަކެކޭ. އެހެންވީމާ، އެ
ގައިޑްލައިނާ ޚިލާފަށް އެއްވެސް އެޝުއަރެންސެއް ޔުނިވަރސިޓީއަކުން ދަރިވަރުންނަށް ދިންތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ. އެއެއް
އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ޔަގީނެއް ނޫން. މި ކަންކަން ބަލާނެ އެމް.ކިޔު.އޭއިން. އެމް.ކިޔު.އޭއިން ހަދާނެ
އިންސްޓިޓިއުޝަނަލް އޮޑިޓުތަކެއް. އެ އޮޑިޓުތަކުން މި ކަން ފާހަގަވިތޯ ނޫންތޯ އެއީ އަޅުގަނޑުމެން ބަލަންޖެހޭނެ
ކަމެއް. އެހެންވީމާ، ފުރަތަމަ ކަމަކަށް އަޅުގަނޑު ދަންނަވާނީ އެއީ ދެވިދާނެ ޔަގީންކަމެއްތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯ އެއީ
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ސާފުވާންޖެހޭނެ ކަމެއް. ޔުނިވަރސިޓީތަކަށް، ކޮލެޖުތަކަށް އެ ޔަގީންކަން ދެވިދާނެތޯ. ދެން މި
ނުކުތާ ގޮސް ގުޅެނީ މިހާރު ކިޔަވަމުންދާ ދަރިވަރުންނަށް މި ކަމުގެ އަސަރުކުރާނެ ކަމާއި، އިންކޮންވީނިއަންޓުވާނެ
ކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން މި ފާހަގަކުރާ ނުކުތާއަށް. މި އިންކޮންވީނިއަންސެއް ނޫނީ އުނދަގޫތަކެއް ކުރިމަތިވުމާއި، މި
ނިންމުމާ ގުޅުން ހުރި މިންވަރަށް އަޅުގަނޑުމެން ވާހަކަދައްކާ އިރު އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެބަ އެނގެންޖެހޭ އެ
އިމްތިޙާނުތަކުގައި ނޫނީ އެންރޯލުވާ އިރު ވެސް މި ދެންނެވި 2022 ވަނަ އަހަރުގެ ގައިޑްލައިން އެއީ ޢަމަލުކުރާ
ގައިޑްލައިނެއްކަން. އެހެންވީމާ، އޭގެން އެ ތަސައްވުރުކުރާ މިންގަނޑަށް ފެންވަރު ދެމެހެއްޓުމަށް ޓަކައި
އަޅުގަނޑުމެން ކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތައް އަޅުގަނޑުމެން ކުރަންޖެހޭނެ. އެއީ ހަގީގަތުގައި މި މިނިމަމް އެންޓްރީ
ކްރައިޓީރިޔާއަށް ގެނައި އިޞްލާޙުގެ ބޭނުމަކީ ވެސް. މި އިޞްލާޙުގެ ރެލެވެންޓު މާއްދާއަކީ 8 ވަނަ މާއްދާ. ބަދަލު
ގެނެވުނު މާއްދާ. ވަރަށް ކުރުކޮށް މި މާއްދާގައި މި ބުނަނީ ކޮލިފައިންގ ލޯ ޑިގްރީ ޕުރޮގުރާމެއްގެ އިމްތިޙާނު ނުވަތަ
އެގްޒެމިނޭޝަން ބާއްވަން ވާނީ އިން-ޕަރސަންކޮށް. އެއީ ކޮންމެ ގޮތަކަށް، ކޮންމެ މޯޑް އޮފް ޑެލިވަރީއަކުން އެ
ޕުރޮގުރާމު ކުރިއަށް ގެންދިޔަ ކަމަށް ވިޔަސް. ދެން މި ދެނީ ދެ ތައުރީފެއް ނުވަތަ ދެ ޑެފިނީޝަނެއް. އެއް
ޑެފިނީޝަނަކީ އިން-ޕަރސަން. އިން-ޕަރސަންގެ މާނައެއް ކަމަށް މި ބުނަނީ ކެންޑިޑޭޓު ންނާއި އިންވިޖިލޭޓަރުންނާ
ފިޒިކަލީ، މާއްދީ ގޮތުން އެއް ތަނެއްގައި ތިބެގެން، އެއް ވެނިއުއެއްގައި ތިބެގެން ހަދާ އެގްޒާމަކަށް ވާންޖެހޭނެ. މާލެ
އަންނާކަށް ނޫނީ ވަކި ރަށަކަށް ދާކަށް ނުޖެހޭ. އެގްޒާމް ސެންޓަރުތަކެއް ހެދުމަކީ އެއީ ޔުނިވަރސިޓީއެއްގެ ނުވަތަ
ކޮލެޖެއްގެ ކަމެއް. ދެވަނަ ޑެފިނީޝަނަކަށް މި ބުނަނީ އެގްޒެމިނޭޝަން. އެގްޒެމިނޭޝަން ކަމަށް އެ ބުނަނީ
32

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ސުޕަވައިޒްކޮށްގެން، ވަގުތު ބެލިގެން، ކޮންޓްރޯލްޑް އެނަވަ ޔަރަންމަންޓެއްގައި ހަދާ އެގްޒެމިނޭޝަނަށް. މި ކަމެއް
އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނުކުރެވޭނެ 100% އޮންލައިންކޮށް ކުރާ އެގްޒާމެއްގައި. އެ ޔަގީންކަމެއް އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ކޮންޓްރޯލްޑްކޮށް ސުޕަވައިޒްކޮށްގެން ކުރިއަށް ގެންދާ ކަމުގެ ޔަގީންކަމެއް ނުދެވޭނެ. އެ ކަން ކުރެވޭނެ ހަމައެކަނި
ގޮތަކީ ފިޒިކަލީ އެގްޒާމް ބާއްވައިގެން. އެހެންވީމާ، އެއީ މީގެ ތަސައްވުރަކީ ހަގީގަތުގައި. ޝުކުރިއްޔާ.
މިލަންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު ޙަސަން މުފީދު ޢަބްދުލްޤާދިރު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ އިނގޭތޯ. ހަމަ ވަރަށް ރަނގަޅަށް ތަފުސީލު ތި ކޮށްދެއްވީ. އެކަމަކު އަޅުގަނޑު ހިތަށްއަރާ
ސުވާލަކީ، އެމް.ކިޔު.އޭއާއި ކޮލެޖުތަކާ ކޮން ހައިސިއްޔަތަކުން ބާއޭ މި ގުޅުން ދެމިގެން ގޮސް، މި ކަމެއް މި
ހިސާބަށް އައިސްފައި މި އޮތީ. ގައިމުވެސް ކޮލެޖުތަކުން ހަދާ ކުދިން، މި އެގްޒާމް ހަދާ ކުދިން ހެދީމާ
އެމް.ކިޔު.އޭއިން އެބަ އެކްރެޑިޓުކޮށްދެއްވާ. ކޮށްލާފައި އެ ސެޓިފިކެޓު ވެސް އެބަ ހުރި ކުދިންނަށް ލިބިފައި. ސުވާލަކީ
މި ކަން މި ފެށިގެން މި ހިސާބަށް ދެންމެ ތި ވިދާޅުވި ގޮތަށް، މުޙައްމަދު ޝަފީޢު ތި ވިދާޅުވި ގޮތަށް ސުވާލަކީ
ކޮންމެ ގޮތެއް ވިޔަސް އެމް.ކިޔު.އޭއާއި ކޮލެޖުތަކާ އެބަ އިނޭ ބައިންޑިންގ އެގްރީމެންޓެއް ހެދިފައި. އިފް ނޮޓް ދޭ
ކުޑް ނޮޓް ޑޫ ދެޓް. ނުކުރެވޭނެ. އެކަމަކު އެބަ ހުއްޓޭ މިހާތަނަށް ވެސް ބައިވަރު، ބައިވަރު ސެޓްފިކެޓުތަކެ އް
އިޝޫކުރެވިފައި. އެއީ އަޅުގަނޑުގެ ކޮންސަރނަކީ، ހިތަށްއަރާ ސުވާލަކީ ދެންމެ ތި ވިދާޅުވި އެއްޗަކަށް. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން ޝާމިން ޙަބީބަށް، ކެންދޫ }ކުރެންދޫ{ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު.
ކުރެންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝާމިން ޙަބީބު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ސުވާލަކީ ކޮންޓްރޯލްޑް އެންވަޔަރަންމަންޓަކީ ކޮބައިތޯ؟ ކޮންޓްރޯލްޑް
އެންވަޔަރަންމަންޓަކީ ދެ ގޮތަކަށް ފާހަގަކުރައްވާ. ފިޒިކަލީ މީހާ އަންނަންޖެހޭނެތޯ؟ އަޅުގަނޑަށް ކޮންޓްރޯލްޑް
އެންވަޔަރަންމަންޓު އަޅުގަނޑަށް ބެލޭ ކޮލެޖަކުން ބާއްވާ އެގްޒާމެއް މިއީ އިނގޭތޯ. ރާއްޖޭގައި ނަން ކިޔާ ކޮލެޖުތަކުން
ބާއްވާ އެގްޒާމެއް. އެހެންވެއްޖެ ކަމަށްވަންޏާ، އަޅުގަނޑުމެން އެ މީހުންނަށް ވެސް އިތުބާރު އޮވެގެން ކުދިން ވެސް
އެ ތަންތަނަށް ކިޔަވަން ވެސް ދާނީ. އެހެންވެގެން، އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް އެ ސުވާލެއް ނުއުފެއްދޭނެ އެ މީހުން
ބާއްވާ، ދެން ހަރުދަނާކުރެވިދާނެ ގަވާއިދުތައް. އެގްޒާމް ބާއްވާ ގޮތް ވެސް ހަރުދަނާކުރެވިދާނެ. އެކަމަކު
33

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނުބުނެވޭނޭ މި ވަގުތަކު ވަކި ކޮލެޖަކާ ދިމާލަށް އިނގިލި ދިއްކޮށްފައި ތި ބޭފުޅުން ތި ބާއްވާ
އެގްޒާމަކީ އެހާ ސައްހަ ނޫން ގޮތަކަށޭ އެންވަޔަރަން މަންޓު. ރަނގަޅެއް ނޫނޭ ދާލެއް. އަޅުގަނޑުމެން
ގަބޫލުކުރަންޖެހެނީ މި 50%އަކީ އެ މީހުން އޮނަރކުރާ އެއްޗެއްގެ ގޮތުގައި. އެއެއް ނުވެއޭ ކިޔާފައި
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ގަވާއިދެއް ނުހެދޭނެ. މިއީ މީގައި އަޅުގަނޑު ހަމައެކަނި އަޅުގަނޑު ރިފްލެކްޓު މި ކުރަނީ މިހާރުގެ
ހެއްދެވި ގަވާއިދަކަށް ނޫން. މިހާރު ޕްރެކްޓިސް، ކިޔަވަމުންދާ ކުދިންގެ ފަރާތުން އަޅުގަނޑު މި ބުނަނީ. އެހެންވެއްޖެ
ކަމަށްވަންނާ، އެ % 50 އޮނަރކުރާނެ ކަމަށް ބަލާފައި އެގްޒާމްތައް ރަނގަޅަށް ގެންދާނެ ކަމަށް ބަލާފައޭ
އަޅުގަނޑުމެން. ދެން ފިޒިކަލީ މީގައި އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މިހާރު ތިބި ކުދިންނަކަށް ނެތް ކަންނޭނގެ ބުނެވޭކަށް
ފިޒިކަލީ އަންނަންޖެހޭނެއޭ. އެއީ މި ކޯސްތައް މިއީ އަލަކަށް ބޭއްވޭ ކޯސްތަކެއް ނޫން. އޮންލައިންކޮށް މި އެގްޒާމްތައް
މީގެ ކުރީގައި ވެސް. އެހެންވީމާ، އޭގެ ލިޔެކިޔުންތައް، އިނގިލީ ގެ ނިޝާން ޖެހިގެން ނޫނިއްޔާ
އެގްރީމެންޓުކުރެވިގެން އަޅުގަނޑަށް ހިޔެއްނުވޭ ކޮލެޖުތަކުގައި ހުންނާނެހެން ވެސް. އެކަމަކު ކަމަކަށް މީހަކު
ކުރިމަތިލައިގެން، ފައިސާ ދައްކައިގެން ކުރިމަތިލާ ކަމަށް ވަންޏާ އޭގެ ނިމުން އަންނަ ގޮތް ވެސް އެ މީހަކަށް
އެނގޭނެ. ދެން އަޅުގަނޑު ހަމަ ސުވާލުކޮށްލަން ބޭނުންވޭ ކޮލެޖުތަކުން ބާއްވާ މި ކޯސްތައް، ލޯ ޑިގްރީ ކޯސްތަކަކީ
ހަމައެކަނި ރާއްޖޭގައި ތިބެގެން ބައިވެރިވެވޭނެ ކޯސްތަކެއްތޯ. އެއަށް އަޅުގަނޑަށް ވަރަށް ރަނގަޅު، މި ދެންނެވީ މި
ގޮތަށް އަޅުގަނޑު އަނެއް ސުވާލަށް ދިއުމުގެ ކުރިން ޖަވާބެއް ދެއްވިއްޔާ. މި ދެންނެވީ ރާއްޖޭގެ ނޫނީ ރާއްޖޭތެރޭގެ
ރަށެއްގައި ހުރެގެންތޯއޭ މި ކޯހުގައި ބައިވެރިވެވޭނީ. ރާއްޖެއި ން ބޭރުން ވެވޭނެތޯ؟
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝަފީޢު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. ކޮންޓްރޯލްޑް އެން ވަޔަރަންމަންޓަކީ ކޮބައިތޯ ކުރެއްވި ސުވާލު. އެކި އިމްތިޙާނުތައް ދޭ
މަރުކަޒުތަކުން، ދުނިޔޭގެ އެކި ގައުމުތަކުގައި ވެސް އެކި ގޮތްގޮތަށް މި ކަމުގައި ޢަމަލުކުރޭ. ކޮންޓްރޯލްޑް
އެންވަޔަރަންމަންޓެއްގެ އެންމެ ފަސޭހަ މިސާލަކީ ފިޒިކަލީ ހާޒިރުވެގެން މި ހިނގާ އިމްތިޙާނުތައް. އެހެންނަމަވެސް،
ބައެއް ކަހަލަ އިމްތިޙާނުތައް އެބަ ހުރޭ ކޮންޓްރޯލްޑް ސިސްޓަމެއް މެދުވެރިކޮށް ހެދޭނެ ކަހަލަ އިމްތިޙާނުތައް.
މިސާލަކަށް، ބައެއް ޕްރޮފެޝަނަލް ކޮލިފިކޭޝަން އެބަ ހުރޭ އޮޑިޓިންގގެ އޭ.ސީ.ސީ.އޭ ކަހަލަ ކޮލިފިކޭޝަންތަކުގެ
އިމްތިޙާނުތައް އޮފަރކުރާ ބައެއް ތަންތަނުން އެ ބޭފުޅުން ގަބޫލުކުރައްވާ މަރުކަޒަކަށް، އެ ބޭފުޅުން ގަބޫލުކުރައްވާ
ކޮންޕިއުޓަރު ސިސްޓަމެ އް މެދުވެރިކޮށް މެނުވީ ބައިވެރިނުވެވޭ. މި ދައްކަނީ އަޅުގަނޑުގެ ލެޕްޓޮޕު އަޅުގަނޑު ބޭނުން
ތަނަކު އިނދެގެން ހަދާ ވާހަކައެއް ނޫން. އަޅުގަނޑު ވަކި ކުލާސްރޫމަކަށް ހާޒިރުވެގެން، އެ ތަނުގައި ހުންނަ ވަކި
34

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ކަހަލަ ކޮންޕިއުޓަރު ސިސްޓަމެއް މެދުވެރިކޮށް ހެދީމާ އެއީ ކޮންޓްރޯލްޑް އެގްޒޭމިނޭޝަނެއް ކަމަށް ގަބޫލުކުރާ
ސިސްޓަމްތައް އެބަ ހުރޭ. އަޅުގަނޑުމެން މި ރާއްޖެއަކު އެކަހަލަ ސިސްޓަމްތަކެއް ނެތް. މިހާރު ކޮލެޖުތަކުން،
ޔުނިވަރސިޓީތަކުން އަމިއްލަފުޅަށް ތަރައްޤީކުރައްވައިގެން ބޭނުންކުރައްވާ ބައެއް ސޮފްޓުވެއަރތައް އަޅުގަނޑުމެންނަށް
މައުލޫމާތު ލިބިފައި އޮތް ގޮތުގައި. އެކަމަކު އެ ސޮފްޓުވެއަރތަކުގެ އިންޓަގްރިޓީއާ މެދު އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ކަށަވަރުކަމެއް ނެތް. މި ދަންނަވަނީ ކެންޑިޑޭޓުން ވަކި ވަގުތަކަށް އިމްތިޙާނު ހަދާ މަރުކަޒަކަށް ހާޒިރުވެގެން ވަކި
ކަހަލަ ކޮންޕިއުޓަރެއް ބޭނުންކޮށްގެން ޓެސްޓު ހަދާ ވާހަކައެއް ނޫން. މި ސޮފްޓުވެއަރ ބޭނުންކުރަނީ އެ ބޭފުޅެއްގެ
ގޭގައި އިމްތިޙާނު ހަދާ ވަގުތު. އެހެންވީމާ، އެ ޔަގީންކަމެއް އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނޯވޭ. އެހެންވީމާ، ކޮންޓްރޯލްޑް
އެންވަޔަރަންމަންޓެއްގެ އެންމެ ރަނގަޅު މިސާލަކީ ހަމަ ފިޒިކަލީ ހާޒިރުވެ މި ހަދާ އިމްތިޙާނުތައް. ދެން މީގައި ތި
ފާހަގަކުރެއްވި ނުކުތާ އަޅުގަނޑުމެން ވިސްނައިލުން މުހިންމު ކަމެއް ކަންނޭނގެ. އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ފާހަގަކުރެއްވި
ނުކުތާއަކީ ގަވާއިދެއްގައި ވަކި ގޮތަކަށް 50%އަކީ ކޮންޓްރޯލްޑް އެގްޒެމިނޭޝަން ކޮންޑިޝަންސްގައި ކުރިއަށް ގެންދާ
އިމްތިޙާނުތަކަކަށް ވާންޖެހޭނެ ކަމަށް ބުނާ ކަމަށް ވާ ނަމަ އެ ކަން އެ ގޮތަށް ކުރިއަށްދާނެ ކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން
ބަލަން ވާނީ. މިއީ ވަކި ޔުނިވަރސިޓީއަކަށް ނޫނީ ވަކި ކޮލެޖަކުން ކަން ކުރާ ގޮތް ގޯހޭ ނޫނީ އެ ކަން ހިނގާފައި
އޮތް ގޮތް ރަނގަޅު ނޫނޭ ބުނަންވެގެން ހަދާފައި އޮތް އިޞްލާޙެއް ނޫން. މި އިޞްލާޙުގެ ބޭނުމަކީ އެ ކަންކަން
ކަށަވަރުކުރުން. ޔަގީންކުރުން. އެ ކަން ތަސައްވުރުކުރާ ގޮތް ނޫން ގޮތަކަށް އެ ކަން ވިޔަނުދިނުން. އެހެންވީމާ،
އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް އެކަން ވާނެކަމަށް ގަބޫލުކޮށްގެން އަބަދު ތިބުމުގެ ބަދަލުގައި އެކަން އެގޮތަށް ހިނގާކަން
ކަށަވަރުކުރުމަށް ވުރެ ރަނގަޅު ގޮތެއް ނޯންނާނެ. އެއީ ހަގީގަތުގައި މި އިޞްލާޙުގެ ބޭނުމަކީ. ދެން މީގެ ދަށުން
ދިވެހިރާއްޖޭގައި ނޫން ގޮތަކަށް އިމްތިޙާނު ހެދިދާނެތޯ ނޫންތޯ. އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ؛ މާފުކުރައްވާ! ރާއްޖެއިން
ބޭރުގައި ހުރެގެން ކޯހުގައި ބައިވެރިވެވިދާނެތޯ. އިމްތިޙާނުގެ ކިޔަވައިދޭ މޯޑަކީ އޮންލައިން ކަމަށް ވާ ނަމަ
ބައިވެރިވެވިދާނެ. އެއަކު މައްސަލައެއް ނެތް. އެކަމަކު އިމްތިޙާނު ހަދަން ފިޒިކަލީ ހާޒިރުވާންޖެހޭ އެންމެ ކައިރި،
އެންމެ ފަސޭހައިން ހާޒިރުވެވޭ މަރުކަޒަކަށް ހާޒިރުވުން އެއީ މި އުސޫލުގެ ދަށުން ކުރަންޖެހޭނެ ކަމެއް.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑުމެން ކޮމިޓީގެ ވަގުތު މިހާރު މިވަނީ ހަމަވެފައި. ދެން އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން ނިންމަވާ ނަމަ އިތުރަށް
ކުރިއަށް ގެންދެވޭނީ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑު ބޭނުން އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން ދެކިލައްވާ ގޮތެއް ހުށަހަޅައިލުމަށް
އިނގޭތޯ.
35

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ހިތަދޫ ދެކުނު ދާއިރާގެ މެންބަރު އިބްރާހީމް ނާޒިލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ހުށަހަޅަން ހަތަރެއް ޖަހަންދެން ކޮމިޓީ؛ ފަހެއްތޯ؟ މިހާރު ކިހާ އިރެއް؟ އާދެ! ފަހެއް ޖަހަންދެން މި
ކޮމިޓީ ކުރިއަށް ގެންގޮސް ދެއްވުމަށް އަޅުގަނޑު ހުށަހަޅަން.
މިލަންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު ޙަސަން މުފީދު ޢަބްދުލްޤާދިރު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ނާޒިލް އެ ހުށަހެޅުއްވި ހުށަހެޅުއްވުމަށް އަޅުގަނޑު ތާއީދުކުރަން.
ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އެހެންވީމާ، ދެންމެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު އިބްރާހީމް ނާޒިލް ހުށަހަޅުއްވައި މިލަންދޫ ދާއިރާގެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު
ޙަސަން މުފީދު ޢަބްދުލްޤާދިރު ތާއީދުކުރެއްވި ކޮމިޓީގެ ބައްދަލުވުން ފަހެއް ޖަހަންދެން ކުރިއަށް ގެންދާގޮތަށް
ފެނިވަޑައިގަންނަވާ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން ވޯޓު ދެއްވުމަށް ދަންނަވައިލަން. (ވޯޓުދެއްވުން) އާދެ! އެހެންވީމާ،
އެގޮތަށް ފާސްވެއްޖެ ކަމުގައި ކަނޑައަޅަ އިފިން ކޮމިޓީގެ އިއްތިފާގުން. ދެން ޝާމިނަށް ތިންވަނައަށް ލިބޭނީ އިނގޭތޯ.
އާދެ! އެހެންވީމާ، ކުރިއަށް ގެންގޮސްދެއްވާ.
ހިތަދޫ ދެކުނު ދާއިރާގެ މެންބަރު އިބްރާހީމް ނާޒިލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
މިހާރު މައިގަނޑު ހުރިހާ ސުވާލުތަކެއް ކުރެވިފައި. ދެން ހުރިހާ މެންބަރުންގެ އެއް ސުވާލެއް ވެސް ދެއްވާފައި.
އޭރުން ކަންނޭނގެ ނިމޭނީ. އެކަހަލަ ގޮތަކަށް ނިންމަވައިލަންވީ ނޫންތޯ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަލަށް އެދިވަޑައިގެންފައި އެބަ ތިއްބެވި އިއްޒަތްތެރި ދެ މެންބަރުން. ޝާމިންގެ ފަހުގައި އެ ދެ ބޭފުޅުންނަށް
ފުރުޞަތު ދެއްވާފައި ދެން ވަގުތު އޮވެއްޖިއްޔާ އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން. އެހެންނޫނީ ދެން ނިންމައިލަން
ފުރުޞަތުއަރުވާނީ. އާދެ! ޝާމިން އެހެންވީމަ ކުރިއަށް ގެންގޮސް ދެއްވާ.
36

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ކުރެންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝާމިން ޙަބީބު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ. ރައީސް ފާހަގަކުރައްވައިފި ކޯހުގަ އި ބައިވެރިވެފައި ތިބި އަދަދުތަކެއް. އޭގެ ތެރެއިން އޮންލައިންކޮށް
ކިތައް މީހުން ކަމެއް ނޭނގެއޭ. އެ މައުލޫމާތެއް ނެތް ލިބިފައެއް ދެއްތޯ. އެހެންވެއްޖެ ކަމަށްވަންޏާ
އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނޭނގެ މީގެ ތެރެއިން ކިހާ ބައެއް ކަމެއް އޮންލައިންކޮށް ކިޔަވަނީކީ. އެ ވެސް އަޅުގަނޑަށް
ހީވަނީ މި ކަހަލަ ގަވާއިދެއް އަންނަ އިރު އިނގެން ވެސް ޖެހޭ އެއްޗެއް ކަންނޭނގެ ކިހާވަރެއްގެ އުނދަގުލެއްކަން
މީހުންނަށް ޖެހެނީ. ނޫނިއްޔާ ކޮންކަހަލަ މައްސަލަތަކެއްކަން ނުކުންނާނީ. ދެން ޝަފީޤު ފާހަގަކުރައްވައިފި ދުނިޔޭގެ
ކޮންމެ ތަނެއްގަ އި ހުރެގެން ވެސް ކޯހުގަ އި ބައިވެރިވެވޭނެއޭ އިނގޭތޯ. އަޅުގަނޑުމެން ގަވާއިދެއް ހަދާ އިރު، ހަމަ މި
މައްސަލައާ ބެހޭ ގޮތުން ވާހަކަ މި ދައްކަނީ އިނގޭތޯ. ދުނިޔޭގެ ކޮންމެ ތަނެއްގައި، އެހެންވެއްޖިއްޔާ މި ސަތޭކަ
ފަސްދޮޅަސް ހަތް މީހުންގެ ތެރެއިން ސަތޭކަ މީހުންނަކީ ދުނިޔޭގެ އެންމެ ދުރު ގައުމުތަކުގައި ތިބެގެން ވެސް
ބައިވެރިވެވޭނެ. އެހެންވެއްޖިއްޔާ އެ މީހުންނަށް އެހިސާބުން އެގްޒާމެއް ހަދަން ނޫނިއްޔާ އޭނަ ބޭނުން ނުވެދާނެ
އެގްޒާމެއް ހަދަން ރާއްޖެ އައިއްސަ އަނެއްކާ ދާން. އެމީހުންގެ ވެސް ހުންނާނެ ވަރަށް ބައިވަރު ކަންތައް.
އެހެންވެއްޖެ ކަމަށްވަންޏާ އޭނަގެ ހައްގުތަކެއް ނުގެއްލޭތޯ؟ ނޫނީ އެތައް ބައެއްގެ ހައްގުތަކެއް ނުގެއްލޭތޯއޭ މިހާރު
އެގްޒިސްޓިންގ މިވަގުތު ކޯސް ހަދާ މީހުންނަށް މި ގަވާއިދު ޢަމަލުކުރަން ފަށައިފި ކަމަށް ވަންޏާ. މީގެ ގަވާއިދެއް
ހެދޭ ކަމަށް ވަންޏާ ހަދަންޖެހޭނީ އޮންލައިން އެއްޗެއް، އަދި ޚާއްސަކޮށް އޮންލައިންކޮށް ކިޔަވައިދޭ ކޯހެއް ވެއްޖެ
ކަމަށްވަންޏާ ކޮންމެ ތާކު، ތަނެއްގަ އި ހުރެގެން ވެސް ކިޔަވާ ކުދިން ތިބި ކަމަށް. ކިޔަވާ ދަރިވަރުން ތިބި ކަމަށް.
އެހެންވެއްޖެ ކަމަށްވަންޏާ އެމެރިކާގަ އި ހުރި މީހެއް، ސައުތް އެފްރިކާ ނުވަތަ އެފްރިކާ ގައުމަކު ހުރި މީހެއް ވެސް
އޭނަ ކިހިނެއްތޯއޭ އަންނާނީ. އޭނަގެ ހައްގުތަކެއް ނުގެއްލޭތޯއޭ؟ އޭނަ ނުކިޔަމާ ހިނގާ. މިދެންނެވީ 160 މީހުންގެ
ތެރެއިން 100 މީހުންނަކީ ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ތިބި މީހުން ކަމަށް ބަލަމާ. އެހެންވެއްޖެ ކަމަށްވަންޏާ މި އަދި
ބެލިފައި ވެސް އޮތް އެއްޗެއް ވެސް ނޫން. ކިތައް މީހުންތޯ އޮންލައިންކޮށް ކިޔަވަނީ. އެހެންވެއްޖިއްޔާ އެތައް ބައެއްގެ
ހައްގުތަކެއް އެބަ ގެއްލޭ މި ގަވާއިދަކާ އެއްކޮށް އިނގޭތޯ. ދެން އަޅުގަނޑު ތި ބޭފުޅުން ތި ދެއްކެވި ވާހަކައަށް
އަޅުގަނޑު ހަމަ ސުވާލުއުފައްދަން ބޭނުންވާ ކަމެއް އިނގޭތޯ އެބަ ވިދާޅުވޭ ކޮލެޖުތަކުގެ ކަންތައްތައް ރަނގަޅަށް
ދާނެކަމަށޭ ގަބޫލުކުރަނީ. ވަކިވަކި ކޮލެޖަކަށް އިނގިލި ދިއްކޮށްފައި ހަދާ، ހެދިފައި އޮތް ގަވާއިދެއް ނޫނޭ. އެކަމަކު
އިނގިލި ވަކި ކޮލެޖަކަށް ނުދިއްކުރެވުނަސް މީގެ އެބަ ދިއްކުރެވޭ ބައެއް، ރަނގަޅަކަށް ނޫނޭ ކަންތައްތައް ދަނީ.
އެހެންވެގެންނޭ މި ގަވާއިދުތަކެއް ހަދަންޖެހެނީ. އެ ސުވާލު ތި ބޭފުޅުންގެ އަނގައިން މިހާރު ވިދާޅުވެދެއްވައިފި
ޕްރެކްޓިސްކުރަނީ ރަނގަޅަކަށް ނޫނޭ. މި އޮންލައިންކޮށް ކިޔެވުމާއި، ފިޒިކަލީ ކިޔެވުމާއި މި ވަރަށް ބޮޑު ތަފާތެއް.
37

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އެއީ އަޅުގަނޑު ވެސް ގަބޫލުކުރާ ކަމެއް. އެހެންވާނީ ވެސް އިނގޭތޯ. އެކަމަކު މީގެ މިހާރު ކިޔަވަމުންދާ ކުދިންގެ
ހައްގުތަކެއް އެބަ ގެއްލެއޭ. ގެއްލޭ އިރު، ހަމައެކަނި ގެއްލޭ އިރު މި ރާއްޖެތެރޭ ރަށަކުން ޖެހިގެން އޮތް ރަށަށް ގޮސް
އެގްޒޭމް ހެދުމެއް ނޫން މީގަ އި މި އޮތީކީ. މީގެ އަޅުގަނޑުމެން މިއަށް ވުރެ ފުޅާކޮށް މި ވިސްނަންޖެހޭ. މީގެ
ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކީ ރާއްޖެއިން ބޭރުގަ އި ތިބި ބަޔަކަށް. ދެން މިއަދު އަޅުގަނޑުމެން އަނެއްކާ މި ހިސާބުން
ގަވާއިދެއް ހެދިފައި އޮއްވާ އަނެއްކާ މި ބަލާފައި އެންމެންނަކީ ރާއްޖޭގައި ތިބި މީހުންނޭ ބުނެފި ކަމަށްވަންޏާ ވަރަށް
އުސޫލުތަކާ ޚިލާފުވީ ދެއްތޯ. މިދެންނެވީ ގަވާއިދު، ވަރަށް ތާކުންތާކު ނުޖެހޭ ގަވާއިދަކަށް ދެއްތޯ އަޅުގަނޑުމެންނަށް
މި ޢަމަލުކުރެވެނީ. އެހެންވީމާ، އެ ވެސް ވިސްނާލަންޖެހޭ ކަމެއް. އެހެންވެގެން އަޅުގަނޑު ހަމަ ގަބޫލުކުރަނީ މިހާރު
ކިޔަވާ ކުދިންގެ އުނދަގޫތަކެއް ހުރީމައޭ އެ ބުނަނީ. މިސާލަކަށް ޗުއްޓީ ، އަޅުގަނޑަކީ އޮންލައިންކޮށް ކިޔަވާފައި،
އޮންލައިންކޮށް އެގްޒޭމް ހަދަން ކޯހެއްގައި ބައިވެރިވެފަ އި ހުރި މީހެއް. އެކަމަކު އަޅުގަނޑުގެ އެބަ އޮތް ދިހަ ދުވަސް،
ރައީސް ފާހަގަކުރެއްވިހެން ދިހަ ދުވަސް އެބަ އޮތް ދާން. އަޅުގަނޑު އެ ދިހަ ދުވަސް ކީއްކުރަންތޯއޭ ތި ބޭފުޅުން
ހައްދަވާ ގަވާއިދަކާ ހެދި އަނެއްކާ އައިސް، މާލެ އައިސް ޓެސްޓު ހަދަންވީ އަޅުގަނޑު ފެމެލީއާ އެކު ތާކަށް ދާން އެ
ދިހަ ދުވަސް ބޭނުން ނުކޮށް. އެ ހައްގު ވެސް ގެއްލުނީ. އެހެންވެގެން މިދެންނެވީ މި ގަވާއިދަށް އަޅުގަނޑަށް
ގަބޫލުކުރެވެނީ މީގެ އެބަ ހައްގުތަކެއް ގެއްލެއޭ ބައެއްގެ. އުނދަގޫތަކެއް އަންނަނީ. ހަމައެކަނި އިންކޮންވީނިއަންސް،
ރައީސް ފާހަގަކުރިހެން އިންކޮންވީނިއަންސަށް ވެދާނެ ޖެހިގެން، އެއް ރަށުން ޖެހިގެން އޮތް ރަށަށް ގޮސް އެގްޒޭމް
ހަދަން. އެއީ ކުޑަކުޑަ އިންކޮންވީނިއަންސެ އް. އެކަމަކު އެއަށް ވުރެ ފުޅާކޮށް އަޅުގަނޑުމެން ވިސްނާލައިފި
ކަމަށްވަންޏާ މިއީ އެމެރިކާގައި ހުރި މީހަކު ނޫނީ އެފްރިކާގެ ހުރި މީހަކު އަންނަ ހިސާބަށް ވެސް ހަމަ މީތީގައި އެބަ
އޮތް ދެއްތޯ ސުވާލު އުފެދެން. މިއަދު މިސާލަކަށް މީގެ ތެރެއިން އެކަކީ ވަކި ހިސާބެއްގަ އި ހުރި މީހަކު ވެއްޖެއްޔާ
އޭނައަކަށް ނެހެދޭނޭ ބުނީމަ އެއީ އަޅުގަނޑަށް ހިއެއްނުވޭ ރަނގަޅު ގޮތެއްހެން ވެސް ދެއްތޯ. އޭގެ ރެކޯޑެއް ވެސް
ނެތް އަޅުގަނޑުމެންނަށް. މި ބެލިފައި ވެސް ނެތް ގަވާއިދެއް ހެދި އިރު. އަޅުގަނޑު ހަމަ އަދިވެސް ހަމަ
ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވޭ އަޅުގަނޑު ހަމަ ފުލީ އަޅުގަނޑު ތާއީދުކުރަމޭ ތި ގަވާއިދަށް. ހަމަ އިތުރަށް ވެސް ހަރުކަށި
ގަވާއިދުތަކެއް ހައްދަވަންވީއޭ. ލޯ ޑިގްރީ ނުވަތަ އެހެން ޑިގްރީތައް ވެސް ހާސިލުކުރައްވާ ފަރާތްތަކުގެ ސައްހަކަމާ
މެދު އެ ބޭފުޅުންގެ ތަޢުލީމު ފެންވަރާ ބެހޭ ގޮތުން އަޅުގަނޑުމެން އެބަ ޖެހޭ ބަލަން. އެ ގަނެވޭ ؛ ދެން ރާއްޖެއިން
ބޭރަށް ކިޔަވަންދާ މި ކޯސްތައް ހަދާ މީހުން ވެސް އޮންލައިންކޮށް ކިޔަވާފައި ޓެސްޓަށް އެބަ ދޭ. ރައީސް
ފާހަގަކުރައްވައިފި. އޭގެ ތެރޭގައި އެބަ އުޅޭ މާލޭގައި ޓެސްޓުހަދާ މީހުން ވެސް. އެންމެންނެއް ނުޖެހޭ ދާކަށެއް. އޭގެ
އެއްބައި ކޯސްތައް ހުރީ މާލޭގައި ކިޔަވާފައި މާލޭގެ އެހުރި ތަނަކުން އެގްޒޭމް ހަދާފައި ވެސް. އެކަމަކު އޭނައަށް
38

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ވެސް ބައިވެރިވާ އިރު އެބަ އިނގޭ އިނގޭތޯ. އެހެންވެގެން އަޅުގަނޑު ހަމަ ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވޭ އެތައް ބައެއްގެ
ހައްގޭ މިގޮތުން ވިސްނައިފި ކަމަށްވަންޏާ. މި ގަވާއިދަށް ވިސްނާފައި މިހާރު ޕްރެކްޓިސްކުރާ ކަންތައްތަކަށް
ވިސްނައިފި ކަމަށްވަންޏާ މިހާރު ކިޔަވާ ކުދިންނަށް ވިސްނައިފި ކަމަށްވަންޏާ އެތައް ބައެއްގެ ހައްގުތަކެކޭ މި
ގެއްލެނީ. އެއަށް އަޅުގަނޑު ހަމަ ކުޑަ ޖަވާބަކަށް ފަހު ދެން އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ އެހެން ބޭފުޅަކު ސުވާލުކުރެއްވިއްޔާ
ކަންނޭނގެ. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ކުރުކޮށް. އަދި ދެ ބޭފުޅުން އެބަ ތިއްބެވި. ނުވަ ވަރަކަށް މިނެޓު މިހާރު އިނީ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީ މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝަފީޢު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިނގޭތޯ. އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ވަރަށް ދިގުކޮށް ވާހަކަދެއްކެވީމަ ސީދާ އޭގެން ސުވާލަކީ ކޮބައިކަން
އަޅުގަނޑަށް ފާހަގަކޮށްދެއްވައިފިއްޔާ ވަރަށް ރަނގަޅު.
ކުރެންދޫ ދާއިރާގެ މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝާމިން ޙަބީބު ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު މި ދެންނެވީ އޮންލައިންކޮށް ކޯސް ހެދުމުގައި މި ދެންނެވީ އެތައް ބައެއްގެ ހައްގެކޭ ގެއްލެނީ.
ފާހަގަކުރައްވައިފި ކޮންމެ ތަނެއްގަ އި ވެސް ކޯސްތައް ހެދޭނެއޭ. އެހެންވެއްޖިއްޔާ އޭނަ އެގްޒޭމް ހަދަން މިހާރު
ކޮލެޖުތަކާ، އަޅުގަނޑުމެން ވެސް ކޮލެޖުތަކާއި ބައެއް ކޮލެޖުތަކާ ވާހަކަދެކެވުނު. އެ މީހުންނަށް އެ ކޯހުގައި
ބައިވެރިވަނީ އެ ކުއްޖާ އެގްޒޭމު ހަދަނީ ކިހިނެއްކަން އެނގިހުރެ އިނގޭތޯ. އެ ލިޔެކިޔުންތަކޭ މި ދެންނެވީ
އެގްރިމެންޓެއް ނެތަސް ވެސް. އެހެންވެއްޖެ ކަމަށްވަންޏާ ކޮލެޖުތަކުން ލިޔެކިޔުން ނެތޭ ވިދާޅުވިޔަސް އެކަމަކު އެ
ދެއްވާ، އެ ބައިވެރިވާ ކޯސްތަކުގެ ކުދިންނަށް އިނގެއޭ އެ އޮންލައިން ކޯހެއްކަން. އެގްޒޭ މް ވެސް އޮންލައިންކަން.
އެހެންވެގެން މި ދަނީ ދުނިޔޭގެ އެއަށް ވުރެ ބްރޯޑުކޮށް ވިސްނާލަންޖެހޭ ހަމައެކަނި ރާއްޖޭގެ އެގްޒޭމެއް ނޫނޭ
އިނގޭތޯ. ޝުކުރިއްޔާ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ އެގްޒެކެޓިވް ކޮމިޓީ މެންބަރު މުޙައްމަދު ޝަފީޢު ވާހަކަދެއްކެވުން:
39

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު. ފުރަތަމަ ކަމަކަށް ތި ސުވާލުގެ ޖަވާބުގައި އަޅުގަނޑަށް ދެންނެވޭނީ ކުރިން ވެސް
ދެންނެވިހެން ކޮލެޖުތަކުން، ޔުނިވަރސިޓީތަކުން، ތަޢުލީމީ މަރުކަޒުތަކުން އެފަދަ އެޝުއަރެންސެއް ދެއްވާފައި އޮތް
ނަމަ އެއީ ދެއްވޭނެ އެއްޗެއްތޯ ފުރަތަމަ އަޅުގަނޑުމެން ވިސްނާލަން އެބަ ޖެހޭ. އެއީ އެއް ކަމެއް. ދެވަނަ ކަމަކަށް
ރައީސް ވެސް ފާހަގަކުރެއްވި ފަދައިން އަޅުގަނޑުމެން މި ދައްކަނީ ކޮމްޕީޓިން ގ އިންޓްރެސްޓުތަކެއްގެ ވާހަކަ. އެއް
އިންޓްރެސްޓަކީ މި ސްޓޭންޑެޑް ހިފެހެއްޓުމުގެ އިންޓްރެސްޓު. އަޅުގަނޑުމެން މި އިންޓްރެސްޓް ބެލެންސްކުރަން މި
ޖެހެނީ ބައެއްގެ ކޮންވީނިއަންސަށް. ކުރާ އިރު މީގައި މުހިންމީ ކޯއްޗެއްތޯ އަޅުގަނޑުމެން ބަލަން މި ޖެހެނީ. ދުނިޔޭގެ
ކޮންމެ ތަނެއްގަ އި ވެސް ރެގިއުލޭޓް، ކަމެއް ރެގިއުލޭޓްކުރާ ބަޔަކު އަޅާ ފިޔަވަޅުތަކެއްގެ ސަބަބުން އޭގެން އަސަރުކުރާ
ބަޔަކު ތިބޭނެ. ބޭންކިންގ ނިޒާމުގައި ރެގިއުލޭޓްކުރާ ފަރާތްތަކުން އެ އަޅާ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ސަބަބުން ކަސްޓަމަރުންނަށް
އަސަރުކުރާނެ. އޭގެ ތެރެއިން، އޭގެ މެދުވެރިއަކަށްވާނެ ބޭންކު. ބޭންކު ދެކެ އެންމެން ވެސް ރުޅިއަންނާނީ.
އަޅުގަނޑަށް އަންޑަސްޓޭންޑްވޭ. އެހެންނަމަވެސް، އެކަން ހިނގާނީ އެހެން. އަޅުގަނޑު ނުދަންނަވަން އެއްވެސް
ހާލެއްގައި މީގެ ސަބަބުން ދަރިވަރުންތަކަކަށް އުނދަގޫ ނުވާނެއެކޭ. އެހެންނަމަވެސް، މި ދެ އިންޓްރެސްޓު
އަޅުގަނޑުމެން އަޅަ އިކިޔާ އިރު، މިނެކިރާ އިރު އަޅުގަނޑުމެން ކޮންމެހެން ކުރަންޖެހޭނެ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި
އަޅުގަނޑުމެން މި ފާހަގަކުރަނީ. އެހެންވީމާ، އެކަން ވަރަށް މުހިންމު ކަމެއްގެ ގޮތުގައި އަޅުގަނޑު ފާހަގަކޮށްލަން.
ދެން މި ބާ ކައުންސިލުން ބާއްވާ ބާ އެގްޒޭމާއި ކޮލިފައިން ގ ލޯ ޑިގްރީ އާ، މި ދޭއްޗަކީ ވަކި ދޭއްޗެއް ކަމަށް ވިޔަސް
ގުޅިލާމެހިފައި އޮތް ދޭތި. ބާ ކައުންސިލުން އެބަ އެންޝުއަރކުރަންޖެހޭ ބާ އެގްޒޭމް ހަދަ ން އަންނަ ކެންޑިޑޭޓަކު ބާ
ކައުންސިލުގެ ޒިންމާއެއް އޮވޭ ބާ އެގްޒޭމް ހަދަން އަންނަ ކެންޑިޑޭޓަކު އެ ހަދާ، ކޮލިފައި ލޯ ޑިގްރީއަކުން އެ
ހާސިލުކުރާ ތަޢުލީމަކީ އެ އެގްޒޭމަށް އޭނައަށް އިށީނދެވޭނެ މިންވަރުގެ ތަޢުލީމަކަށް ވާންޖެހޭނެ ކަމަށް. ގާނޫނީ
ފަންނުގެ ގާނޫނު ތަސައްވުރު ކުރޭ ގާނޫނީ ތަޢުލީމުގެ ފެންވަރު ވަކި މިންވަރެއްގައި ހިފެހެއްޓުމަށް ވެސް ބާ
ކައުންސިލުގެ މެންޑޭޓުގެ ތެރޭގައި. އެހެންވީމާ، އޭގެ ތެރެއަށް ވެސް މިކަން ވަދެގެން އެބަ ދޭ. މި ހުރިހާ ކަމެއްގެ
އެމުނި އެކުލެވިގެން އަންނަ ނަތީޖާއެއް މިއީ ހަގީގަތުގައި މި ނަތީޖާއަކީ. އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ފުރުޞަތުއަރުވާނަން އަޙްމަދު ރިޔާޟަށް އިނގޭތޯ.
ތިމަރަފުށި ދާއިރާގެ މެންބަރު އަޙްމަދު ރިޔާޟް ވާހަކަދެއްކެވުން:
40

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު. މަރުޙަބާ ބާ ކައުންސިލު...
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ވީހާ ކުރުކޮށްލައްވައްޗޭ އިނގޭތޯ.
ތިމަރަފުށި ދާއިރާގެ މެންބަރު އަޙްމަދު ރިޔާޟް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! އަޅުގަނޑަކީ ވެސް ތަޢުލީމީ ދާއިރާގައި ވަރަށް ގިނަ ދުވަހު މަސައްކަތްކުރި މީހެއްގެ ހައިސިއްޔަތުން ބާ
ކައުންސިލުން މި ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަށް ވަރަށް ބޮޑަށް ތާއީދުކުރަން. އަޅުގަނޑު ހަމަ ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި މިއީ
މިކަން ކުރަންޖެހޭގޮތް. މިކަން ހިނގަންޖެހޭގޮތް. އަދި ވަރަށް ތަފުސީލުކޮށް ރައީސްގެ ވާހަކައިގަ އި ވިދާޅުވެއްޖެ މީގަ އި
އެއްވެސް މައްސަލައެއް ނެތް ވާހަކަ. އަޅުގަނޑު ވެސް ގަބޫލުކުރަން. އެއީ ކޮލެޖުތަކުން އެދެނީ ތިމަންނަމެންނަށް
2027 ޖަނަވަރީން ފެށިގެން މިކަން އެޕްލައިކުރާ ކަމަށްވަންޏާ ރަނގަޅޭ. އަނެއް ބަޔަކު މި ބުނަނީ މާރިޗު މަހު
އެކަން ކުރާ ގޮތަށް އޮތް ކަމަށްވަންޏާ ރަނގަޅޭ. އެހެންވީމާ، މިއަދު އަޅުގަނޑަށް ހީނުވޭ މާ ބޮޑު މައްސަލައެއް
އޮތްހެނެއް. ދެން އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި ކޮލެޖުތަކުން ވެސް، ޔުނިވަރސިޓީތަކުން ވެސް، އަދި މިފަދަ
ކޯސްތައް ހިންގާ ހުރިހާ ފަރާތްތަކުން ވެސް، ފޯކަސްކުރަންޖެހެނީކީ ކިޔަވާ ކުއްޖާ ބުނާގޮތަކަށް ނޫން. ކޮލިޓީ
ހިފެހެއްޓުމަށް ޓަކައި ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ކުރަންޖެހެނީ. އެހެންވީމާ، މި ގައުމަށް ވެސް ، އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވެސް
އަސްލު ހަގީގަތުގައި ފައާިދުހރީ މިހާރު ބާ ކައުންސިލު ނިންމާފައި މިއޮތް ނިންމުމަށް މަސައްކަތްކޮށްގެން ކަމަށް
އަޅުގަނޑު ފާހަގަކުރަން. ހަމަ އަޅުގަނޑަކަށް މިއަކު މާ ބޮޑު މައްސަލައެއް ނެތް. އެއީ ދެންމެ ރައީސް ވިދާޅުވި
ފަދައިން ހަމަ އެއްބައި ކޮލެޖުތަކުން އެބަ ބުނޭ މާރިޗު މަހު ފެށީމަ، މާރިޗު މަހު ފަށަން ހުއްދަ ދިނީމަ
ތިމަންނަމެންނަށް އޯކޭއޭ. އެހެންވީމާ، މިއަކު ނެތް އެއްވެސް މައްސަލައެއް. އެއީ އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިލަން ބޭނުންވާ
ވާހަކައަކީ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ލީގަލް އެޑި ޔުކޭޝަން ކޮމިޓީގެ ނައިބު ރައީސް ޢަލީ ނަޢީމް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު. އަޅުގަނޑު ލީގަލް އެޑިޔުކޭޝަން ކޮމިޓީގެ، ބާ ކައުންސިލުގެ ލީގަލް އެޑިޔުކޭޝަން ކޮމިޓީގެ
ވައިސް ޗެއަރ މިވަގުތު. އަޅުގަނޑު ހަމަ މެންބަރުން ކުރެއްވި ބައެއް ސުވާލުތަކަށް އަޅުގަނޑު ލޯ ސްކޫލުތަކާ
އެއް ކޮށް ދެކެވުނު ވާހަކަތަކަށް ބޭސްކޮށްފައި ބައެއް ވާހަކަތައް ދަންނަވައިލަންވެގެން. އެއްކަމަކީ މެންބަރަކު ކުރެއްވި
41

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ސުވާލެއް އެމް.އެން.ޑީ.އެފް ނުވަތަ ފުލުހުންގެ ޚިދުމަތުގެ އެ ބޭފުޅުންނާ އެއްވެސް ވަރަކަށް އަޅުގަނޑުމެން
މަޝްވަރާކުރެ ވުނުތޯ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ސެކަންޑް އެމަންޑްމަންޓް ޕަބްލިޝްކުރެވުނީ 16 ޖުލައި 2026ގައި. ދެން 20
މޭ 2026ގައި އަޅުގަނޑުމެން ލޯ ސްކޫލުތަކާ ބައްދަލުކުރިން އޭގެ ކުރިން. ދެން ލޯ ސްކޫލު ތަކާ ބައްދަލުކުރެވުނީ އެއީ
އެންމެ ޑައިރެކްޓް ސްޓޭކްހޯލްޑަރގެ ހައިސިއްޔަތުން. ދެން ވަކިވަކި މުއައްސަސާތަކަކީ އަޅުގަނޑުމެން އަނެއްހެން
ވަރަށް ގިނަ މުއައްސަސާތަކުގައި ހަމަ އެބަ ކުދިން ކިޔަވާ. އެހެންވީމާ، ވަކިވަކިން ކުދިން ކިޔަވާ މުއައްސަސާތަކާ
އަޅުގަނޑުމެން ބައްދަލެއް ނުކުރަން. އަޅުގަނޑުމެން ބައްދަލު މި ކުރީ މީގެ ސީދާ ޑައިރެކްޓް ފޯކަސް މި އޮންނަ،
ޑައިރެކްޓްލީ މި އޮންނަނީ ލޯ ސްކޫލުތަކާ. އެހެންވީމާ، ލޯ ސްކޫލުތަކާ ބައްދަލުކުރެވުނު. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެން
މީގައި އަދި އެބަ ޖެހޭ ވަރަށް ބޮޑަށް ފާހަގަކުރަން މީގެ ފޯކަސް މި ދަނީ ހަގީގަތުގައި ކުދިންނަށް. ކުދިންގެ
ބަދަލުގައި އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މީގެ ފޯކަސް ދާން މި ޖެހެނީ އެ އިންސްޓިޓިއުޝަންތަކަށްހެން. ލޯ ސްކޫލުތަކަށްހެން.
މިހާރު ކުދިންނަށް ވަކި ކަމެއް އަޅުގަނޑުމެން ލާޒިމުކުރީކީ ނޫން. މި ލާޒިމުކޮށްފައި މި އޮތީ ލޯ ސްކޫލުތަކަށް.
އެހެންވީމާ، ލޯ ސްކޫލުތަކަށް މި ދިމާވެގެން، މި އިޞްލާޙުގެ ސަބަބުން ލޯ ސްކޫލުތަކަށް ކޮންކަހަލަ ދަތިތަކެއްތޯ
ދިމާވަނީ. އެހެންވީމާ، އެ ލޯ ސްކޫލުތަކުން މި ކަންކަން އެގޮތަށް ހަމަޖައްސައިދީފި ކަމަށް ވެއްޖިއްޔާ އެ ކުދިންނަށް
އެ ދިމާވި ދަތިތަކަށް ޙައްލު ހޯދައިދިނުމުގެ މެދުވެރިއަކީ ލޯ ސްކޫލުތައް. އެހެންވީމާ، ފުރަތަމަ އިޞްލާޙު ގެނައުމުގެ
ކުރިން އަޅުގަނޑުމެން ލޯ ސްކޫލުތަކާ ބައްދަލުކުރިން. އަދި އޭގެ ފަހުން ހަމަ ބާ ކައުންސިލުގެ އިސްނެގުމުގެ މަތީން
ލޯ ސްކޫލުތަކަށް ދަޢުވަތު ދިނިން އަޅުގަނޑުމެންނާ ބައްދަލުކުރަން. އެ ބައްދަލުކުރުންތަކަށް އެ ބޭފުޅުންނަށް
ދަތިވެދާނެތީ އަޅުގަނޑުމެން ސީދާ ލޯ ސްކޫލުތަކަށް ހާޒިރުވެ އެ ބޭފުޅުންގެ ޝަކުވާ އަޑުއަހަން އަޅުގަނޑުމެން
ދަޢުވަތު ދިނިން. ދިން އިރު އަޅުގަނޑުމެން ގިނަ ލޯ ސްކޫލުތަކާ ބައްދަލުކުރެވިއްޖެ. ކުރެވުނު އިރު
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ލިބުނު ފީޑްބެކަކީ އެ ބޭފުޅުން މިހާރު މަސައްކަތްކުރަމުންނޭ މި ދަނީ މި އިންތިޒާމުތައް
ހަމަޖެއްސުމަށް ޓަކައި. އެހެންވީމާ، އެ ބޭފުޅުން ކުރައްވަމުން ގެންދަވާ ބައެއް މަސައްކަތްތަކުގެ ތަފުސީލުތައް ވެސް
އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވި. ބައެއް ހިސާބުތަ ކުގައި ސެންޓަރު ހެދުން، ނޫނީ ބައެއް ކައުންސިލުތަކާ ގުޅައިގެން
ކުރަންޖެހޭ ކަންކަން ކުރުން. އެހެންވީމާ، އެ ބޭފުޅުން މަސައްކަތްތަކެއް އެބަ ކުރައްވާ. އެހެންވީމާ، އޭގެ ތެރެއިން
ހުރި އެއްވެސް ދައްޗެއް ހުރެއްޖެ ކަމަށް ވެއްޖިއްޔާ އަޅުގަނޑުމެން ޔަގީންކަން ދީފައި އޮންނާނީ ދައުލަތުގެ
މުއައްސަސާތަކުގެ ތެރެއިން ބާ ކައުންސިލަށް ކޮންކަމެއްތޯ ކޮށްދެވޭނީ. އެކަންކަމަށް ލިޔުމުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް
ހުށަހެޅީމަ އެކަންކަން އަޅުގަނޑުމެން ކޮށްދޭނެ ވާހަކަ ދަންނަވާފައި އޮންނާނީ. އެހެންވީމާ، މިހާރު ލޯ ސްކޫލުތައް
އެއްވެސް ކުއްޖަކަށް ދަތިވާ ކަމަށް ވެއްޖިއްޔާ ؛ މިހާރު ހުރިހާ މެންބަރުން ވެސް، ހުރިހާ ބޭފުޅުން ވެސް
42

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ފާހަގަކުރައްވައިފި އިއްޒަތްތެރި މެންބަރުން ފާހަގަކުރައްވައިފި މިއީ ވަރަށް ރަނގަޅު އިޞްލާޙެއް ކަމަށް.
އެހެންވެއްޖިއްޔާ ދެން އުފެދޭ ސުވާލަކީ މިހާރު ކިޔަވާ ކުދިންނަށް ކިހިނެއްތޯ ވާނީ. މިހާރު ކިޔަވާ ކުދިންނަށް އެބަ
އޮތްތޯ ގޮތެއް ހެދެން. އެހެންވެއްޖިއްޔާ މިހާރު ކިޔަވާ ކުދިންނަށް ހަގީގަތުގައި ލޯ ސްކޫލުތަކުން އެ
އެރޭންޖުމަންޓުތައް، އެ އިންތިޒާމުތައް ހަމަޖައްސައިދީފި ކަމަށް ވެއްޖިއްޔާ ކީއްކުރަންތޯ އަޅުގަނޑުމެން މަޑުކުރަންވީ
3 އަހަރުވަންދެން. އެއީ ކޮންމެ ގޮތެއް ވިޔަސް މިހާރު ކިޔަވާ، މިހާރު ކިޔަވަމުންދާ ކުދިންނަށް މި އުސޫލު
ބަދަލުކޮށްފި ކަމަށް ވެއްޖިއްޔާ އޭގެ އަޅުގަނޑުމެން މަޑުކުރަންޖެހޭނެ 3 އަހަރުވަންދެން. އެއީ ފުރަތަމަ އަހަރު
ޖޮއިންކޮށްފައި ތިބި ކުދިން. އަދި އެ ކުދިން ނިމޭނީ ކޮންއިރަކުން ކަމެއް ވެސް ނޭނގެ. ބައެއް ކުދިން އެބަ ނަގާ 5
އަހަރު ވެސް ލޯ ޑިގްރީ ޕުރޮގު ރާމެއް ނިމެން. އެއީ ފާސްނުވެގެން މިހެން ދަމުންދަމުން ގޮސް. އެހެންވީމާ، ކިހިނެއްތޯ
އަޅުގަނޑުމެން މަޑުކުރާނީ އެހާ ދިގު މުއްދަތަކަށް. ކޮންމެހެން މަޑުކުރުމުގެ ބޭނުމެއް އެބަ އޮތްތޯ؟ ހުރިހާ
އެންމެންނަށް ވެސް އިއްތިފާގު ވެވޭ ކަމެއް މިއީ ވަރަށް ރަނގަޅު ކަމެއް ކަމަށް. އެހެންވެއްޖިއްޔާ ލޯ ސްކޫލުތަކުން މި
އިންތިޒާމު ހަމަޖައްސައިދީފި ކަމަށް ވެއްޖިއްޔާ އެ މަޑުކުރުމުގެ އެއްވެސް ބޭނުމެއް ނެތް. ކޮންމެހެން ވަކި އެ ކުދިން
މިސާލަކަށް މި އެއްބަސްވެފަ އި އޮތީ ، ބަލަމާ ހިނގާ އެއްބަސްވެވިފައި އޮތީ. އެހެންވެއްޖިއްޔާ ވެސް އެ
އެއްބަސް ވުމަކަށް ވަކި ގޮތަކަށް އޮފަރ ލެޓަރ ދީގެން އެގޮތަށް ވެވޭ އެއްބަސްވުންތަކަކީ އޭގެ މައްޗަށް ރެގިއުލޭޓަރީ
އެއްވެސް ކަހަލަ ބަދަލެއް އައިއްސި، މިއީ އަލަކަށް ނޫން...
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ކުރުކޮށްލަދެއްވައްޗޭ އިނގޭތޯ.
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ލީގަލް އެޑި ޔުކޭޝަން ކޮމިޓީގެ ނައިބު ރައީސް ޢަލީ ނަޢީމް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަލަކަށް ނޫން ރެގިއުލޭޓަރީ ޗޭންޖެއް އައިސްގެން ކުދިންނަށް އަސަރު މި ކުރަނީ. އެމް.ކިޔު.އޭއިން މީގެ ކުރިން ވެސް
ވަރަށް ގިނަ ހަމަ އަބަދު ވެސް އެކި ކަންކަމުގައި އިޞްލާޙުތައް ހުށަހަޅުއްވަމުން ގެންދަވަނީ. އިޞްލާޙުތައް
ގެންނަވަމުން ގެންދަނީ. އެ އި ޞްލާޙުތައް އަބަދު ވެސް ކުދިންނަށް އޭގެ އަސަރުކުރޭ. އެހެންވީމާ، އެ ހިނގަނީކީ ހަމަ
އެކަމާ ގުޅިގެން ކޮލެޖުތަކަށް ގިނަ ފަހަރަށް އޮބްލިގޭޝަން މި އޮންނަނީ. މި މައްސަލައިގައި ވެސް، މި ކަމުގައި
ވެސް މި އޮތީ މި އޮބްލިގޭޝަން މި އޮތީ ކޮލެޖުތަކާއި އިންސްޓިޓިއުޓުތަ ކު ގެ މައްޗަށް. އެ ބޭފުޅުންގެ ކަމެއް އެ
އިންތިޒާމުތައް ހަމަޖެއްސެވުމަކީ. އެ ހަމަޖެއްސުމުގައި އެއްވެސް ދައްޗެއް އުޅޭ ކަމަށް ވެއްޖެއްޔާ އެ ބޭފުޅުން
43

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އަޅުގަނޑުމެންނާ ވެސް ރީޗްއައުޓުކުރެވޭނެ. ބާ ކައުންސިލުން ވެސް ހަމަ އެ ޔަގީންކަންދީފައި އޮންނާނީ ކިހިނެއް،
ކޮން ގޮތަކަށްތޯ އަޅުގަނޑުމެން ނަށް އެ އެހީތެރިކަންދެވޭނީ. އަދި އޭގެ އިތުރުން ހަމަ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު ކުރެއް ވި
ސުވާލެއް ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ތިބި ކުދިންނަށް ކިހިނެއްތޯ. މީގައި ބަލައިލަން އެބަ ޖެހޭ ލޯ ޕުރޮގުރާމުތައް
ކީއްވެގެންތޯ ވަކި ތަނެއްގައި ހުރެގެން ނުކިޔެވެނީ. ކޮންމެ ތަނެއްގައި ހުރެގެން ވެސް ލޯ ޕުރޮގުރާމު އެބަ ކިޔެވޭ.
ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި ހުރެގެން ހުންނަ؛ މިސާލަކަށް ބަލަމާ ހިނގާ! ލޯ ޕުރޮގުރާމުތަކާއި މިސާލަކަށް ޑޮކްޓަރުކަން
ކިޔެވުން ކަހަލަ ޕުރޮގުރާމުތަކަކީ ކޮންމެކޮންމެ ގޮތަކަށް އޭގެ އިމްތިޙާނުކުރެވޭ ކަންތައްތަކެއް ނޫން. އޮންލައިންކޮށް
ޑޮކްޓަރުކަމުގެ ޕުރޮގުރާމެއް ނުކިޔެވޭނެ. ހަމަ އެގޮތަށް ލޯ ޕުރޮގުރާމަކީ ވެސް ވަރަށް ހައްސާސް، ވަރަށް މީހުންގެ
ހައްގުތަކާ ގުޅިފައި އޮތް ކަމަ ކަށްވާތީ، ދުނިޔޭގެ ހަމަ ވަރަށް ގިނަ ގައުމުތަކުގައި ވަރަށް މަދު ގައުމެއްގައި މެނުވީ
ލޯ، ފުރަތަމަ ޑިގްރީ ޕުރޮ ގުރާމެއް އެ ބޭފުޅުންގެ ބާ އެގްޒާމަށް އެލަވްކުރާ ކޮލިފައިންގ ލޯ ޑިގްރީ އޮންލައިންކޮށް
ނުކިޔެވޭނެ. މިސާލަކަށް އިނގިރޭސިވިލާތުގައި ކަމަށް ވެއްޖެއްޔާ އެންމެ، އޮންލައިންކޮށް އެންމެ ރަނގަޅަށް ހިންގާ
އެއް ޕުރޮގުރާމު ޔުނިވަރސިޓީ އޮފް ލަންޑަނުގެ ޕުރޮގުރާމު. އެ ޕުރޮގުރާމަކީ އޮންލައިން ޕުރޮގުރާމެއް.
އެހެންނަމަވެސް، އެ އޮންލައިން ޕުރޮގުރާމުގައި ވެސް އެގްޒަމިނޭޝަން ހަދަންޖެހެނީ ކޮންމެވެސް މަރުކަޒެއްގައި.
މިސާލަކަށް، ރާއްޖޭގައި ވެސް ވަރަށް ގިނަވާނެ ޔުނިވަރސިޓީ އޮފް ލަންޑަނުގެ އޮންލައިން ޕުރޮގުރާމު ކިޔަވާ ކުދިން.
އެ ކުދިންނަށް އިންތިޒާމު ހަމަޖެއްސިފައި މި އޮތީ ޑިޕާޓްމަންޓް އޮފް ޕަބްލިކް އެގްޒަމިނޭޝަނުން އެ ބޭފުޅުން އެ
އިންތިޒާމުތައް ގުޅިގެން ހަމަޖައްސާފައި އޮންނަނީ. ބައެއް ކުދިން ތިބޭނެ، ހަމަ ބައެއް ފަހަރު އަޅުގަނޑަށް އިނގޭ
ބައެއް އަހަރުތަކު ގައި އޮންނަ އެގްޒަމިނޭޝަން އެންމެ ކުއްޖަކަށް ވެސް ޑިޕާޓްމަންޓް އޮފް ޕަބްލިކް އެގްޒަމިނޭޝަނުން
އިންތިޒާމު ހަމަޖައްސައިދޭ. ހަމަ އެގޮތަށް ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި މިސާލަކަށް ކުދިން ތިބެނީ. އެހެންވެއްޖެއްޔާ އެ
އިންސްޓިޓިއުޝަންތަ ކުން މިހާރު ވެސް ހަމަ ދައުލަތުގެ ވަރަށް ގިނަ ކަންކަމުގައި އެމްބަސީތަކާއި މި ތަންތަނަށް
ވެސް ހަމަ އިންތިޒާމުތައް އެބަ ހަމަޖައްސައިދޭ. މިސާލަކަށް...
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ކުޑަކޮށް ކުރުކޮށްލައިދެއްވައްޗޭ.
ބާ ކައުންސިލުގެ ލީގަލް އެޑިޔު ކޭޝަން ކޮމިޓީގެ ވައިސް ޗެއަރޕަރސަން ޢަލީ ނަޢީމް ވާހަކަދެއްކެވުން:
44

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އާދެ! މި ނިންމައިލަނީ އިނގޭތޯ. އެހެންވީމާ، މިގޮތުން މިސާލަކަށް އެމްބަސީތަކުގައި ވެސް މި ހުންނަ ބައެއް ކަހަލަ
އެއް ޗެހީގައި ސޮއިކުރުމުގެ އިންތިޒާމުތައް ހަމަ އެ ކަންކަން ވެސް އެބަ ކޮށްދޭ. ކޮންމެހެން ރާއްޖެއިން ބޭރުގައި
ކުއްޖަކު ހުރި ކަމަށް ވެއްޖެއް ޔާ އެ ކުއްޖަކަށް އެމްބަސީތައް މެދުވެރިކޮށް ވެސް އެ ތަނަށް ހާޒިރުވެގެން ވެސް އެ
އިންތިޒާމުތައް ހަމަޖެއްސުމުގެ ފުރުޞަތު އެބަ އޮތޭ. އެއީ އަޅުގަނޑު ފާހަގަކޮށްލަން ބޭނުންވީ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އަޅުގަނޑު ދެން ފުރުޞަތުއަރުވާނަން އަޝްރަފް ރަޝީދަށް. އޭގެ ފަހުގައި އިސްމާޢީލް ނިޒާރަށް ފުރުޞަތުއަރުވާފައި
ދެން ނިންމައިލަން އެއްޗެއް ބާ ކައުންސިލަށް އަރުވާފައި ނިންމައިލާނަން އިނގޭތޯ. އެހެންވީމާ، ވީހާ ބޮޑަށް
ކުރުކޮށްލައިދެ އްވުން ވަރަށް ބޮޑަށް އެދެން.
ފަރެސްމާތޮޑާ ދާއިރާގެ މެންބަރު އަޝްރަފް ރަޝީދު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު. މަރުޙަބާ ބާ ކައުންސިލުގެ ހުރިހާ ބޭފުޅުންނަށް. އަޅުގަނޑު ވެސް ފާހަގަކޮށްލަން
ބޭނުންވަނީ ތި ބޭފުޅުން ގެނެސްފައި މިހިރަ އިޞްލާޙަކީ ހަމަ ހަގީގަތުގައި ވެސް ރަނގަޅު އިޞްލާޙެކޭ. ހަމަ
އިއް ޒަތްތެރި ހުރިހާ މެންބަރުން ވެސް އަދި ތި ބޭފުޅުން ވެސް ތި ބޭފުޅުންނަށް އަމިއްލަފުޅަށް ގަބޫލުކުރެ އްވި ގެން އެ
އިޞްލާޙު ގެންނަވާނީ. ދެން ހުރިހާ މެންބަރުންބަ ށް ވެސް ގަބޫލު އެބަ ކުރެވޭ މިއީ ރަނގަޅު އިޞްލާޙެއްކަން. މީގައި
ދިމާވެގެން މި އުޅެނީ އެންމެ މައްސަލައެއް. ހަގީގަތުގައި އަޅުގަނޑު ވެސް ސާފުކޮށްލަން ބޭނުންވި ޕޮއިންޓުގެ ޖަވާބު
ދެންމެ ޢަލީ ނަޢީމް ދެއްވައިފި. އެހެންވީމާ، މި ވަގުތު ކިޔަވަމުން މި ދާ ކުދިންގެ ތެރެއިން މި މައްސަލަ ތި
ބޭފުޅުން ތި ގެނައި އިޞްލާޙާ ގުޅިގެން އުނދަގޫ ތަހަންމަލުކުރަންޖެހޭ ކުދިންނަށް މީގެ ތެރެއިން ގެނެވޭނީ ކޮން
ޙައްލެއްތޯ، އެ ޙައްލު ގެނެ ސްދިނުމަށް ޓަކައި ތި ބޭފުޅުންނަށް ކުރެއްވޭނީ ކޮންކަމެއްތޯ، އެއީ ހަމައެކަނި
ސާފުކޮށްލަން ބޭނުންވަނީ. އެއީ އަދި ކޮލިފިކޭޝަން އޮތޯރިޓީއާ ވާހަކަދައްކައިގެން ނަމަވެސް ތި ބޭފުޅުން ކޮލެޖުތަކާ
ވާހަކަދައްކައިގެން ނަމަވެސް ދިމާވެފައި ހުރި މައްސަލައަށް ޙައްލު ގެނެސްދިނުމަށް ޓަކައި ތި ބޭފުޅުންނަށް
ކޮށްދެއްވޭނީ ކޮންކަމެއްތޯ. އެންމެން ވެސް ގަބޫލު އެބަ ކުރޭ ގެއްލުންތަކެއް އެބަ ވާކަން ކޮންމެވެސް ބަޔަކަށް
ކޮންމެވެސް މިންވަރެއްގެ. އެހެންވީމާ، އެ ގެއްލުން ކުޑަވާގޮތަށް ތި ބޭފުޅުންނަށް ކޮށްދެވޭނީ ކޮންކަމެއްތޯ އެއީ
އަޅުގަނޑު ކޮށްލަން ބޭނުންވާ ސުވާލަކީ؟ ޝުކުރިއްޔާ.
45

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! އިސްމާޢީލް ނިޒާރު. ދެން އޭގެ ފަހުގައި ނިންމައިލުމުގެ ގޮތުން އެ ސުވާލުތައް ޖަވާބާ އެއްކޮށް ތި ކޮޅުން
ނިންމައިލަދެއްވުން. ޝުކުރިއް ޔާ.
ފޭދޫ އުތުރު ދާއިރާގެ މެންބަރު އިސްމާޢީލް ނިޒާރު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިއްޒަތްތެރި މުގައްރިރު. ދެންމެ އިއްޒަތްތެރި މެންބަރު އަޝްރަފް ރަޝީދު ހަމަ އަޅުގަނޑު ހަމަ
އަހައިލަން ބޭނުންވި ސުވާލު އެއީ ޖުމުލަކޮށް. އެކަމަކު އަޅުގަނޑު ހަމަ ކޮށްލަން ބޭނުން ތި ބޭފުޅުންނަށް
އެނގިލައްވާތޯ މިހާރު ތި ގަވާއިދު ގެނައުމުގެ ސަބަބުން އިފެކްޓްކުރާނީ ގާތްގަނޑަކަށް ކިހާވަރެއްގެ ކުދިންނަށް ކަމަށް
އިން ޖެނެރަލް؟ އަޅުގަނޑު ދެން ދެންމެ ބޭރަށް ދާން ޖެހުނު ކުޑަ އެހެން ކަމެއްގައި. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑަށް
މަޢުލޫމާތު ނޭނގޭތީ ހަމަ އަހައިލަން ބޭނުން ކިހާވަރަކަށް ކުދިންނެއްތޯއޭ އެސްޓިމޭޓެޑްލީ މި ޗޭންޖުގެ ސަބަބުން
އިފެކްޓްކުރާނީ އެނގިލައްވާތޯ އެއްވެސްވަރަކަށް؟
ދިވެހިރާއްޖޭގެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ޝުކުރިއްޔާ. އެންމެ ފަހުން ތި ކުރެއްވި ސުވާލާ ގުޅިގެން. އަޅުގަނޑު ކުރިން ދަންނަވައިލިހެން ނޭޝަނަލް
ޔުނިވަރސިޓީއާއި އިސްލާމިކް ޔުނިވަރސިޓީއާ ދެ ޔުނިވަރސިޓީގައި އެ އިޝޫއެއް ނެތް. އެއީ އެ ބޭފުޅުން އަބަދު
ވެސް އިން ޕަރސަންކޮށް އިމްތިޙާނު ބާއްވާތީވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް މައުލޫމާތު ހިއްސާކޮށްފައި މި ވަނީ ޒިކުރާ
ކޮލެޖު، ވިލާ ކޮލެޖުން. އަދި އެވިޑް ކޮލެޖަކުން އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް މައުލޫމާތު ހިއްސާއެއް ނުކުރައް ވާ. އެކަމަކު
ޒިކުރާ ކޮލެޖުން ވެސް އަދި ވިލާ ކޮލެޖުން ވެސް ދަރިވަރު ންގެ ޖުމުލަ އަދަދު ވިދާޅުވޭ މިހާރު ކިޔަވަމުންދާ. އެއީ
ޒިކުރާ ކޮލެޖުގައި 161. ވިލާ ކޮލެޖުގައި 139. އެހެންނަމަވެސް، އޭގެ ޑިސްއެގްރިގޭޓު އިންފޮމޭޝަނެއް އަދި އެ
ކޮލެޖުތަކަކުން އަޅުގަނޑުމެންނަކާ ހިއްސާއެއްނުކުރޭ. މާނައަކީ ކިތައް ދަރިވަރުންތޯ އިން-ޕަރސަން، ކިތައް
ދަރިވަރުންތޯ އޮންލައިންކޮށް ކިޔަވަނީ. ޝުކުރިއްޔާ.
ފޭދޫ އުތުރު ދާއިރާގެ މެންބަރު އިސްމާޢީލް ނިޒާރު ވާހަކަދެއްކެވުން:
ލައްބަ. އެހެންވީމާ، ހަމަ އަޅުގަނޑު މި ވާހަކަ މި ދައްކަނީ. ދެން އަޅުގަނޑު ވެސް ގަބޫލުކުރެވޭ މި ފަދަ
ޑިޒިޝަނެއް ނަގާ އިރު ބޭނުންވާ އެންމެ މުހިންމު، އެންމެ އެކިއުރޭޓް އިންފޮމޭޝަން ނެތްކަން ހަގީގަތުގައި ވެސް.
46

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
އެހެންވީމާ، ދެންމެ އެ މެންބަރު ފާހަގަކުރެއްވި ގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެންގެ ރިކުއެސްޓެއް ހަމަ، މިއީ މަދު އަދަދެއްގެ
ކުދިންގެ ވާހަކަ މި ދައްކަނީ. އެހެންވީމާ، މި ނިންމެވި ނިންމެވުމަކާ ފަހަރެއްގައި ވެސް އަޅުގަނޑުމެން ދެކޮޅުހަދަނީކީ
ނޫނޭ. ދެންމެ ޢަލީ ނަޢީމް އެ ފާހަގަކުރެއްވި އިރު ހަމަ ޖަވާބު، ބޭނުންވި ޖަވާބު ވެސް ލިބުނު. އެކަމަކު
އެންބަސީތަކުންނާއި ތިހެން ތި ކަންތައްތައް ކުރުމަކީ އަޅުގަނޑުމެން މިހެން ބުންޏަސް ބައެއް ފަހަރު ޑިފިކަލިޓީސް
ވެސް ހުރޭ. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުމެންގެ މި ކޮންސަރނަ ކީ އެފަދަ ކަންތައްތައް ހަމަޖެހޭނެ ކޮންމެވެސް ކަހަލަ
އުސޫލެއް ވެސް އަޅުގަނޑުމެން އިންސްޓިޓިއުޝަންސްތަކާ ވާހަކަދެކެވިގެން ނިމިގެން ކަމަށް އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރަނީ
ތިފަދަ ބޮޑު އިމްޕެކްޓެއް، ކިޔަވަމުން އަންނަ ކުދިންނަށް އިމީޑިއެޓް އިމްޕެކްޓެއް އަންނަ ކަމެއް ނިންމެން ވާނީ.
އަޅުގަނޑަށް ވިސްނޭ ގޮތް. އެހެންވީމާ، އަޅުގަނޑުގެ ހަމަ މި ވަގުތު ދެން ނެތީމާ، ސުވާލުތަކެއް އެބަ ހުރި.
އެހެންވިޔަސް ކުރުކޮށްލާނަން. އަޅުގަނޑުމެންގެ ހަމަ ރިކުއެސްޓަކީ ތި ބޭފުޅުން ބައްލަވައިދެއްވުން މިހާރު މި
ކިޔަވަމުންދާ ކުދިންނަށް މި ގެނައި ބަދަލުގެ ސަބަބުން ވީހާ ވެސް އިމްޕެކްޓް ކުޑަކޮށް އެކަން ކުރެވޭނެ މަގެއް
ފެނޭތޯ. އެއީ ހަމަ އަޅުގަނޑުމެންގެ ރިކުއެސްޓެއް. ޝުކުރިއްޔާ. ޝުކުރިއްޔާ މުގައްރިރު.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
ޝުކުރިއްޔާ އިނގޭތޯ. އެހެންވީމާ، ނިންމާލަން އަޅުގަނޑު 1 މިނެޓުގެ ފުރުޞަތު އިނގޭތޯ، ވަގުތު ހަމަ ހަމަވެފައި
އޮތީ. ދެން ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ ވަޑައިގެން ބައިވެރިވެދެއްވީތީ. އާދެ!
ހިތަދޫ ދެކުނު ދާއިރާގެ މެންބަރު އިބްރާހީމް ނާޒިލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
ރައީސް ވިދާޅުވި 1 ޖަނަވަރީ 2027ގެ ނިޔަލަށް. އެއީ ކޯއް ޗެއް ބަލައިގެންތޯ ޖަނަވަރީ ގެނެސްފައި އެ އޮތީ؟
ދިވެހިރާއްޖެ ބާ ކައުންސިލުގެ ރައީސް ޙުސައިން ސިރާޖް ވާހަކަދެއްކެވުން:
1 ޖަނަވަރީ؛ މާފުކުރައްވާތި، އަޅުގަނޑު ކުރިން ދަންނަވައިލި ގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެން މި ބަދަލު ގެނައުމުގެ ކުރިން
ވެސް ސްޓޭކްހޯލްޑަރސްއާ މަޝްވަރާކުރިން. އަދި މި ބަދަލު ގެނެސް އިޢުލާނުކުރުމާ ގުޅިގެން ވެސް އެންމެ ފުރަތަމަ
އަޅުގަނޑަށް ހީވަނީ މަޖިލީހަށް ޕެޓިޝަނެއް އައުމުގެ ކުރިން އަޅުގަނޑުމެން ހެދި އުސޫލެއްވީމަ އަޅުގަނޑުމެންނާ
ހަމައަށް ފުރަތަމަ އަންނާނީ. އައީމާ އަޅުގަނޑުމެން އެމް.ކިޔު.އޭއާއި އެހެން އިދާރާތަކާ ދެއްކި ވާހަކައިގައި އެ އިދާރާ،
47

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
ޚާއްސަކޮށް އެމް.ކި ޔު.އޭގެ ސަޖެސްޝަނެއް އެއީ 1 ޖަނަވަރީ 2027އަށް މި ގަވާއިދުގެ ތަންފީޒުކުރުމުގެ މަރުޙަލާ
ލަސްކޮށްދެއްވާށޭ. ޝުކުރިއްޔާ.
ދިވެހިރާއްޖެ ބާ ކައުންސިލުގެ ނައިބު ރައީސް އިބްރާހީމް ޝަމީލް ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ ބާ ކައުންސިލުގެ ފަރާތުން ތި ބޭފުޅުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް މި މައުލޫމާތު
ހިއްސާކުރުމަށް ޓަކައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފުރުޞަތުދެއްވީތީ. އަޅުގަނޑު ވަގުތު ވެސް ވަރަށް ދިގުލައިގެން
ހިނގައްޖެ. ކުރުކޮށްލާނަން. ޚުލާސާއަކީ އަޅުގަނޑުމެން މި ގަވާއިދު އެކުލަވައިލަ އިފައި މި އޮތީ ބަދަލު ގެނައީ ގާނޫނީ
ފަންނުގެ ގާނޫނުގެ ދަށުން ބާ ކައުންސިލާ މަތިކޮށްފައި އޮތް ޒިންމާގެ ދަށުން ގާނޫނީ ފަންނުގައި އަދި ގާނޫނީ
ތަޢުލީމުގެ ފެންވަރު މަތިކުރުމަށް ޓަކައި އަދި މި އެސެސްކުރެވޭ އެސެސްމަންޓުތަކުގެ އިންޓެގްރިޓީ ކަށަވަރުކުރުމަށް
ޓަކައި އަޅުގަނޑުމެން ގެނެސްފައި ހުރި ބަދަލުތަކެކޭ. މި ބަދަލުތަކުގެ ސަބަބުން ބައެއް ދަރިވަރުންނަށް އޭގެ
އުނދަގޫތަކެއް ތަހަންމަލުކުރަން ނުޖެހެއެކޭ އަޅުގަނޑު ނުދަންނަވަން. އެ ކަންކަމާ ގުޅިގެން މި ދަރިވަރުންނާ
އަޅުގަނޑުމެން ބައްދަލުކުރިން. ލޯ ކޮލެޖުތަކާ އަޅުގަނޑުމެންނާ އެބަ ބައްދަލުކުރެވޭ. އެ ބޭފުޅުންގެ ކޮންސަރންތައް
އަޑުއެހުމަށް ފަހު އަޅުގަނޑުމެން ފުރަތަމަ މި އިޞްލާޙަށް ޢަމަލުކުރަން ފަށާ ތާރީޚު މިހާރު އަޅުގަނޑުމެން ވާނީ
ޖަނަވަރީ 2027އަށް ފަސްކޮށްފައި. އެގޮތަށް އަޅުގަނޑުމެން ފަސްކުރި އިރު އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ކަމާ ބެހޭ
ކޮމިޓީތަކުން ލޯ ކޮލެޖުތަކާ ބައްދަލުކުރި އިރު އެ ބޭފުޅުން އެބަ ވިދާޅުވޭ ޖަނަވަރީއަށް އަޅުގަނޑުމެން ފަސްކުރި
މައިގަނޑު ސަބަބަކީ ކޮލެޖުތަކުގެ ކިޔެވުންތައް، ކިޔެވުމުގެ މަރުޙަލާތައް މި އޮންނަ ގޮތުން އާންމު ގޮތެއްގައި
ޖަނަވަރީގައި ސެމިސްޓަރ އެއް ފެށޭ ކަމަށް ވާ ނަމަ، ދެން އެ ސެމިސްޓަރެއްގެ އެގްޒާމް އޮންނާނީ މާރިޗު، އެޕްރީލް
ހިސާބުގައި. އެހެންވީމާ، އެ ބޭފުޅުންނަށް އެ އިންތިޒާމު ހަމަޖައްސަން ޖަނަވަރީން ފެށިގެން ، އަޅުގަނޑުމެން މިހާރު
އިޢުލާނުކޮށްފައި އޮތަސް ޖަނަވަރީން ފެށިގެން ގަވާއިދަށް ޢަމަލުކުރަން ފަށާ ކަމަށް ވާ ނަމަ، އެ ބޭފުޅުންނަށް
އެހާތަނަށް އެގްޒާމް ސެންޓަރުތަކެއް ރަށްރަށުގައި ގާއިމުކޮށް، އެ ކަންކަން ކުރަން އެކަށީގެންވާ ވަގުތު ލިބޭނެ ކަމަށް.
އެއީ އެމް.ކިޔު.އޭގެ ރެކޮމަންޑޭޝަނާއި އެ ކަންކަމަށް ވެސް ރިއާޔަތްކުރުމަށް ފަހު އަޅުގަނޑުމެން އެ ނިންމުންތައް
ނިންމާފައިވަނީ. މިހާތަނަށް ވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް އޭގެ ފަހުން ވެސް ދަރިވަރުންގެ ފަރާތުން އަންނަ ޝަކުވާތަކަށް
އަޅުގަނޑުމެން އެބަ އެޑްރެސްކުރަން. ދެންމެ ބައެއް މެންބަރުން ފާހަގަކުރެއްވިހެން ފުލުހުންގެ ޚިދުމަތުގައި،
އެމް.އެން.ޑީ.އެފްގައި ވަރަށް ގިނަ ދަރިވަރުން ކިޔަވާ ތަންތަނާ ގުޅޭ ގޮތުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކޮންސަރން އަންނަ
ކަމަށް ވާ ނަމަ އެ އިދާރާތަކާ ގުޅިގެން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ ކަންކަމަށް އެޑްރެސްކުރުމަށް ޓަކައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް
48

ޖުޑީޝިއަރީ ކޮމިޓީގެ 11 ވަނަ ބައްދަލުވުން 18 އޮކްޓޫބަރު 2026
މަޝްވަރާކުރެވިދާނެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ވަކި ނިންމުންތަކެއް ނުނިންމޭނެ ބައެއް ކަންކަން ހުންނާނެ.
އެހެންނަމަވެސް، އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެ އިދާރާތަކާ ގުޅިގެން އަޅުގަނޑުމެން ދޭންޖެހޭ އެއްބާރުލުން އަޅުގަނޑުމެންގެ
ފަރާތުން ދޭނެކަމުގެ ޔަގީންކަން އަރުވަން. ޝުކުރިއްޔާ.
ރިޔާސަތުން ވާހަކަދެއްކެވުން:
އާދެ! ވަރަށް ބޮޑަށް ޝުކުރިއްޔާ. އަޅުގަނޑު ގަބޫލުކުރާ ގޮތުގައި ވަރަށް މުހިންމު މައުލޫމާތުތަކެއް ހިއްސާވެގެން މި
ދިޔައީ. އެހެންވީމާ، އަދިވެސް އެއްފަހަރު ބާ ކައުންސިލަށް ހަމަ ޝުކުރުދަންނަވައިލަން އަޅުގަނޑުމެންގެ ކޮމިޓީގެ
ނަމުގައި ތި ބޭފުޅުން ވަޑައިގެން ތި ހިއްސާކޮށްދެއްވި މައުލޫމާތަށް ޓަކައި. ދެން މިއަދުގެ އެޖެންޑާގައި އެހެން ކަމެއް
ހަމަޖެހިފައި ނެތުމާ އެކުގައި މިހާހިސާބުން ކޮމިޓީ ބައްދަލުވުން ނިމުނީ ކަމުގައި ދަންނަވަން. ވަރަށް ބޮޑަށް
ޝުކުރިއްޔާ. ވައްސަލާމްޢަލައިކުމް.
____
49